

T A R T A L O M

▶	3	KEMÉNY ISTVÁN	
		De	vers
▶	5	SZÖLLŐSI MÁTYÁS	
		Introitus, Fejlövés	versek
▶	8	GRENDÉL LAJOS	
		Önéletrajzi töredékek	részletek
▶	16	ACSAI ROLAND	
		Reggeli remény, Új adat, Ennyit már tudhatok	versek
▶	18	FECSE CSABA	
		Csörömpölés, Beetés, Söröző	versek
▶	20	BARNÁS FERENC	
		Transz	próza
▶	24	MURÁNYI ZITA	
		esthajnal, csigaház, mentőbója	versek
▶	25	KÜRTI LÁSZLÓ	
		ami földet ér, belgrád	versek
▶	27	DARVASI LÁSZLÓ	
		Halhatatlanok	regényrészlet
▶	33	BIERNACZKY SZILÁRD	
		Anyám	vers
▶	35	PAPP-SEBŐK ATTILA	
		(geológiai történet), (a szerelemről), (épphogy)	versek
▶	37	KARÁCSONYI ZSOLT	
		Belső tízezer	regényrészlet
▶	41	PÉTER ERIKA	
		tetovált katonák, dráma, borzong a föld	versek
▶	43	KŐSZEGI BARTA KÁLMÁN	
		Tűsaroktól hangos a gang	karcolat
▶	44	SZILÁGYI ANDRÁS	
		Emberek vidékei	versek
			PETŐFI – ORLAI PETRICS 200
▶	48	BANNER ZOLTÁN	
		Világosságot! II.	vers
▶	50	DÁVID PÉTER	
		Levél Orlai Petrics Somának	vers
▶	52	FARKAS WELLMANN ÉVA	
		Levél Erdélyből Orlai Petrics Somának	vers
			***
▶	53	KISS LÁSZLÓ	
		Legenda a költészet hatalmáról	novella

▶	55	SZIL ÁGNES	Közel se jut kötél	novella
▶	57	VÖRÖSKÉRY DÓRA	Enyém, tiéd, miénk	novella
PAPÍRHAJÓ				
▶	59	TÓTH KRISZTINA	Dal a vakondról, Hörinek	versek
▶	61	KOLLÁR ÁRPÁD	Zsófi és a lufikesztyű	gyerektörténet
▶	66	ZÓLYA ANDREA CSILLA	A végtelen tükörben – <i>Tasi Katalin: Lányka, tükörben</i>	kritika
MŰHELY				
▶	69	HALMAI TAMÁS	„Igéid mindenütt rám találnak” – Közelítés Petrőczy Éva költészetéhez	esszé
▶	71	SZEPES ERIKA	Aki megtalálta a jelent – <i>Acsai Roland Góré című kötetéről</i>	tanulmány
***				
▶	80	FAZAKAS RÉKA	Lonovics Zoltán expresszív formavilágú művészete	tanulmány
SZÍNHÁZ				
▶	87	GYŐREI ZSOLT	A Latabárné fia	dráma
FIGYELŐ				
▶	98	MAJOR LÁSZLÓ	Sem mire sem kell emlékezni, és akkor felejteni sincs miből – <i>Hegedüs Vera: ostoba</i>	kritika
▶	101	SZOMBAT JÁNOS	„Már késő” (?) – <i>Légrádi Gergely: Alkalomadtán</i>	kritika
▶	104	MUTH ÁGOTA GIZELLA	„Túl sok vagyok” – <i>Róhrig Eszter: Nem leszek elérhető, soha többé</i>	kritika
▶	107	B. KISS MÁTYÁS	A történelem mint virológiai probléma – <i>Garaczi László: Westeg</i>	kritika

DE

De hogy elrejtettem szinte futva,
ajándékokkal mind a kít kezemben,
ajándék palástban,
ajándék jözanal,
ajándékolással
a hóron alatt is ?

De ha mai így történt, legalább tudnám, hogy
kaptam-e szeretet, vagy csak vinem,
és ha csak vinem,
ki küldi kimer,
vagy kimer nántam,
ha én adom!

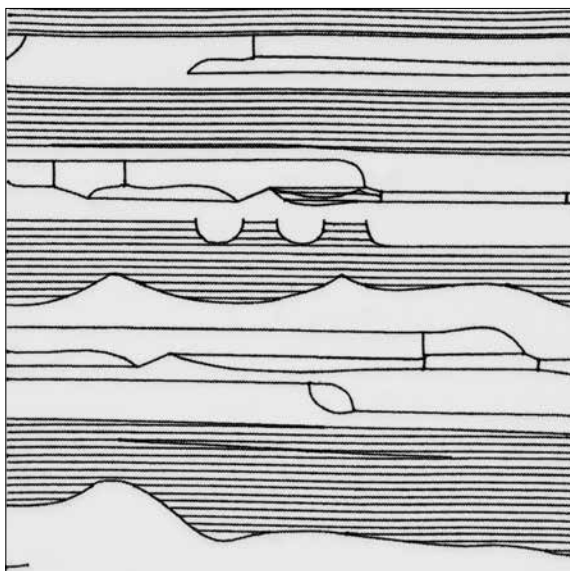
István Kemény

De

De hogy ébredhettem szinte futva,
ajándékokkal mind a két kezemben,
ajándék palástban,
ajándék jogarral,
ajándékokkal
a hónom alatt is?

De ha már így történt, legalább tudnám, hogy
kaptam-e ezeket, vagy csak viszem,
és ha csak viszem,
ki küldi kinek,
vagy kinek szántam,
ha én adom!

Twist Collection (2022; 50×50 cm; gépi hímzés, textil)

Introitus

A fák között fadöntő gép köröz.
Emberi akarat: pusztul a táj.
Fönn denevér szárnyal a domb fölött,
kanyart ír le, bogyógyümölcsre száll.
Feje a lébe túr. Táplálkozik.
Kis teste szörnyű téboly hordozója.
Fája a földre hull. Sötétedik,
hát vándorolni kezd, akár a gólya.

A város csak órányi repülésre.
Szélén temetők, állattelepek.
A fölfűtött csarnok belső terében
a rőt lény már át is melegedett.
A szájából egy gyümölcsmag lehull,
és akárcsak az éhező vadak,
negyven-ötven törpe sertés nyomul,
hogy megkaparintsa, ami szabad,

ami a ketrecben még idegen,
elcsenhető, méz-édes és kemény.
A győztesnek nem rebben szeme sem,
pedig már haldokol, hisz levágják szegényt
ma-holnap: tisztítják és perzselik,
hogy húsa omlósan finom legyen.
Nehéz, vörös vérét is megsütik,
mert minden porcikája élelem:

a száj, a fej, a nyak, a hát –
éjfélkor mind külön kondérba téve,
akárcsak kint az erdőben a fák,
az állat is már darabokra tépve
pihen. Nyála a séf csupasz kezén,
arcán, nyakán. Az ajka szegletében.
Nyeli a munkát és a nyálat is, reményt
nem sejtve, s bármi szerencsétlenséget.

Az idő hétvégén ezer szelet.
Találkozók, mozi, pár könnyű flört.
Egy hét se kell, a teste már remeg –
csak kószál, fölpuffadt-erőtlenül.
Megsebzett tükör minden, ami fáj.
A lefolyt könnyek éjszaka elégnek.
Pláne, ha föllángol a tarkó és a láb.
Majd beindul a tüdő szétesése.

Hurut és nyák. Lángoló izzadás.
A nulladik beteg épp dögrováson.
Hajnalban minden száraz pislogás
vakít, akár a legfullasztóbb álom.
Görcsöl a has, a fej. Szemei égnek.
A láza már bő negyven fok lehet.
Nincs jellege itt semmiféle íznek,
szagnak. Gyengül minden életjele.

Utolsó lélegzet. Halál.
A teste többet nem mozdul, hiszen
a környezet csak néz, nem ért, kivár –
nem bízik saját félelmeiben.
Terjed a kór. Mindenki hordja szét,
aki a halottal érintkezett.
Hiába lázmentes az ébredés,
ha hullámszik tovább a képzelet.

Fejlövés

A nő a koszlott tornanadrágban eleinte csak áll,
mintha nem is venne észre. Szájában szétroncsolt gyufaszál.
Arca kormos, talán tűz marcangolta ilyen keményre.
Nagy, tarkabarka sál van a nyakán. Kezén karperecek
rengetege fénylik, vár. Talán ő maga sem tudja, mire.
Vékony testét ide-oda rángatja a feljáró szelének száraz hidege.
A Vérmező felől autók zúgása. A fönti pályaudvar felől
pedig ismétlődve egy-egy éles szignál hangja szól –
a főváros fájdalmas érverése.

A nő aztán elkezd jönni felém. Nyilvánvalóan akar valamit,
még ha nem is rám néz – én nézek magamra,
mi olyan csalogató bennem. De semmi föltűnő nincs rajtam.
Fekete kabátban vagyok. Fűlsüketítő zaj van.
A nő töretlenül halad tovább. Akár rémisztő is
lehetne ez az arc, mégis van benne valami lágyságra vágyó
szenvedély. Kíváncsi vagyok, mit akarhat. A szeme kék.
Olyan közel van, hogy azt is látom, akárcsak az arcán tátongó gödröt.
Mindenki árva, mindenki szép – motyogja úgy,
hogy még mindig a szemközti bódé mögötti félhomályba néz.
Arrébb egy suttyó taxis hugyál a sarokban állva.

A biztonság kedvéért körbenézek,
de egyetlen ember se áll hozzánk közel.
A nő közben már az arcomba néz, figyel.
Mohón tátong arca gödrének mélye.

„Mi van?” – kérdezi. Vállamat vonom.
Túl direkt lenne bármit mondanom.
Inkább hagyom, hogy ő beszéljen,
hátha meglep így csütörtök délben.

„Tudja, az egyik este Harasztira mentem ki a HÉV-vel,
három kamasz gyerek akart kifosztani. Nevettem.
Fáradt voltam már péntek éjjel.
Ilyet az ember nem gondolna ki.
A legkisebb pisztolyt fogott rám.
Azt hittem játék, ami önmagától múlik el.
Aztán a dörrenés. Hetekre mélysötétbe zárt.
Rémületes a kómából némán ébredni fel.
Nehéz volt újra megtanulni járni
és megtúrni magamon azt a sok tekintetet.
A szégyen érzését dobozba zárni.
Viselni egy szerényebb életet.
Láttam, hogy bámul, le se veszi rólam a szemét,
gondoltam, hát elmesélem, hogy
halott voltam még nem is olyan rég,
és fogalmam sincs, érdemes-e újra, ébren.”

Önéletrajzi töredékek¹

(Részletek)

1.

1986 nyarán ismerkedtem meg Mándy Ivánnal. (Valahogy el kell kezdeni ez önvallomást... Majd meglátjuk, hogyan kanyarog tovább.) Ez azért fontos... Na, mindjárt rátérek, miért... Szóval, 1986 nyarán a hatéves fiammal, Gáborral, sétáltunk az Andrassy úton ([akkor] még Népköztársaság útja volt a sokféle nevet kipróbált utca), és betértünk a Művész cukrászdába, megpiheni, vagy mit tudom én. Egyébként sem vagyok biztos benne, hogy 1986-ban történt. Lehet, hogy 1987-ben. Nos, szép nyári idő volt, Temesi Feriéknel laktunk a fiammal. A feleségem dolgozott, csak néhány nap múlva jött utánam a lányommal. Temesi Feriék Rákoshelyen laktak, ami jó messze van Pest belvárosától. Mondhatni falusi környezetben, úgyhogy [jól] meggondoltam magam, hogy kiteszem-e a lábamat Rákoshelyről.

Nos, ezúttal kivettem. A Művészen pedig Mándy Iván ült, egymagában. Életem nagy találkozása volt ez a nap. Leültem egy pillanatra, majd mély lélegzetet vettem, és odamentem Mándyhoz, és bemutatkoztam. Mándy már hallott rólam, és odahívott az asztalához. Körülbelül egy fél órát beszélgettünk. (Vagy többet? Ki figyel az időre [ilyenkor]. Lehet, hogy több volt, lehet, hogy kevesebb.) Gábor illedelmesen viselkedett, sőt egy-két mondatot [is] mondott. Hármat biztos nem. Mándy megjegyezte, hogy rendkívül okos és illedelmes gyerek, lehet, hogy sokra viszi az életben. Nem tudom, hogy miről beszélgettünk. Két vagy három nap múlva, ismét a Művész cukrászdában találkoztunk [újra]. [Most] Domokos Mátyás is vele volt. Ekkor az irodalomról [is] ejtettünk néhány szót. Elmondtam, hogyan írok én. Hogy egyszerre három-öt oldalt. Mándy a fejét fogta. Csak akkor enyhült meg, [amikor] bevallottam, hogy a három-öt oldalból néha csak egy marad, mert utána kezdődik az átdolgozás. Persze tudtam jól, hogy ő cetlikre dolgozik, tehát egészen másképp, mint én. És persze én is másképpen dolgozom. De sem az előbbi, sem az utóbbi [alkalommal] nem árultam el, hogy ő segített íróvá lennem 1969-ben és 1970-ben.

És évekig nem szabadultam Mándy Ivántól. 1969-ben vettem meg válogatott novelláinak *Egyérintő* című kötetét, és azonnal rabul ejtett. Évekig a bibliám volt. Valószínűleg azért, mert homlokegyenest az ellenkezőjét írta, [mint] amit én szerettem volna. De ezt én [akkor] még nem tudtam. (1969? Még pelenkás író voltam, a világom még felfedezésre várt.) Valószínűleg úgy

1 A hetvenöt évvel ezelőtt, 1948. április 6-án született Kossuth-díjas ([cseh]szlovákiai magyar) író hagyatékában maradt, 2015 és 2018 között született töredékes önéletrajzi feljegyzéseit özvegye bocsátotta rendelkezésünkre. Melyekkel kapcsolatban megjegyzendő, hogy azok már 2011-ben bekövetkezett súlyos, mozgás- és beszédképességét is károsító agyvérzést követően születtek, miután kitartó akarattal újra megtanult járni, beszélni, írni, azaz élete hátralevő hét évében további új opusokkal – regényekkel, novellákkal, publicisztikai és irodalomtörténeti írásokkal – sikerült gazdagítani életművét. Írásai azonban ettől kezdve fokozott szerkesztői-korrektori ellenőrzést igényeltek, mely egyeztetésekre maga is készséggel hajlott. Alábbi önéletrajzi feljegyzései esetében azonban ebben, meghagyva azok helyenkénti esetlegességeit és következetlenségeit is – az író jogörökösével egyetértésben – már csak magunkra hagyatkozhattunk. Mindeközben azonban – olvasásukat és értelmezésüket megkönnyítendő – arra törekedtünk, hogy csupán a legszükségesebbekre korlátozódó, jobbra szórrendi s nyelvhelyességi, grammatikai beavatkozásainkkal, szövegjavításainkkal és – kiegészítéseinkkel ne sértsük a belőlük kiolvasható írói szándékot, mondanót, stílust... T. L.

voltam velem, mint Mándy. Szerette és továbbfejlesztette Hemingwayt, de csodálta Faulknerrel, és persze irigyelte, mert úgy tudott írni, ahogy ő sohasem. Az embernek eleinte sokféle írói technikát ki kell próbálnia, és ez évekbe telik. Nekem például tíz-tizenöt évbe tellett, míg megtaláltam a hangomat. Ez még így is meglepően hosszú idő. Aztán a cetlik... Hogy én cetlikre írjak föl minden itt-ott elhangzott, és izgalmasnak ígérkező párbeszédet egy presszóban?... Na nem! Ez túlságosan macerás volt a számomra.

De visszamegyek három évet. 1966-ban leérettségiztem, és az egyetemi fölvételre nem vettem föl magyar–matematika szakra. Szeptemberben [aztán] megpróbálkoztam a matematika–fizika szakkal, és fölvettek. Ekkor kerültem első ízben Pozsonyba. Pozsony eleinte nagyon idegen volt a számomra: először is viszonylag nagyváros volt, másodszer abszolút szlovák, ami a magyar–szlovák vegyes lakosságú Lévától [igencsak] megkülönböztette. Azonkívül meglehetősen gyatrán beszéltem a szlovák nyelvet – volt [tehát] mit pótolnom. Pozsonyban Feketééknél laktam egy fél évig, egy cselédszobában. De olyan kicsiben, hogyha a nap besütött, én kénytelen voltam kimeneni, olyan kicsi volt. Volt viszont egy rádióm. Apám 1958-ban eladta a rádiókat, bosszúból, mert Amerika nem segítette a magyar forradalmat. Szóval, a Nagy Imre-per után. Az a gyanúm, hogy akkor végleg lemondott a „felszabadulásról”. 1966-ban végre lett egy rádióm, na nem az enyém volt, hanem a Fekete Árpád bácsié. És 1966-ban volt az 1956-os forradalom tizedik évfordulója, ami döntő hatással volt a matematika–fizika szakos jövőmre, illetve nem-jövőmre. Mert egyre kevesebbet tanultam, viszont egyre többször jártam az egyetemi könyvtárba, és az 1953–56-os Szabad Népet és az Irodalmi Újságokat lapozgattam, szintén 1953-tól egészen 1956 augusztus elejéig. [Előbbi] 1956 augusztus elejéig engedték kihozni a raktárból, a maradék cenzúra alatt volt, mert már túl veszélyes dolgok voltak benne (legalábbis a hatalom részére). De a Szabad Néppel nem volt ilyen baj. Az utolsó kezembe jutott szám az 1956. október 23-i volt. Szóval, 1966 őszén tanultam meg Déry Tibor nevét, majd nemsokára kezembe került utópisztikus regénye, a *G. A. úr X-ben*. Talán ekkor fordult meg először a fejembe, hogy író leszek?

[De] Nem olvastam el Déry regényét [teljesen], csak kb. kétharmadáig. Húsz évvel később olvastam el az egészet, és nagyszerűen szórakoztam [rajta]. De 1967-ben még nem volt az iróniának annyira szerepe [abban, hogy mit olvasok]. Én végül is matematikusnak készültem, és a matematika tudományában nincs az iróniának semmi szerepe. A másik mű, amely megragadott, Németh László *Iszonya* volt. Ezt végigolvastam, mondhatni olyan erősen, hogy szinte a magamévá tettem. Pedig nem volt köze 56-hoz, még előtte íródott. Nos, összevissza olvastam, Szabó Dezső publicisztikájától kezdve Szabó Magda novelláskötetéig, az *Alvók futásáig*. Ami jött, és persze ami a kedvemre való volt. Például Gulácsy Irén történelmi regényei untattak (hát persze hogy untattak Jókai és Mikszáth után).

1967-ben megismerkedtem Bíróczy Sándorral, a fiatal lévai káplánnal, aki, hogy mai kifejezéssel éljek, progresszív volt, beatmiséket szervezett Léván, és minden hónapban kölcsönadta a Vigiliát. Itt Rónay György könyvkritikáit olvastam el azonnal: egyrészt mert fantasztikusan írt, és jó könyvekről írt. Tulajdonképpen Mándy Ivánnal és Mészöly Miklóssal is itt találkoztam először, mert fogalmam sem volt, hogy léteznek. Szóval 1967 és 68! Ez alatt a két év alatt alakult ki az ízlésem, amelyre titokban ma is büszke vagyok. 1970-ben megjelent az első novellám, *A teniszlabda*. Miközben Mándy Ivánba beleszerelmesedtem, *A teniszlabda* az első igazi írásom volt, amelyet vállaltam és vállalok most is. De semmi köze Mándyhoz. Egyetemi tanárom, Garaj Lajos, úgy ítélte meg, hogy ez afféle Ottlik–Mészöly[-féle] próza. Igazat adtam neki. Mészöly Miklóstól a *Balkon és jegenyék* nagy hatással volt rám, főleg a rejtett misztikája és a távolságtartása. [*A teniszlabdát*] elég nehéz volt megjelentetni, de Tózsér Árpád és Koncsol László, az Irodalmi Szemle szerkesztői keresztülvitték. Szóval, megjelent az első szépirodalmi írásom. Igaz, messze Mándytól, akit továbbra is csodáltam. Évekbe telt, amíg rájöttem: Mándyt továbbra is csodálom,

de az én írói utam egészen máshová visz. Sokkal szenvtelenebb és „objektívebb”, vagyis éppen ellenkezője a Mándy Ivánénak. Talán ezért csodáltam, mert nem tudtam utánozni?

A matematika–fizikát a második szemeszter után otthagytam. Már a vizsgákra sem mentem el. 1967 júliusától 1968 szeptemberéig otthon, azaz Léván töltöttem az időm nagy részét, afféle munkanélküliségként. Elkezdtem angolt tanulni. Mindennap egy órát. Aztán bejöttek a csapatok, 1968. augusztus 21-én. A magyar csapatok, mert Lévára a magyar csapatokat küldték. Kimentem az egyik barátommal (Varga Gyulával) megnézni a „színpompás” felvonulás[uka]t. Az egyik magyar katona azt mondta: ááááá, semmi, csupán hadgyakorlat. Mindennap járkáltunk a városban. Este kijárási tilalom volt. De Pozsonnyal, Kassával és persze Prágával ellentétben, Léván semmi nem történt. Igazi szkizofrén helyzet volt. Magyar katonák egy félig magyar városban... Megszállók? Nem megszállók?

[...]

4.

...rossz helyre születtem? Mind a négy nagyszülőm „felvidéki” volt, még a Mándoky dédapám is. Az egyik ág Csehszlovákia megalakulása után, ideiglenesen, áttelepült Magyarországra (tehát a Krizsányiak), a másik ág (a Grendelek) inkább fölvetették a csehszlovák állampolgárságot, és itt maradtak. A Krizsányiak harmincnyolcban visszajöttek (az emigrációból?), azt remélve, hogy örökre. Negyvenötben ötvenkilős csomaggal ismét „emigrációba” kényszerültek. Tulajdonképpen mindenüket itt hagyták, úgy kerültek Magyarországra, mint a földönfutók. El lehet ezt felejteni? Az apám itthon maradt, de azt majd a későbbiekben mondom el, hogy miért. Ha véletlenül Sopronban születek, vagy Tatán, vagy Egerben, egészen másképp alakult volna a sorsom. [...] Az sem biztos, hogy író lettem volna. Lehet, hogy adóellenőr, vagy éppen vasúti kalauz, vagy éppen úrhajós, vagy éppen bűnöző. Ki tudja? Nos, jó helyre születtem, vagy éppen rossz helyre? Nem tudom. Ha fatalista lennék, nem is tennék fel ilyen kérdéseket. Egy azonban biztos: szlovákiai magyarként másfajta magyarságot éltem meg, mint az anyaországi[ak], holott ugyanolyan magyar vagyok, mint a többiek. Csak éppen a magyarságom mindennap az eszembe jut, mert az eszembe juttatják.

1963-ban jártam először Budapesten, és ez az emlék örökké megmarad az emlékezetemben. (Pláne most, hogy szinte a második szülővárosom, és minden hónapban legalább egyszer Pestre, helyesebben, Budára megyek.) De akkor az más volt. Este érkeztünk. Az Irányi utcában lakott egy távoli rokonunk, másfél szobás lakásban. Nyár volt, talán július vége vagy augusztus legeleje. A csodás paloták lenyűgöztek. Tulajdonképpen először voltam nagyvárosban. Az érkezésünk után másnap reggel a házvezetőnő (vagy kicsoda) csodálkozott, hogy milyen szépen beszélünk magyarul. Ez pedig hideg zuhany volt [a számomra]. Hogy két évtized alatt – talán az agymosás következtében – már el is felejtették az emberek (a pestiek), hogy mi is épp olyan magyarok vagyunk, mint ők. Egyszerűen túlléptek rajtunk, legalábbis ez volt az első benyomásom. És, sajnos, nem is az utolsó. Hogy a szlovákok magyarnak tartanak (nagyon helyesen), és a magyarok szlováknak (nagyon helytelenül). 1963-ban szembesültem először a „magyar valósággal”. Hát mit mondjak: gyászos nap volt ez, pedig a házvezetőnő kedves akart lenni.

5.

Az ötvenes évek második felében a „második” utca már a „miénk” volt, és ez tarthatott úgy a hatvanas évek közepéig, miután az ötvenes évek második felében elköltözött [Léváról] S. Ócsi, aki idősebb volt nálunk néhány esztendővel, és a második utcai brunch vezére. Nagy futballrajongó volt, a magyar aranycsapat a fénykorát élte, engem például Kocsisnak hívott, a fene se tudja, hogy miért. A.-val egy iskolába jártunk (a magyar iskolába), sőt egy osztályba is. De délután is

gyakran találkoztunk A.-val, V.-vel és a többiekkel. Az ötvenes évek végén és a hatvanas évek elején szinte megállt az idő felettünk. A.-val sokat bicikliztünk, előbb a városban, majd idővel a városon kívülre is elmerészkedtünk: Vámosladányba, Hontfüzesgyarmatra, Fegyvernekre. Kis-óvárra, Nagyodra, Alsó- és Felsőszecsére. Akkoriban jött az első szerelmem, J. A lány Nagykálnán lakott, meglátogattam őt kétszer-háromszor Nagykálnán, de olyan bamba voltam, hogy még megszólítani is alig mertem.

A harangozás, az órák, a madarak és az emlősök mellé most a futballőrület csatlakozott, még-hozzá 1957 őszén, amikor is a Bp.-i Honvéd megverte az MTK-t három-nullára. Hogy miért lettem Honvéd-drukker és miért maradtam az, annak egyszerű a magyarázata. 1957-ben kölcsönadta az egyik szomszédom a Képes Sport 1954-es és 1955-ös számait, és ebből egyértelműen kiderült, hogy kedvenceim, Puskás és Kocsis a Honvéd játékosai, és a Honvéd a legjobb csapat volt akkoriban. Igen, idestova hatvan éve vagyok Honvéd-szurkoló, megértem már sok mindent: bajnokságokat és kiesést is.

Mielőtt rátérnék íróvá válásom történetére (mely eleinte izgalmas volt és kudarcokkal kísért), még három eseményt kell okvetlenül megemlítenem. Mind a három esemény közvetve elősegítette, hogy az írói pályát választottam a matematika–fizika szak helyett, jobban mondva, az irodalom és a történelem, hogy úgy mondjam, nehéz küzdelem árán, de legyőzte [bennem] a matematikát. Pedig az apám mindenáron matematikust akart belőlem nevelni, tisztán pragmatikus okokból. „Rossz káder” voltam, egyetemre vagy főiskolára csupán, ha nehezen is, de csak ideológiailag „semleges” tárgyból lehetett bejutni, és a matematika–fizika szak ideológiailag semleges szaknak számított. Valószínűleg apám döntését befolyásolta az a körülmény is, hogy jogász végzettsége ellenére 1945 után minden lehetett, csak jogász nem. De elkanyarodtam a lényegtől, jobban mondva nem kanyarodtam el, csupán annyit jegyeznek fel, hogy az 1956-os forradalom szovjet leverése megerősítette apámnak azt az igyekezetét, hogy, úgy mond, „semleges” szakot válasszak, mert a matematikusnak nem számít a rezsim, a matematikusra minden rezsimnek szüksége van. Nagy Imre 1958-as kivégzése pedig végleg pontot tett az ügy végére. Két rádiónk volt, mind a kettőt eladta, a Szabad Európára, Londonra és Washingtonra pedig csendben átkot szórt.

1956-ra, egyes jelenetekre a rádióból, emlékszem, bár még csak nyolcéves voltam. Emlékszem apám megjegyzésére Gerő beszéde után. Azt mondta: no, ez sem fog soká maradni. Aztán másnap reggel a kivirult arcára, hogy Nagy Imre a miniszterelnök. Aztán valami Kádár-nyilatkozatra, mely úgy szólt, hogy mindenben egyetért Nagy Imrével. [...] Aztán az iskolában, az osztályunkban, egy magyarországi tanulóat fogadtunk. (Valószínűleg ávós csemetét? De akkor ezt nem tudtuk, és jóba is lettünk vele a két hónapos itt-tartózkodása alatt.) Aztán a szovjet invázió. Ella és Nati néniével együtt hallgattuk a híreket. És persze a híreszteléseket, hogy Maléter pánclósaival Pestre indul segíteni a forradalmárokon...

Nos, a Nagy Imre-pert követően apám eladta a rádiókat, mind a kettőt, mivel nagyanyám halálát követően az ő rádiója is a miénk lett. Viszont a televíziót, melyet 1957 decemberében vettünk meg, nem adta el. Még a híradókat is megnézte az apám, úgyhogy nem egészen értettem a logikáját a viselkedésének. Rádásul ez egy csapás is volt rám nézve, hiszen [így?] a vasárnapi futballmeccs-közvetítéseket [kényszerűségből] mindig a szomszédomnál hallgattam meg. Nagy Imre viszont, az ő szerencsétlen sorsa, továbbra is izgatott. 1966 őszén és 1967 tavaszán, Pozsonyban, az egyetemi könyvtárban átlapoztam az Irodalmi Újság és a Szabad Nép számait. A matematika másodrendűvé vált számomra. Nagy Imre és a reformkommunisták sokkal jobban érdekeltek. „Nagy Imre nemzeti kommunista volt” – magyarázta apám, és [nekem] a nemzeti és a kommunista nem nagyon passzolt egymáshoz. Mindenesetre a konzervatív gyökereimet először érintette meg a baloldali gondolkodás egy áramlata: magyarán, nem minden baloldali kommu-

nista. Mondjuk, a kommunista és a szocialista nem föltétlenül azonosak egymással. 1968 ezt bőven bebizonyította.

1968-hoz érkeztünk. Ahhoz az évhez, ami döntően befolyásolta a nézeteimet arról, hogy mi is a szocializmus. Nos, ez a hatás annyira döntőnek bizonyult, hogy a kisvárosi konzervatív szellemből, mely gyerekkorom óta rám ragadt és mély meggyőződésből vallottam magam konzervatívnak, egyszeriben a baloldalra lökött. No, szerényebben fogalmazva, baloldali szimpatizáns lettem, és ezentúl nem tekintettem magam kizárólag konzervatívnak. De ez túl bonyolult volt, illetve túl egyszerű, illetve túl bonyolult is és túl egyszerű is, de mindenképpen hozzájárult a jóval nagyobb „irodalmi” nyitottságomhoz. Mert 1968-ban már tényleg író akartam lenni, de persze fogalmam sem volt róla, hogy hogyan kell ütős regényt írni, vagy ütős novellát. Ráadásul ebben az időben reménytelenül romantikus voltam, Nagy Imre és Alexander Dubček híve. Mert Nagy Imre is és Alexander Dubček is romantikusok voltak – ellentétben Leninnel, Sztálinnal, Rákosi-val és az egész pereputtyukkal. (Ma úgy mondanám, hogy kommunistának álcázott demokraták voltak, és ez volt a végzetük, főleg Nagy Imrének.)

1968-ban már író akartam lenni, magyar–angol szakra jelentkeztem, mivel – nagyon helyesen – úgy véltem, az irodalomhoz úgy férek hozzá a legkönnyebben, ha irodalmat is tanulok. Én viszonylag olvasott srác voltam, öt-hat éves koromtól könyvek között forgolódtam. Először a Grimm-mesék, utána Benedek Elek meséi, majd Illyés Gyula hetvenhét magyar népmeséje és több mesekönyv, amelyeknek már a címére sem emlékszem. Nyolc-kilenc éves koromban aztán, apám tanácsára és ösztönzésére Verne-könyvekkel folytattam, magyarán, megnyílt a fantáziám, mert a Verne-könyvekkel jól lehetett fantáziálni – egyikük-másikuk a sci-fi elődje is lehetett volna. Apám tudatosan választotta [ki nekem] a könyveket (ő is szorgalmasan olvasott), nehogy műveletlen legyek. (Fogalma sem volt róla, hogy író leszek, pedig [akaratan kívül] részben ő vett rá. Azt hiszem, kitagadott volna, vagy pedig kiugrott volna az ablakon, ha eszébe jut, hogy [valaha] író leszek.)

Úgy tizenegy vagy tizenkét éves koromban, apám nagy erőfeszítése árán, Jókait kezdem el olvasni. Mi tagadás, nem volt kedvem olyan „felnőtt” könyvet olvasni, mint amilyenek én láttam Jókait. *A kőszívű ember fiai* került először a kezembe, ráadásul a háromrészes műből az első hiányzott. Meglehetősen nehezen indult az olvasás – [hisz] mégsem Verne volt. De aztán alig tudtam letenni, úgy megfogott. Tizenkét éves korában az ember még gyerek, úgyhogy *A kőszívű ember fiai*, éppen mert félig-meddig „hősies mese”, éppen nekem való volt a kétdimenziós figuráival: az abszolút pozitívval és az abszolút negatívval. Mintha Vernét olvastam volna, csakhogy ezek magyar hősök voltak, és az 1848–49-es szabadságharc volt a középpontban. Szóval, kedvet kaptam Jókaihoz. Következett a *Politikai divatok*, a *Névtelen vár*, a *Kárpáthy Zoltán* és előzménye, az *Egy magyar nábob*. Tizenhárom, tizennégy, tizenöt éves koromban Jókai-bolond lettem. Ella és Nati néni könyvtárában megvolt a Jókai-művek egy[ik] sorozata, és én valamennyi Jókai-könyvet elolvastam, majd beiratkoztam a lévai könyvtárba, melynek a fele (ez jó sok könyvet jelentett) magyar könyv volt. Ami Jókai nem volt meg E. és N. néninek, azt már a könyvtárból kölcsönöztem ki. Két évig rendszeres látogatója voltam a lévai könyvtárnak.

A Jókai-láz tulajdonképpen még évekgig eltartott. Tizenéves korban a romantikus irodalom megnyitja az ember fantáziáját. (Már aki képes fantáziálni, csodákban hinni, repülő csészealjokról álmodozni stb. Én képes voltam. Sőt, különösképpen képes.) Nem szeretem azt a divatot, amely, mostanában, lenézi Jókait. Jókai a tizenéveseknek való, elsősorban azoknak, de felnőttkorban is olvasható. Hirtelen Petri György jut az eszembe. Ő halálos betegen Jókait és Mikszáthot olvasott. Itt a különbség Verne és Jókai között. Vernét olvasni felnőttkorban már unalmas. Jókai viszont tele van nagyszerű, igaz, mellékszereplőkkel, de a mellékszereplők megmentik Jókait a XX., sőt, talán a XXI. századnak is. Jókai regényeinek, a romantikus főhősein (Baradlayak,

Berend Iván stb.) kívül, realista mellékszereplői is vannak, méghozzá számosan. (Ellentétben Walter Scott-tal, Viktor Hugóval stb.) Jókai is romantikus – méghozzá a javából –, mégis tipikusan közép-európai. (A realizmus, ha tetszik, ha nem, átüt a szövegein, még ha sokszor csak anekdotaformában is.)

6.

No, mondhatni, a foci mellett, tulajdonképpen az olvasás kitöltötte az egész kamaszkoromat, mivel a lányokhoz általában igen bárgyú voltam, majd húszéves koromig. A foci is csak vasárnap érdekelt, s mivel Honvéd-szurkoló voltam, igen sokáig kellett várnom az első bajnoki címre, vagyis 1980-ig. Persze örökre emlékezetes marad a 7:2-es Fradi elleni győzelem 1963 novemberében. Egyszerűen porig alázta a Fradit a Honvéd, pedig [előtte] a Fradi egy teljes évig veretlen volt.

No de vissza a könyvekhez. Eleinte 19. századi mestereket olvastam, méghozzá világirodalmat is: W. Scottot, Stendhalt, Balzacot, és főleg Zolát, mert az a kamaszkorban úgy beszélt a nemi aktusról, mint a mai, már-már pornográf írók. Ezt rendkívül kedveltem. Hárman-négyen az osztálytársaim közül is rendszeresen olvastak. Egy alkalommal nagyon jól cseverésztünk N. K.-val, egy különösen tehetséges lánnyal, Zoláról és a pornográf irodalomról, amelyet persze nem nevezünk pornográfának, csak merésznek. Ha apám és anyám hallotta volna, bizonyára sűrűn keresztet vetettek volna. Tulajdonképpen a nemi aktus lefolyását Zola könyvéből tanultam meg. Az én szüleim régi vágásúak voltak, a nemi aktus tabu volt a számukra.

Ma tudom [csak] felismerni, hogy az olvasás számomra mit jelentett, akkor, a hatvanas évek első felében. Számomra az volt a szórakozás, hiszen az olvasás szórakozás, [a] szabad idő fölhasználása egy fiktív világban, amelyet a könyv nyújt. Kinyitom a könyvet – mondjuk, Jókait vagy Mikszáthot –, és egy másik világba lépek be, egy képzelt világba, mondjuk, a 17., a 18. vagy a 19. századba, és kitérül előttem egy sosem-volt világ, amely mégis létezett, mert az irodalomban az a csodálatos, hogy a fiktív egy ponton túl már valóságosnak látszik. A fiktív és a valóság egybeolvad. Mármintha a legnagyobb íróknál. Fabrizio del Dongo vagy Timár Mihály egy ponton túl valósággá válik, holott csupán fikció. A legnagyobb íróknál egy ponton túl megelevenednek a figurák. Az olvasó, ha tetszik neki, ha nem, részt vesz a cselekményben. Elítéli a szereplőket, vagy fölmenti, vagy – ez a 20. és 21. század jellemzője – egyszerre elítéli és fölmenti, mert nem marad más megoldás számára.

Nos hát mi ez a *pont*? Ez a pont irracionális, szóval, nem tudja az író. De *pontosan* [kiemelés tőlem – T. L.] sejti. A 19. század nagy írói tudták ezt. De már az ókor nagy írói is tudták. Kamaszkoromban elolvastam mindent, ami érdekelt a 19. századból. Eötvös nem nagyon ment, de Kemény Zsigmond vagy Mikszáth Kálmán annál inkább. Apám halála után (ez 1964 szeptemberében volt) beiratkoztam a lévai könyvtárba, ami óriási volt, és a könyvek fele magyar nyelvű. Egyszer egy idős néni megkérdezte tőlem, hogy szeretem-e és értem-e Kemény Zsigmondot. Igenlő válaszomra csak megcsóválta a fejét. Persze, ő is szerette Kemény Zsigmondot. A gimnázium három évfolyamában (akkoriban hároméves volt a gimnázium) rendszeres olvasója voltam a könyvtárból kikölcsönzött könyveknek. Egyebek mellett Mikszáthnak is. És Karinthynek. De ez az otthoni könyvtáramban [is meg]volt, jobban mondva az apám kapta ajándékba, már nem tudom, hogy kitől.

Tulajdonképpen Mikszáthnak és Karinthynek köszönhetem azt a komikus-groteszk nyelvet, ami Jókaitól elvezetett egy másik irányba. Az igazság az, hogy Jókainak is az anekdotikus-humoros oldalát kedveltem nagyon. Jókai (a romantikus), Kemény Zsigmond (a predesztináció elve, a fatalizmusa), Mikszáth (a romantikus és [a] realista kereszteződése), Karinthy (a groteszk irodalom magyarországi megalapítója) – nos, mindegyik a maga módján pluszt adott a számomra.

Jókait és Kemény Zsigmondot, Mikszáthot és Karinthy egybegyűrni, valami újat létrehozni, szerintem csaknem lehetetlen. És mégis, időről időre megkísért a gondolat, hogy lehetséges – de nem egyetlen regényben, hanem többféle regényben vagy novellában. (Lásd a *Nálunk, New Hontban* és az azt követő regényekben és egyik-másik novellában történeteket.) Persze nem csak náluk van az inspiráció [erre]. Faulkner és Bulgakov, vagy újabban Nabokov és Musil és a 20. századi magyar irodalom egy része: Kosztolányi, Krúdy, Ottlik, Mészöly vagy Márai naplója és Cholnoky Viktor, Hunyady, Gelléri, Mándy, Örkény novellái.

Mit jelent az, hogy 70 éves korom körül Mikszáth vagy Karinthy, mondhatni, nem rozsdásodnak. A humoruk [teszi], mely a cinizmussal határos? Vagy majdnem a cinizmussal? [...] Eszembe jut egy 7. osztályos esetem. Már nem tudom, mi történt, de a tanárnóm cinikusnak nevezett. Én nem tudtam, mi az, hogy cinikusnak lenni, így hát megkérdeztem apámat. Apám megmagyarázta. De ettől sem lettem okosabb. De Mikszáthról és Karinthyról jut eszembe, vajon a humoros és [a] groteszk irodalom valamiképpen nem cinikus-e (vagy csak a cinizmus határán ironikus-e)? Ha Mikszáthot nézem és eszembe jut Kopereczky beszéde a megyegyűlésen, vajon az, hogy röhögőgörcsöt kap az olvasó, tulajdonképpen a rejtett cinizmusának is köszönhető? Minden humor és groteszk mögött ott van ilyen vagy amolyan formájában a cinizmus (vagy a cinizmus határán mozgó irónia)? Hát nem tudok erre egyértelműen válaszolni. Nagyanyám (Mándoky) buzgó katolikus volt, de a papokat [csak] mérsékelten szerette, Mikszáthot [pedig] élvezte, amikor a katolikus papokat bírálta. Tehát cinikus volt? Semmi esetre sem. És mégis: tulajdonképpen a humor és a groteszk legalján van valami ironikus vagy cinikus, csak másképpen nevezzük. Mondjuk: igazságosztásnak. De az igazságosztás mégsem egyenlő a cinizmussal. Hát akkor mi a cinizmus? A legősibb, legellentmondásosabb emberi magatartás?... No, szép dologra jutunk [így]! Úgyhogy az én 7. osztályos magatartásom tulajdonképpen a legősibb, legellentmondásosabb emberi magatartás volt. Csak azt nem tudom, hogy miért kaptam ezt a címet.

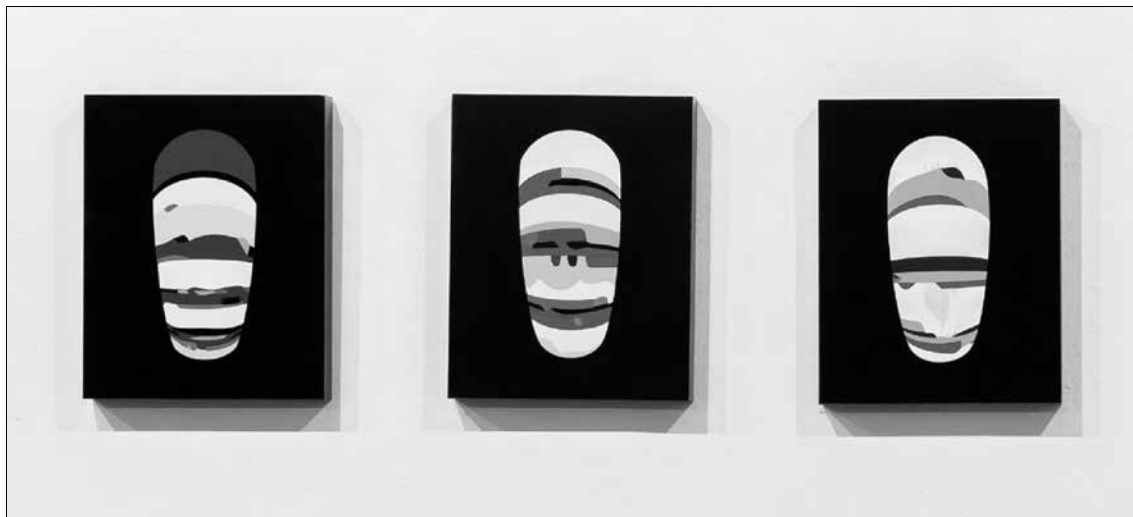
De valószínűleg Mikszáthot és Karinthyt is elsőre megszerettem, míg a nagyanyám csak Mikszáthot, anyám pedig egyiket sem. Nos, ebben is az apámhoz hasonlítottam. De az apám nem volt cinikus, ezt határozottan állítom. Nos, nem minden humor és groteszk cinikus, de minden cinizmussal vádolt illetőnek van humora, és a groteszk sem idegen tőle. Így most már jó? Jó ez? Nem tudom. A 19. századi magyar irodalomban – leszámítva Keményt és Eötvöst – igenis helye van a humornak, na persze, a megfelelő helyen. Gondoljunk csak Csokonaira, Petőfire, Aranyra, Jókaira és Mikszáthra. Azzal a Németh László-i gondolattal, hogy a magyar irodalomban nincs helye a humornak, abszolút nem értek egyet – dacára annak, hogy a *Gyászt* és az *Iszonyt* a 20. századi magyar irodalom csúcsteljesítményei közé sorolom.

Engem a humor, és még inkább az irónia, felszabadított. Mándy és Örkény nem engem találtak meg, hanem én találtam meg őket. (Cholnoky Viktor és Mészöly Miklós más kategória, róluk majd később.) De előbb egy fontos dolgot szeretnék tisztázni. Illetve annak fontos, aki író akar lenni. Az *írás* szakma az egyik oldalon. Meg kell tanulni. „Rájöttem, hogy először a nyelvet kellene definiálnom, matematikus módjára olyan filozófiai meghatározásokat kellene kidolgoznom, amelyek használhatók” – mondja, illetve írja Ottlik Géza. És másutt, ugyanebben az írásban, Hornyik Mikósnak adott hosszú interjújában ezt mondja: „Az írás szerkezetét, a külső vázat, a mesét, a nem tudom, micsodát, a látható mondanivalót előre el lehet dönteni, de hogy mi lesz a lényeges, azt csak ebből a lendületből megírt, nem kiadandó változatból lehet megtudni. S akkor szépen újra meg kell írni az egészet. Ezt különben a nyugati nagy írók mind tudják, csak mi nem tudjuk.” Hát... nem nagyon változott a helyzet manapság sem. Ha az íróban egy kis tehetség van, mondjuk, prózában, akkor el kell olvasnia a 19. és a 20. századi alapműveket Stendháltól Flaubert-ig, Dosztojevszkijtől Dickensig, Henry Jamestől Faulknerig, Prousttól Káfkáig, Musiltól Bulgakovig és Nabokovig, Jókaitól Kemény Zsigmondig, Krúdytól Kosztolányiig, Ottliktól

Mészölyig. El kell olvasnia azokat a műveket is, amelyek idegenek tőle. Nincs őstehetség! Az írás a tehetségen kívül szakma, szakma, szakma... Meg kell tanulni írni, hogy, Ottlikkal szólva, a sínek oda vigyenek, ahová én akarom. Ezt pedig csak a szakma útján lehetséges... De hiába hangoztatom, ez többnyire süket fülekre talál.

Tulajdonképpen ez az, ami, végül is, újra meg újra kudarchoz vezet a szlovákiai magyar prózában is. A legtehetségesebb emberek két-három kötet után föladják. Holott számtalan módon lehet írni, de ehhez mélyebb műveltség kell. Nemcsak irodalmi, hanem filozófiai, lélektani és, teszem azt, még szociológiai is, hogy az ember ne ideológiák szerint írjon (az ideológia mindig a szabadság ilyen-amolyan korlátozása), hanem a *szabadság* nevében. Persze jól tudom, hogy a szabadság elvont fogalom az irodalomban. De másképpen mondom: szabadság az, amikor a leírt szöveg meggyőzi az olvasót. Még a Sátán is van, ha az olyan tehetséges író, mint Bulgakov, megírja. És transzcendencia is. És még sok minden más. A szerkezeten múlik a mű igazságtartalma? Hajlok rá, hogy igen. A szerkesztést pedig meg kell tanulni. Ha tehetséges az író, meg kell tanulni szerkeszteni is, de nem egyféle módon. A szerkesztés kinyitja a világot. Másként szerkeszt Kafka, és másként Musil. Másként szerkeszt Kosztolányi, és másként szerkeszt Krúdy. Ez matematika. Bizonyos értelemben elvont dolog. De az elvont dolgot stílussá, figurákká, helyzetekké, konfliktusokká kell változtatnunk, hogy irodalom legyen belőlük. Aztán már, úgymond, könnyű. De ezt csak viccből mondtam.

Közreadja és a szöveget gondozta: Tóth László

Nails Collection (2022; 25×20 cm/db; Swarovski kő, applikáció, vegyes technika; kiállításfotó; helyszín: Hybridartspace, Budapest)

Reggeli remény

Elérhető a reggel, elérhető az est,
a szunyog árnya mozdul, utána vér ered.
Hogy álmaidban ébredsz, az elfogadható,
kuttyák vonyítanak, sziréna-hang a szó.
A reggel hűvösében, amit a szél befúj,
a csend beállhat ismét, a félelem se zúg.

Akácfa bűne, hogy szúr, meggyóntál éveket,
és úgy hullajtja zöldjét, akár a bűnjelet.
Tojást rakott a gerle az ágai közé,
a szarka meg ne sejtse, ne higgye azt, övé.
A félelemre árvíz, lezúdul gyors eső,
de felszárad majd ismét a gőzölgő tető.

Beágyazás először, majd neszkafé pereg,
vécére ülsz magadban, és megmosod kezed.
A reggelid se várhat, mert éhes vagy nagyon,
a tejbe müzli szórva, az árny a tűzfalon.
Akard, hogy istenítse az Istenét a fény,
rigóként el ne szálljon a reggeli remény.

Új adat

Darázs repült virágra az ablakunk előtt,
a tejbegrízben oldva egy régi délelőtt.
Gyerekkorunk vidéke előttünk elterül,
tarlója lángol újra, de menthetetlenül.
Papírsárkány az égen, mint vércse, fent szítál
a kékre felragasztva, miránk onnan vigyáz.
Ma is kezdődik új nap, érik tovább a meggy,
ma is mélyül a ráncunk, és észre sem veszed.
Hómérőben higanyszál ma felfelé emel,
a délutánra vár a hűtőben hús eper.
Mi volt való, mi emlék, az Isten tudja csak,
memóriánk betelve, nem fér rá új adat.

Ennyit már tudhatok

Lehúztak egy redőnyt, az este jön vele,
cseresznyeíz a számban, jövőnk ígérete.
Az asztalon a könyvek, fél hétre jár talán.
Az óra mit mutathat az életünk falán?
Tegnap ide kiültünk a négyéves lányommal,
az erkélyre, a székbe fél tíz után nem sokkal.
A műholdak repültek, akár a perceink,
a villogásuk fénye a végtelenbe vitt.
Aztán behoztam őt az anyjához aludni,
nem nézhettük tovább az ég hány fénye gyúl ki.
A csillagok határa határtalanba nyúlt,
miképpen a jelenben nő meg nekünk a múlt.
Az életünk is nagy lesz, mondhatni, végtelen,
ennyit már tudhatok negyvenhét évesen.

Twist Collection (2022; 130×130 cm; Swarovski kő, applikáció, vegyes technika)

Csörömpölés

először föl se tűnt
az a kis penészfolt a sarokban
tovaúszó párafoszlány a retinán
ha jól megnézed nincs is ott
valójában bármit néztem téged láttalak
ha látótávolságon kívül voltál akkor is
de távolság nem volt rég belém fészkelted magad
múltat cseréltünk gondolkodás nélkül könnyet nevetést
nem tudom mikor észleltük először
az átható dohszagot gyorsan kiszellőztettünk
kitártunk ajtót ablakot a hirtelen támadt huzat
lesodort néhány csészét a polcraól ijesztő volt
a csörömpölés a porcelán jajgatása
a házat felforgató szélvihar
megpróbáltuk menteni a menthetőt
régészek gondosságával ragasztgattuk
a széthullott cserépdarabokat
régi kedves ajándék legföljebb
hasonlítottak a régi tárgyakra
elszivárgott belőlük lassan akár az idő
a kávé nyomot hagyva a tiszta abroszon

Beetetés

egy kóbor macska szegődött
óvoda fiamhoz véletlenül
elejtett kiflivégnek köszönhetően
a vízvezető csatorna vasrácsa alól
bújt elő nyúzottan hogy hátunk mögött
birtokba vegye a falatnyi eleséget
a közelben építkezés folyt a munkások
szalonnát sütöttek a piruló szalonna illata
csalhatta ide az óvoda közelébe fiam ezentúl
mindennap dobott eléje egy falatot
amit egy idő után nem titokban hanem szemünk

láltára falt fel egyre merészebb lett
olyannyira hogy már nemcsak elfogadta az ételt de a fiam
lábához dörgölőzött dorombolt elidőzött kicsit a szeretetben
szép lassan behízott lötyögő bundájába
szőre kifényesedett közel merészkedett a
forgalmas útkereszteződéshez mikor a túloldalon meglátott minket
nekiiramodott az autó hiába fékezett
óvodás fiamnak azóta iskolás gyermeke van macskáját Rozsdinak hívja
a homlokán látható barna folt miatt jámbor házicica
tudtunkkal a szomszédnál messzebb még nem merészkedett

Söröző

még egyszer visszamenni a Bázisba
három lépcsőfok nyikorgó ajtó
légyszaros üvegen kaparász a délelőtti nap
röpke mosoly a pult fölött menetrend szerint
teli cekkereivel Feri is megérkezik azóta
sok sör lefolyt öreg cimboráim torkán
sör éhgyomorra sör ebéd előtt ebéd után
ráér hosszú a délután Pali egyetlen mondatba
gyömöszöli életét hosszúra nyújtja
mert élni jó fogatlanul is a mezőn hagyott birkáit
eső veri bégetnek utána keservesen
regények íródnak itt betűk sorok nélkül
tragikusak vidámak nem állhatják a papírzörgést
sör sör sör és időnként egy unikum vagy körte
még egyszer vissza a Bázisba lefogyott-e Sanyika
lakik-e valahol Artur holdfényen kívül mivel táplálkozik
elmaradt-e megint Lackó temetése mert élve felejtette magát
pedig úgy szeretne volna nevét látni a gyászrovatban
papírhajói révbe értek-e van-e még sör egyáltalán
vagy kiszáradt torokkal fuldokolnak a Teremtő
többre hivatott szerencsétlen báránykái
hová lett a tavalyi sör hallom amint lekluttyan a gégén
netán megbugyanva poshad az utolsó hordó alján valahol
mostanában én szép sárga sörökkel álmodom
gyönyörtől izzadó sörösüvegekkel a Bázisban
sör sör és időnként egy unikum vagy körte
míg be nem zár a söröző s a hold néz be az ablakon

Transz

5

Behunyta a szemét.

Víz, pára, pára, víz, vízpermet, föld, fény, fénypermet. Hullámozza a víz, a hullámozás felerősödik, gyengül, olyan mintha benne lenne, olyan mintha a víz a testében hullámozna. Mintha a teste hullámozna a vízben. Magzatvíz. Kilenc hónapnyi élményvilág, kilenc hónap lényegvilág; amikor még nem voltak kérdései, amikor még nem voltak gondolatai, amikor még nem voltak érzései. De nem. Érzései biztos voltak. Vagy ha azok nem is, érzetei igen. Szűrődés. Pára. Meleg érzet. Fényérzet. Hangérzet. Hangok. Hangokat hall. Különböző tónusú hangokat. Zenét hall. Nem tudja, hogy zene. Ritmikus, ütemes, magas és mély megszólalások. Ezt sem tudja. Csak érzi. Selymes, le-felsikló hang, a másik élet hangjai, a méhen kívüli élet hangjai, egy másik világ hangjai, a túlvilág hangjai; ahogy meg-megmozdul a vízben, ezt a hangot hallja, e felé a hang felé fordul, érzi a testet, amely hordja, e testnek majd minden rezdülését. Rátapad a méhfalra, nekiütődik, tompán, puhán, mintha ringatnák.

Akárhová néz, fény. Égre szegezett tekintet. Hogy elkapja a megfelelő perspektívát, forgatja a fejét. Nem tudja elkapni a megfelelő perspektívát. Máskor, egy önkéntelen mozdulatban majd minden feltáru: ahogy elhalad előtte egy férfi a sétányon, ahogy eltáncol előtte egy nő a tengerparton. Kiemelkedik előtte egy bálna, ötven-hatvan méter hosszú, hatalmas test, az egész néhány méterrel a szeme előtt történik. Épp a déli tengereken tartózkodott, háza a Csendes-óceánban volt, cölöpökre épített faház. A vízen él, visszatért a vízhez, az élethez, az életet adó vízhez, amely nemcsak életet ad, de formát és keretet mindennek. A tengeren él, együtt él a tenger állataival, növényeivel. El sem hiszi, hogy volt ilyen, hogy ilyen is volt. Amióta kiszakadt az Első Világból, amióta a Harmadik és Negyedik Világban él, azóta találkozott először önmagával. Azzal a magával, akit sohasem ismert. Most sem ismeri, de érzi, tudja, hogy van. Érzetek, melyekkel sohasem törődött.

Most egyedül az érzetei alapján tájékozódik. Nem érvel, nem indokol, nem magyaráz. Nem is kell hinnie. Elég, hogy érzi. Ha érzi, talán el is fogja hinni.

Kinyitja a szemét. Körbenéz a teremben.

Érzi, hogy valami rettenetes dolog történt.

Nem tudja, mi.

Még sohasem fordult elő vele, hogy felébred valahol, történetesen egy ágyon, körbenéz, egy teremben találja magát, és nem tudja megállapítani, nem tudja megmondani, hol van, nem tudja, hogy került oda, ahol van. Egy pillanatra átfutott rajta, hogy az egészet csak álmodja. Korábban hányszor előfordult, hogy egy rémületes álomból ébredve, amikor már többé-kevésbé felfogta, hogy ébren van, nem tudta eldönteni, kinek vagy minek higgyn. A józan eszének, a saját szemének, vagy a hatodik, esetleg a hetedik érzékének, amely azt súgja, egyik sem igaz, valahol egy köztes állapotban van. Itt is van, meg ott is van. Gyerekkorában hányszor eljátszott ezzel a gondolattal. Álomjátéknak nevezte. Álmodja, hogy álmodik, és az álom végén majd vissza-álmodja magát egy másik világba, ahol már érteni fogja a szabályokat, a rendet, hogy mi miért

és hogyan történik. Az álomjátékot később képzeletjátékkal cserélte fel, melynek során sohasem tudta megbízható módon eldönteni, hogy a valóságnak épp melyik részével van dolga. Valóság nincs, mondta. A valóságot ki kell találni. A valóság csak a képzeleten keresztül mutatkozik meg. Nem látjuk a világot. Csak annyit látunk belőle, amennyit beleképzelünk.

Hányszor eljárt az utolsó óra, az utolsó nap gondolatával is. Fekszik majd valahol, és egyszerre csak rádöbben, hogy ez az utolsó órája. Nincs több idő. Egyedül maradt. Ebben a játékban valóban egyedül marad, nem találhat ki semmit.

Egy pillanatra átfutott rajta, hogy most valami hasonló játszódik le vele. Emberek vannak körülötte, akik nem az *okerin* nyelvet beszélik, hanem egy teljesen más nyelvet. Nem tudta kitalálni, milyen nyelvet.

*

Amióta Boetungán élt, nem volt semmi különösebb célja. Csak élni akart. Hetvenegy évesen érkezett a szigetre. Vajon milyen tervei is lehetek volna? Semmi különös. Élni akart, aztán valamikor meghalni, úgy, mint mindenki. Hogy mit jelentett az „élni”? Tengerparton lenni, naponta legalább kétszer hosszasan úszni, aztán fürödni, csak lenni a vízben, aztán napozni, sétálni, enni, inni, kicsit olvasni, és gondolkodni. Gondolkodni mindazokon a dolgokon, melyekre addig nem volt ideje. Gondolkodni azokon a dolgokon is, melyek addig megestek vele. Ezt találta ki.

Emlékeznie kellett volna, hogy mi történt, de nem tudott. Csak annyit tudott, hogy a terem, ahol fekszik, nem Boetungán van.

Vajon milyen körülmények között került Tubogóra? Saját maga jött ide, vagy valakik idehozták? Nem ismerte a szigetet. Amióta Okeriniában élt, ideje nagy részét utazással töltötte; több száz szigetet bejárt, Halisamin azonban sohasem volt, még csak nem is hallott róla.

Az archipelágó majd minden szigete külön világ, más-más nyelvvel, kultúrával, szokásokkal. Sok szigetnek egyszerre több királya is van, a királyok a közösségek vezetői. Az állam, a mindenkori központi kormány hiába küldött egyes szigetekre bürokratákat, hiába küldte rájuk a rendfenntartó erőket, ezeken a szigeteken a helyiek csakis a királyaiknak engedelmességek. Betartották a törvényt, igyekeztek törvénytisztelő állampolgárok lenni, már amennyiben ez Okeriniában egyáltalán lehetséges. De ez csak a kötelező rész volt, mert az állam, mint olyan, számukra egyszerűen nem létezett. Azon a napon, amikor Torjai megérkezett Boetungára, az egyik király épp meghalt. Néhány héttel később a király két szolgáját holtan találták egy kunyhóban; mint utólag kiderült, önszántukból vetettek véget az életüknek, mert királyuk halálával életüknek megszűnt az értelme.

Okeriniában minden egyes sziget más. Összehasonlíthatatlan területek, és ha vannak is köztük egyezések, a hasonlóságok ellenére is különböznek. Akár a szigetlakók, hisz minden egyes ember alapvetően és lényegileg különbözik a másiktól. Torjai az archipelágóban értette meg, hogy az utóbbi száz-kétszáz évben mennyire uniformizálódott minden. Munkája során több száz hittérítőbe botlott: franciákba, németekbe, amerikaiakba, spanyolokba. Okerinia egészen távoli szigetein, ahol az iszlám az elmúlt évszázadokban nem tudta megvetni a lábát, főként az amerikai kiségházak képviselőivel volt dolga. Keserűen nézte, ahogy a dollármilliókkal érkező New England-i újapostolok győzködik a falufőnököket, hogy az embereknek miért kell az animizmusról Krisztus követésére áttérniük. Konstatálnia kellett, hogy nemcsak a vallások, a nyelvek tűnnek el, hanem a különféle, sajátos gondolkodásmódok is. Mindenki egy kaptafára magyarázza és értelmezi a világot. Amikor ennek első jeleivel és nyomaival találkozott, rendkívül elkeseredett. Már nem dolgozott tudományos munkán, már nem írta az összehasonlító vallástörténeti esszéit, emellett azonban nem tudott elmenni.

A pára és a fény. Ahogy a pára átszítál a levegőn, színes permettel von be mindent; színes festmények, színes alakzatok mindenütt. A kék ég hirtelen szürkébe vált. Felhőjátékok, pillanatonként változó alakok és figurák, változásuk követhetetlen. Egyszerre eszeveszett kavarodás, a

forróság hideggel keveredik. Ez már a hajnali pára. Tíz éven át majd mindennap ugyanezt csinálta. Tenger, úszás, séta, tenger, úszás. Tenger és tenger. Figyelni a víz mozgását. Közben hallgatni, hogy mit mesél és mond a tenger. Az óceán.

6

Azon tűnődik, milyen lehet a délután. Rajta kívül már csak két férfi fekszik a teremben, a többiek mind meghaltak. Mint kiderült, az összes betegtársa Halisami-szigeti volt. Időközben elmúltak a rosszulletei, a képzelődések is abbamaradtak. Őérte még mindig nem jött senki. De hát ki is jöhetett volna, senkit sem értesített, nem volt senki, akit értesíthetett volna. Azon gondolkodik, hogy a felhők milyen alakzatokban ereszkednek a víz fölé, miként rajzolják és festik át az eget: félgömböt tartó ív, alatta egyre sűrűsödő, kékeslila pára – amilyen ütemben távolodik a Föld a Naptól, olyan ütemben kezd a természet másféle intenzitással lenni; ugyanazok a folyamatok más és más hatással. El nem tudta képzelni, milyen messze vannak a tengertől, de nem lehettek messze, valami miatt ezt érezte.

Hangosan mormolja maga elé a mondatait, közben gondolatban másolni kezdi őket egy papírra. Látja maga előtt a mondatait. Az a mondat, melyet nem lát, számára nem is létezik. A papír volt a médium. Nem az elméje, hanem a papír. Ki kellett vetülnie valamire. Ez lehetett volna a digitális tér is, de inkább a papírt választotta, az előbbi bármit magába szív, magába enged, követeli, szinte kikényszeríti az áttétel áttételességét, amin keresztül eltűnik az egész lényege. A dolgot magával a dologgal magyarázni? Igen is, meg nem is. Akár a fogalmazási kényszer.

Torjai már megint a kényszerről gondolkodik; a kényszertől nem tud szabadulni, a szabadságtól fél. Azért sem tud a kényszertől szabadulni, mert fogoly; le kellene állnia az automatikus gondolkodással. Ha automatikus a dolog, akkor az nem gondolkodás, hanem valaminek a mechanikus ismétlése. Nem, nem igaz, így semmiképpen sem igaz. A belülről jövő impulzus nem egy automatikus működés folyamánként szakad ki belőle, nem akként tör fel; automatikusnak tűnik, de nem az. Az szakad ki belőle, ami foglalkoztatja. Már nem hazudhat magának. Hókuszpókusz? Igen is, meg nem is. Inkább az előbbi. Hókuszpókusz. Csak lenne egy kicsit invenciózusabb. Mondjuk, azon a területen, amin épp jár. A hókuszpókusz csinálja őt? Igen is, meg nem is. Ezzel legalább tisztában van. Legalább ezt tudja. Követi magát. Így követi végig az egészszet. Így kezd bele. Így végzi. Igen, itt vannak a fehér lapok a fejében, átmásolja a dolgait a fákról, a vízről, az állatokról, mindenről, ami eszébe jut. Azt is, hogy mit ne, mit miért ne, és mit igen, mit és miért igen, és hogyan, és miért ne így, vagy ha így, akkor azt miért így. Nem indokolni kell, hanem érvényessé tenni, mást közben érvényteleníteni. Az érvényesség csak az érvénytelenítéshez képest nyer értelmet, amennyiben értelemről van szó. Arról. Mindezt természetesen. Rendszerezve. Rendszer nélkül. Játékosan. Arról viszont nem akar beszélni, hogy mi tette őt tönkre. Rég kezdődött, nagyon régen. Még gyerekkorában. Talán akkor, amikor kint ült a Szent Anna-tó partján. Talán később. Amikor a marosvásárhelyi polgári iskolába járt. Esetleg Bukarestben. Vagy Londonban? Talán. Nem tudja. És most már nem is számít. Hisz mit számít, hogy milyen körülmények között zajlott le az egész? Számít, nagyon is számít. Tudnia kell. Kérdéses. Ha beszélne róla, akkor feltehetőleg a körülményekkel jönne elő, azzal állna elő. Vagyis rögtön védekezik. Hogy ilyen és ilyen helyzetben volt, az egészszet egészen másképp gondolta, hogy az elején semmi sem mutatott arra, hogy a dolog ilyen irányba fog menni, és hogy őt is meg lehetne érteni, mert mindennek ellenére ő nem az a típus, aki csak úgy tönkretenne valakit, például magát, egy olyan valakit, aki közel áll hozzá, aki egészen közel áll hozzá.

Nem emlékszik rá, ezért képzelet. Csak azt tudja elképzelni, ami az emlékezetében van. Minden egymáson; egymásra passzírozva.

Rostok.

Évgyűrűk.

Nem elfojtás, nem védekezés. Sohase volt ideje arra, hogy feldolgozza mindazt, amit átélt. Nem akar úgy távozni, hogy az ügyeit, a dolgait ne rendezte volna.

Az ébredés első másodperceiben mi jut eszébe?

Nem akar gondolni rá.

Mielőtt öntudatra ébredt, hogy volt? Nem tud gondolni rá. Visszatérni a biológikumhoz. A sejtekben, a szövetekben, a csontban, a bőrben, a hámszövetben, a hártyában, a nyálkahártyában: ott kell keresnie. Ott fogja megtalálni.

Nem találja meg.

Jelzések előre.

Az értelemdadás tetszőlegessége.

Nem az az érdekes, hogy igaz vagy sem, hanem az, hogy hiszünk-e benne.

Nehezen fog kimászni a saját dolgából.

Hiába.

Úgysem.

A belátás nem pótolhatja az átélést.

Képtelen egymástól elkülöníteni a múltakat; ezen múltak egymással összefüggő koordináta-rendszereit sem érti, amit pedig éreznie kellene, azt nem érzi. Egyedül azt érzi, amit a maga önkényes módján érezni akar, amit bizonyos kényszerek alatt kötelezőnek gondol érezni. Ő az érzés érzése előtt is gondolkodik, nála az érzelmet megelőzi a gondolkodás. Tehát nem az érzések és az érzelmek zűrzavaráról van szó, hanem az érzések hiányáról; magára vonatkoztatottan szinte semmit sem akar tudomásul venni, a mások bőrébe bújva, érzelmhelyettesítőként lenni pedig már nincs sem kedve, és főképp ideje. Az egész pluszkontrollt feltételezne, de erre képtelen.

Hol volt már az álomkutatás-projekt! Álomleírás. Az öntudatlan, az ösztönös, a tudatalatti meg a hasonló zavaros mesék. Vágyak.

Nem. A tudatos percek. Az ébrenlét első másodperceinek mechanizmusai. Mi, honnan jön. Miért jön?

Valami más legyen a formája. Legyünk angyalok. Legyünk égő lelkek. Ezek leszünk. Ördögök és angyalok, lelkek és kísértetek.

Egymásba fordulnak.

A teret betöltik. Saját magukat is őrzik. Látni. Jelenlét. Tartás. Ahogy van, ahogy vannak. Ellenőrizhetetlen. Mert mindenütt ott vannak. A fény útja. A nézés útja. A fény a nézésen.

Saját térből egy másik térbe. Az előtti és az utáni világ határa. Látogatók. Közben és köztük transz. Álommá lett felfoghatatlanságok.

Egymást kontrasztolják.

Mindig ezt vizsgálták. Ezért sem jutottak eddig messzebbre.

Teste kontrasztolja a lelkét. Lelke kontrasztolja a testét.

A köztes van. A köztes, amiről később megint valami más derül majd ki.

*

Torjai Áron tudta, mindent el fog hibázni. Valamit szükségképpen el fog hibázni. A tökéletességre törekvők hiú ábrándja. Hiúsága. Mert végtére ez is hiúsági kérdés. Hogy te majd megoldod, a többiek nem tudták, de te majd megoldod. Még hetvennyolc évesen is arra gondolni, hogy csak azért rontottál el mindent, csak azért sikerült félre az életed, mert az elején, a legelején nem találtad meg a megfelelő nézőpontot. Ahonnan nézni lehet a dolgokat. Embert, Istent, világot, életet, létezés. Néha arra gondolt, hogy megtalálta a megfelelő nézőpontot. Aztán jött egy nap, ami mindent átírt. Mindent, amit előtte gondolt.

esthajnal

az éjszaka már elhasználta az összes csillagot
az esthajnal ragyog az ég fekete földje
körül hófehér cserépdarabok
tél van fázik a menny az utat lassan betakarja
ez a szentséges hófehér köpeny
míg odafönt kitartó mennydörgésben
csiszolódnak hópelyhek idelent nem
hallatszanak hogy maradhat ilyen szűzies
amit isten kézfeje meggyúr és elenged
pont ilyen a lélek a testüregben
veszíti el a gömbölyűséget

csigaház

hiába mondtam vigyük haza a megsemmisülést
préseljünk albumba egy megkövesedett
percet a csigaházak konok hallgatását
és a roppanást is vigyük magunkkal
amikor véletlen mégis összetapostad az egyiket
ketten voltunk de a félelem elszigetelt
és a meszes váz sem akart egészen elporladni
a földbe mosódtak körvonalai

mentőbója

a paradicsomban kötöttük össze magunkat
az éggel csillagok vetnek fényt a tejútra
mi van ha a világegyetem zsáktutca
minden reggel az őt megelőző
világosság alkonya nyúlik ki az
éjszaka a habok között
még egyszer utoljára
fölfénylik a másik test
mint egy rózsaszín mentőbója

ami földet ér

végeredményben egyetlen realitás létezik,
nem iszok bele a poharadba. a személyiség
széthullik, szertefutnak a betanult minták,
akár egy csürhe, kelletlen, iszákos banda.

ripityára török, ami földet ér. amit megtartanál
magadnak, akár a kés, megáll. a levegőben
pálinka szaga terjeng. tegnap másfelé mentem
haza, akár egy felkent, idegenül néztem át a téren.

vége van, ezt mondogatom hetek óta. volt egy
másik élet, hol nem voltál te is, mikor még reméltél.
most miféle eszmét kísérsz naponta, kit érdekel,
miképpen gyűlölsz, míg halálosan szeretsz még?

belgrád

délután érkeztünk a még mindig szétlőtt Belgrádba,
leszakadt falak, födémek mentén egy szállodában vártak
ránk a helyi írók. egy unión túli országban kifosztott
és törékeny voltam – soha nem jártam itt, de ez a környék
belülről most halálpontosan ismerős... sétálóutcára mentünk,
nyári esőben felüdülés volt, és szombat este bemenekültünk
enni egy pofásabb étterembe. az arcokon öröm volt, hetek óta
nem esett, éhen voltunk egész nap, csak némi sütemény
az útra, közben valami mély magány lengte be az estét.
eldumáltunk az élettörések mellett, okosak voltunk,
és elesetteknek nehezen nevezhetők. volt néhány sztorink
tesláról, de a múzeumába nem jutottunk el a két nap alatt,
hiába volt rá akarat. díjat vettünk át a szerb kötetekért
másnap. nem rúgtunk be nagyon, kicsit sem mondanám
terheltnek az estét, persze jól eláztunk, tocsogtunk a sétálón
hazafelé botorkálva. nyári zuhé, kávézók fedett teraszán lárma,
kitüntetett bolyongásban a fénylő utcákon forgolódtak utánunk,
látták, hogy mi itt csak idegenek, épp mint otthon. vehettünk

volna ernyőt, de jobb a tisztulás, ázni, kimosni a keserőséget, oltogatni, ami szüntelen mar, éget. aztán másnap a negyven fokban, átizzadtuk a füledt ünnepséget, hazaúton a határon nem volt semmi gond, a szögesdrótokat elhagyva vigyorogtunk, mint világból megszökött két, emigrált bolond.

Nails Collection (2022; 130×130 cm; marabu toll, applikáció, vegyes technika)

Halhatatlanok

regényrészlet

A Pintér Emma egy dög volt. Ezt nem mindenki tudta, de ő, Fehér Erzsi igen. Emike olyan tud lenni, mint a méz, rácsorog az emberre, aztán összeragasztja mindenik tagját. Bizonyos ünnepeken vagy gyári dzsemborikon Pintér Emmával kellett szavalni a munkásoknak, akik a picsába kívánták az egészséget. Vagy elviselték. Míg a pulpituson fészkelődtek a félrészeg elvtársak, addig se kellett dolgozni, megpihenhettek, másrészt láttak két szemrevaló nőt, akik csinosak és frissek voltak. Erzsi is az volt, lenszőke, mindig így libegett a munkások elé, befestette magát, mintha szláv lány lenne, ezt találta ki. Kétszer vasalt, finom esésű fehér blúzt viselt, hogy nagyobbnek látszanak a mellei. Olyan élénk, véres rúzt vitt az ajkaira, mintha élő húsba harapott volna. Olyan lett, mint a legnagyobb vadak, a mennyország primadonnái, Bajor vagy Honthy, a Karády.

A Pintér Emma egy dög volt.

Erzsi nem értette magát, csak gyötrődött. A köddé vált, bolyongó, néma barmot régen elfelejtette volna, kieshetett volna a gondolatai közül, mint a fogtömés, mondhatta volna, megtette, amit lehetett, annál is többet, amit egy normális kalkuláció megkíván, ennél többre igazán nem számíthat, nem várhat senki. Várt három évig. Anyám, borogass. Egyszer kamatyoltak, mennyi pénzért, fillérékért, nagy szája volt a fiúnak, az igaz, a szegény Behemótot örökre elintézte, lenyomorította, miközben olyan volt az arca, mintha neki fájna.

Ő ezt a gyötrődő, gondolkodó arcot megjegyezte.

És ezek után várt.

Mi ez, ha nem irodalom.

Igazi költészet, nem normális dolog ennyit várni. Igen, egy drámában várnak annyit, egy keményfedeles, rózsaindákkal befuttatott regényben mondják, hogy hopp, és akkor eltelt negyven év, nézzük csak, mi lett a nagyvilágból e negyven év után. Megromlott-e, mint a hús, vagy csak állt, mint a sajt. Hát mi lenne negyven év után?! Mindenki elfelejt mindent! Begyógyulnak az őrzősebek, máshová vándorolnak a fájások, elköltöznek, megszöknek, meghalnak, stílust váltanak.

Na, ne.

De ő, Fehér Erzébet egy igazi, okleveles hóhér lánya, egy valaha volt bárcás kurva, egy cafka, akit mégis fölvettek a legrangosabb színi főiskolára, és már tanították, egyre komolyabb szerepekben játszott, nemcsak meghalt egy eltévedt golyó miatt, hanem például önállóan szavalt is, várt. Remélte vissza azt a hülyét. Közben azt az elhatározását igyekezett erősíteni, hogy nem szabad álmokat szövögetnie, ilyen lesz vagy olyan lesz, ne legyenek elvárásai, csak jöjjön vissza, és ha visszajött, akkor ő vegye szemügyre a férfit, kell-e még neki. Ha visszajön, megfontolja. Mert él, nem? Az nem lehet, hogy meghalt. Azt tudná a család. A fiú anyja, Erna biztosan siratná. Tudná Anna, aki ennek a bicebóca, fekete hajú Zsoltnak a felesége.

Jut eszébe, ez a Zsolt meg akarja baszni őt?

Mert ha igen, akkor tévedésben van, mint a pelenkás jóisten. A cigarettázó hatalmi paprika-jancsik előállnak ilyen táncos fölkéréssel. Kedves elvtársnő, fájadjon már be a dolgozószobámba, beszéljük meg az égető problémákat, egy konyakot?, biztosan találunk mindenki kedvére való megoldást, már forgatja is a kulcsot. Csattan a zár. Lenyomja a kilincset a marha, biztosan bezárta-e. Ha a szájban tartott konyakot a szembe prüszkölük, az illető megvakul egy pillanatra, a kulcsot az asztalszélről föl lehet kapni, és mint a szél, ki lehet futni. De most sehova se lehet futni. És az igaz, a Zsolttal kapcsolatban még baszásról nem volt szó.

A Pintér Emma egy igazi, hamisítatlan dög, egy lapos tekintetű, boszorkánymosolyú, cinkelt kártya lelkű néember, egy gödör, ami kitöri az ember szép, könnyen forduló bokáját. Hát azért hülye lett volna nem összefeküdni mással. Összefeküdt, ha úgy hozta a helyzet, a télapó, összefeküdt, mint egy kicsi dunyhácska. Ez a várakozás tényét és lényegét csöppet sem befolyásolta, hogy volt visszatérő szeretője, volt egyszeri kalandja, fészkelődött, furakodott kicsi férfi benne, dugdosta a faszát óriás is belé, volt benne rangos, kalandor, gyerek és öreg, de ő azért csak várt kitartóan, hogy azt ne mondja, odaadóan. Hűségesen várt, mint egy erődítmény. Női bástya. Aki vár, és igazán vár, annak szabad ezt, idekufirc, odakufirc, testihaknizás, hogy kiengedjen kicsit a várakozás göze, keserű leve. Annak többet szabad. Életem nem inda-benőtte, repkény fogta zárda. A buta ember nem veszi észre, hogy az élete másból sem áll, hogy várakozik. Valamire, erre vagy arra, esőre,óra, másik emberre, pénzre, meleg kézre, vérre, mindig csak vár. És a halállal is így van. Nem akarja az ember, persze, de várja. Nem is tehetné, hogy ne várja. A halál is olyan, hogy várni kell rá, kész kibaszás. Van egy ősvilági kíváncsiságod. Az apja is ezt mondta. Kíváncsiak voltak előtte. Félték, kíváncsiskodtak. Nem elég, hogy jön, hogy minden nappal egyre közelebből suhog a pántlikás díszkasza, még várom is, amilyen barom vagyok.

Egyelőre szabadjon többet nekem, ha lehetne, kérem, szabadjon csókolni, dörgölözni, férfit csábítani, bajuszt huzigálni, mert várok. Őt. Azt a barmot. Különb, hogy tudnék ennyit várni, fölkelni láztól rekedten, beleszédülni a kócos és zilált, mindig ugyanabba a reggelbe, lassanként észhez térni, aztán a szépen festett lábujjaimat tornáztatva azt mondani, ma énekóra is lesz, ma mozgásóra is lesz, ma megtanuljuk, hogyan kell súlyosan ülni egy törekeny napozószéken, hogyan kell úgy hallgatni, hogy egyre könnyebb legyél, végül ne legyél.

Hogyan hallgass úgy, hogy mindenkinél többet beszélj!

Hajaj, a színművészet.

Vagyok olyan tudós, mint Teller Ede vagy Tyimofejevics Kalasnyikov, kérem.

A Pintér Emma egy olyan dög, hogy olyat nem látott még a világ.

Mert mit látott a világ?!

Az látott olyat is... minden gyilkos kisvirágot, minden csiribiri lófaszt látott. A világ arcát telibe hányta az angyal. Na, majd pont egy Pintér Emmát ne látott volna, hanem azért nehogy fölköszöntsük, kitüntessük ezt a kis szukat a különlegességnek azzal az elismervényével, hogy ő egyedül áll kibomló hajjal a szélfújta világszirten, mert annyira exkluzális, annyira egy unikum, párja Madagaszkáron sincs. Egy ócska dög a Pintér Emma, viszont az a nagyhelyzet, hogy ő, Erzs legalább olyan különleges.

A Pintér Emma azért is dög, mert meg akarta őt semmisíteni, egyébként oktanul, mert köztük nem volt, hogy így mondja, kiélezett versenyhelyzet, és ha volt valami rivalizálás mégis, akkor sem olyan mértékű és olyan jelentékeny, hogy ezért őneki ne kelljen lennie, és hogy megsemmisítést érdemelne.

A jó édesanyád picáját, Emmikém.

A Fém és Csavargyári munkások unták vagy nem. Inkább nem unták, inkább elviselték. Fölszóltak a színpadra is, cigarettáztak, huhogtak, füttyögtek, bőfögtek.

Ej, kislány, de bizgiri csinos vagy.

Mi az, hogy bizgiri, te olajpacni, fémkukori, te?

Szebb vagy, mint a csavarhúzó.

Hej, de becsavarnálak, kisanyám!

Izgiri, bizgiri, a munkásfasz de izgi.

Hát ez nagyon gyöngö volt, művezető elvtárs.

Jókat röhögtek az összeterelt, maszatos arcú, szegény munkások, akik hidat, utat, gyárat építettek, vasrudakat fúrtak, akiknek a dereka beleroppant a világégés utáni helyreállításba és rendrakásba, a szívük szakadt meg, a vérük romlott el, akiknek az ízületei mondták föl a szolgálatot, és sokkal hamarabb haltak meg, mint a hivatali asztal mögött kucorgó, könyökvédős kukacfik.

Pintér Emma egy dög.

A munkássághoz szóló, a kommunizmus dicsőségét és a népnyzó kapitalisták bűneit fölsoroló, lelkesítő beszéd után mindig két verset szavaltak, az egyiket ő, a másikat a Pintér Emma. Először Pintér Emma adta elő a szavalatát, majd Erzsi következett. Ez volt a megállapított sorrend, amin kár lett volna civódni, Erzsi nem is engedte, hogy megváltozzon. A fölállás Pintér Emmának egyáltalán nem tetszett, különben joggal, mert tudjuk, mindig a végén lesz a csiribiri csúcspont.

Pintér Emmát sziszegő dühvel töltötte el, hogy neki kell először szavalnia az újjáépítés szépségéről, varázsáról és a magyar kommunisták hősiességéről, mégse ő a csúcspont. Pintér Emma azt gondolhatta, Erzsi kijárta magának, hogy ő legyen. Konkrétan őrajta élvezzen el az összeterelt proletariátus. Pedig Erzsi nem tett semmit, nem is kacsintott a kulturális titkár elvtársra, egyszerűen így alakult.

Milyen dühítő a véletlen, ugye?

A kommunisták elég jól fizették őket, nem pengőben. Mert az már kinek kellett. Jegyeket kaptak, be lehetett őket váltani boltokban, kantinokban. Puszika. Krémest ebédelnék négercsókkal, Zolikám.

A komcsik tudtak az emberek lelkére beszélni. Aki régen például nyilas földrajztanár vagy karszalagos házfelügyelő volt, és még Kun páterrel is szimpatizált, az is megvilágosodott hamar. Helyesebb és igazabb dolog ma kommunistának lenni. A nyilasoknak leáldozott, minden reggel hatkor fölakasztanak egyet, megspórolják a reggelijét, nem? Szálasit hónapokkal ezelőtt föllógatták, a kommunisták meg, akiket még egy-két éve is ördöggént üldöztek Horthy pribékjei, derűsen és fiatalosan léptek a szovjet reflektorokkal megerősített napfényre. Hja, kérem, a Párt. A Párt tud valamit, mert ugyan fontos a személyiség, az alkat, de afölött is van valami, ami most már összefogja a megújulásra kész szabad világot, az eszme, az idea, az elvek nagyszerű, harmonikus összessége, és ez a Párt.

De mit hall Erzsi, mi a szentséges úristent?! Pintér Emma szavalni kezdett a munkásoknak. Erzsi nem akart hinni az ő aranykagylós fülének. Először észre sem vette mi történik, milyen cselszövés, merénylet. Csak mondta vele önkéntelenül az ismerős sorokat, aztán, mint akit áram ütött, rádöbbsent, az az ordas kurva az ő versét szavalja. Elszavalja előle, ő ezzel már nem állhat ki, Pintér Emma nem a penitenciáját prolongálja fennforgó drámai pillanatokban, hanem az Erziét, aljasul és szóról szóra megtanulta. Le akarja járatni, azt eszelte ki, hogy ő megszegyenüljön, megsemmisüljön, ha kilép, csak hápogjon a színpadon, szégyenpírja parazsában hamvadjon el.

Mert ugye itt, ennek a kibeba... munkásosztálynak nem szavalhat Jónást, amit éppenséggel jól tudott, vagy az Anyám tyúkját. Talpra magyar? Himnusz? Megyünk az őszbe, vijjogva, sírva, izé, szeneslapáttal kergetnék meg. Stop. Elvtárs. Benne vagy te minden félrecsúszott nyakkendőben. Ja, és bál van. Az égben. Ott. Szenes lapát.

Itt azt kell erős torokkal előadni, ami egyszerű, mint a téglá, a beton, a gerenda, de hat a kedvre, lelkesít, mint a pénz vagy a gyűlölet.

Hű, de megtapsolták Pintér Emmát, beleélte magát a dög, kitérta a két fehér karját, hogy nagyobbak legyenek a fiatal kora és nagyfokú aljassága ellenére búslakodásnak indult mellei, miközben igazán ellenszenves hangon kiáltotta,

munkások, proletárok, hadd öleljelek meg benneteket, jőj keblemre, magyar szabadság!

Öleljen, művésznő!

Szorítson magához, kedves!

Csönd, elvtársak, semmi ízléstelenkedés.

Le a kapitalistákkal, ti vagytok a csillag az égen!

Tessék, most Fehér Erzsébet főiskolai hallgató következik, hozza a Párt másik művészi üzenetét. Jöjjön, kedves művésznő. Dörgő tapsot kérek. Köszönöm. Elég.

Pintér Emma olyan kedvesen mosolygott, mint egy kígyó, tekintete azt kérdezte, na, most mit bűvészkedsz, kisveréb. Eddig tartott. Ó, egy ígéretesnek induló színészi karrier így ér véget. Hebegés, habogás, az arc céklaszínűvé válása, kirohanás az égő színpadról, zokogás hátul, elbujdosás. Sorsod, kedvesem. Fejőlány leszel Hajdúsámsonon, fejed még a kulák gazdát is. Miért? Mert pimaszkodtál Pintér Emmával, le akartad játszani őt, öntelt lettél, mint egy februári hóember. Hóasszony.

De tényleg. Mit lehet most tenni.

Erzsi ezen gondolkodott lázasan, jéghideg végtagokkal, leizzadva, de úgy mosolygott vissza, mint aki porcukorba tüszentett. Pintér Emma, halj meg most. És akkor olyan ötlete támadt, csak mert az igazi kétségbeesés zsenivé csettinhet, hogy maga is elámult. Anyukám! Olyan magától értetődő, olyan egyértelmű. Egyszerű! Nincsen itt annyi baj se, mint egy pipacs havibaja. Sőt. Fölbugyogtatták az Ujházi-tyúklevest, már csak be kell kanalizálni. Nagy levegőt vett, belekezdett.

Elszavalta még egyszer, újra. Ugyanazt.

Jobb mellem van, mint annak az ápsinak, úgy tehát, jőj keblemre, szabadság, siess, fuss, kitért szárnyaiddal szállj felém, és ő először dehogyis tárta szét a karját, hanem letérdelt. Hoppá. Mindenki nyújtózkodott odalént, nyúltak a nyakak, hova lett a kis barna. Hempereg a színpadon? Fölállt, széttárta karjait egy pillanatra, szoknyáján húzott, combja kivillant, de csak egy pillanatra, ó, munkások, ő próóóletááárok, hídverők és újító vasmunkások!

Kicsit, nem, elég alaposan kiegészítette azt a kötelező verset, nem volt nehéz. Apukám, a szarhoz könnyű hozzászarni. Hát nem? Hát de!

Magadnak aratsz!

Jaj, nem ti, hanem a paraszt. Ti a szabadság bányászai vagytok, én meg a csille, rakjatok szép fekete brikettel tele! Ti proletárok, ti füstös arcú, erős karú szabadok, magatoknak csavaroztok. Esztergályatok vígan, derűsen. Verd a vasat, hogy énekeljen.

De veled verem, elvtársnő!

Telirakom én a csillédet, de púposra ám!

Letérdelt, mint a szűz, fölállt, mint Jeanne d'Arc. Fölkapott egy zakót, a feje fölött lengette, forgatta, zúgott a Fém és Csavargyári csarnok, mintha vihar támadt volna benne, és úgyszólván volt. Le a kapitalistákkal, a népnúzó fasisztákkal! Mintha Luftwaffe-bombák robbantak volna.

Fehér Erzsi vagytok, és veletek vagytok, éhes, szomjas proletárok! A tiétek vagytok!

Ki kell mondania a nevét, hogy ne felejtsek el.

Fehér Erzsi, színésznő, értitek? Fehér Erzsike!

Értették, de mennyire, hogy értették.

A harmadik visszatapsból is zihálva futott a vörös függöny mögé, csak bólított a dögnek, akinek remegett a vékony, vértelen szája, sápadt volt, mint a meszelt fal.

Tessék, parancsolj, kislányom, te Pintér, vagy hogy hívnak. Pííííntér Mő. Ennyi vagy. Én meg ennyi. Húzgáltad az oroszlán bajuszát, seggbe haraptak.

Az előadás közben esett rá a pillantása, maga is meglepődött, hogy nem zökkent ki. Ott volt Lackó Zsolt, figyelte őt, talán nem véletlenül. Nem lett volna észszerűtlen, ha megfigyelik. Zsolt nagykutya lett, úgy jött oda hozzá, hogy két árnyék kíséerte, mint őt Behemót, aki most dolgozott valahol.

– Ez Kádár elvtársnak is tetszett volna.

– Ennek nagyon örülök, Zsolt.

– Lackó elvtárs – mondta Lackó, kiütögetett egy szálát a pakliból, kínált, Erzsi rázta a fejét.

– Igen, értem, Lackó elvtárs.

– Maga igencsak tehetséges.

Maga?! Ó, hogy a mindenszentek szarjanak össze, Zsoltikám. Már is úgy beszél, úgy hordozod a hangod, ahogy ők. Olyanná lettél. Ha hazaeszik anyádhoz a fene, mert néha még meg nézed, él-e, hal-e, egyre ritkábban, majd egy délutánra visszatér a békebeli hangsúly. De itt úgy szólsz, mintha atyaúristen lennél, leereszkedően, fenyegetően. Zsolt, mi lett belőled, egy zsargonfiú?

– Tehetségesek között könnyű tehetségesnek látszani – szólta Erzsi, aztán elszántan rákezdte.

Tudja-e Zsolt, hol van Sándor. Nehéz elképzelnie, hogy egy ilyen tájékozott és okos férfi, mint Zsolt, ne tudná. Akinek ennyi kapcsolata van. Mert van, az látszik. Sándor ígért neki valamit, ezért az ígéretért járt le még a városba is, nem volt rá kötelezve, ő mégis megtette, kitartó volt, hű volt, ahogy most is.

– Mit ígért az öcsém?

Ja, hogy Zsolt szereti azt mondani, hogy öcsém. Mert ugye ikrek. Két ember, aki semennyire sem hasonlít egymásra, a természet csodái, mutogatni kéne őket, hogy ikrek. Annyit ígért a te öcséd, hogy vár órát. Énrám.

Nézd, három éve várok.

– És ha már nem akar téged, azért nem kerül elő?

– Már miért ne akarna, te?!

– Nyugalom. Lett neki jobb.

Te bűdös bunkó paraszt. Erna miatt nem mondom, hogy anyád. Zsolt úgy mondta, hogy ő nyomban tudta, a férfi szórakozik vele, mint kiskrapek a kukival. Miért. Akar ellenszolgáltatást? Nézett rá, szopjalak le, drágám? A szememmel esetleg, tessék.

– Nincs neki más.

– Honnan tudod ilyen biztosan.

Erzsi kijött a béketúrásból.

– Lackó elvtárs, Zsoltikám, te most szórakozol velem. Jól van, csináld. De azt tudod, mi lesz, ha előkerül, ha megtalálom, ha beszélek vele?!

Zsolt nevetett, közben fejrázással elküldött egy fontos elvtársat, ne zavarják. Erzsi utána pillantott. Nem ez a férfi volt a gyárigazgató, aki személyesen fizette ki őket, zsebből?

– És ha te beszélsz vele, mi lesz?

– Bujkál valamiért. Tudom, hogy hazajár. Beszélt az anyáttal. A zsidó Árminnal, aki orvos lesz.

Erzsi nagy levegőt vett. Igazított a haján.

– Tartóztasd le, és hozd el nekem díszcsomagolásban. Te biztosan tudod, hol van. Neked ez semmibe sem kerül.

– Hogy én tartóztassam le? Hát mi vagyok én, pandúr?!

– Te említetted Kádár elvtársat, nem? Különben, na, jó, nem mondom én semmit. Hagyjuk is.

– Mit különben?! Mit hagyjunk?

Erzsi hirtelen elfáradt, kettő szerepet kellett itt neki előadni két óra alatt. Az egyiket élvezte, és a végén valósággal mámorból csinálta, a másiknál vékony jégen táncolt. Recsegett, ropogott alatta. Most már tudta az ösztönével, lelkének kifinomult jelzőrendszerével, hogy az élete a tét, melyet nagyon meg sem gondolva, feltett egy kétes, de legalábbis rendkívül észszerűtlen üzletre. Mit foglalkozik ő a gyáva hülyével?! Ez meg itt, a szép arcú, érzéki szájú kistestvér átszúrja a megvető nézésével, mert már befolyásos elvtárs. Ez a férfi nem egy könnyen hervadó Pintér Emma. Ez a férfi, és még a sok hozzá hasonló, késsel és méreggel grasszál, ezeknek egy fejbólintására megnyílhat a föld, leszakadhat az ég. Nem játszanak, életre-halálra szórakoznak. Ezek ölnek. Ezek áldoznak. Aztán a bárd alá tartják a saját nyakukat. Zsoltnak pacsuliszaga volt.

– Szoktál még táncolni?

Ezt talán nem kellett volna kérdezni, de ha már így benne volt, még egy utolsót szorított a csavaron. Zsolt olyan őszinte, gyermeki fájdalommal fogadta a szúrást, hogy már-már megsajnálta. Jól van, akkor most döf egy nagyobbat. Ha halálos, nagyon sajnálja.

– Ha megtudja, hogy nem segítéttél, kékre-zöldre ver. Mint kutya korotokban. Úgy megver, hogy térdelve kéred, hagyja abba.

Zsolt arca fekete lett, nem szólt.

Erzsi sokáig gondolkodott aztán, jó volt-e a végszó. Térdelve kéred. Térdelve kéred. Nem lett volna jobb, hogy csúszva-mászva könyörögsz? Taknyod, nyálad?! Mindegy, úgyis legyilkoltat a sánta kisfiú. Mosolyogva vágja el a torkát, és igaza is lesz.

Nails Collection (2022; 25×20 cm/db; Swarovski kő, applikáció, vegyes technika; kiállítási enteriőrkép; helyszín: Hybridart-space, Budapest)

Anyám

(1) Remélt találkozásunk a csillagvilágban

Találkozunk-e majd
az univerzum gomolygásában,
amikor már én is távozom
a földi létezésből.

Nem ismertelek.
Talán kétéves lehettem, amikor önkezeddel
engedted a gázt magadra.
(Voigt Vili apja törte rád az ajtót,
de sajnós elkésett.)

Zavartságod okait kutatom:
– A világháború rettenetes évei
súrolták nap mint nap lélekvilágodat?
– Apám az orosz fronton,
te velem itthon terhesen...
– Apád alkoholista tombolása
(még gyermek voltál)
estelente a kocsmából hazatérve,
veled együtt anyádat és testvéreidet is
kiverte a házból,
hajnalig áztatok az esőben...
– S talán a féltékenység:
apám fiatalabb volt nálad
vagy három évvel.

Hogy én még létezem,
apámnak köszönhetem,
hiszen többször is sikerült
megmentenie bennünket,
amikor az 5. emeleti balkonról
le akartad vetni magadat
csecsemő kisfiaddal a karodban.

Szinte semmi sem maradt utánad.
Sírod is megsemmisült Óbudán
egy ostoba pillanatban.

Fotóidon simogatom szép arcodat.
 Műhímzéseidből sem maradt bármi is.
 Két kis olajképed, amit te festettél,
 becses emlékem,
 világít nyolcvan év kódén át.
 Rajtuk át szállok fel a magasba
 utánad, kutatva
 örökös csillagközi létezésed nyomát.

Megragadom anyai kezed
 a malasztal telt Nap tüzében.
 – Óh, hogy szerettelek volna,
 Jó Anyám!

(2) Utóirat – Anyámhoz még egyszer

Csak fotókról ismert finom
 Kezed simogatom az üres térben
 Érzem már-nincs szívverésed
 Térugrások, összekuszálódott
 Párhuzamosok drótszálain át
 Kereslek, amíg csak élek
 Édes anyamelledet formálja
 A kék ég távoli sarkaiból
 Rám terülő csillagok raja
 Szép arcod a Tejút ködfátyolában
 Nyílik és csukódik
 Karcsú alakod libbenése
 A hajnal párás hírnöke
 Az égbolt mérhetetlen térségeiben
 Kereslek kutatlak
 Nem tehetek mást
 Utánad ugrok a mélybe
 Kereslek amíg csak élek
 Tüdőnkben már a gyilkos gáz
 Hörögve visszaköveteli
 Vegyület-törvényű jussát
 Érzéketlen ránk suhintja
 Hulló csillag villanásunk
 Életjeladó szívverésünk
 Megbomlott agyunk hófehér
 Végső kinszenvedését
 Emlékeink megsemmisülésének
 Jelbeszédét

(geológiai történet)

hogyan elhitetted velem! gyerek
voltam még, elején annak, hogy
megértsem, és te végig elfordított
fejjel álltál, mialatt bajlódtam.
később nem képeztünk gyűrt-
hegységet, mint két kőzetlemezt,
és most egy darab kő az öklöm,
fenyegetve ütök utánad.
hullámzási nyomokat hagytál
bennem, apám, puha üledéken
átfolyó víz.

(a szerelemről)

Radnótinak

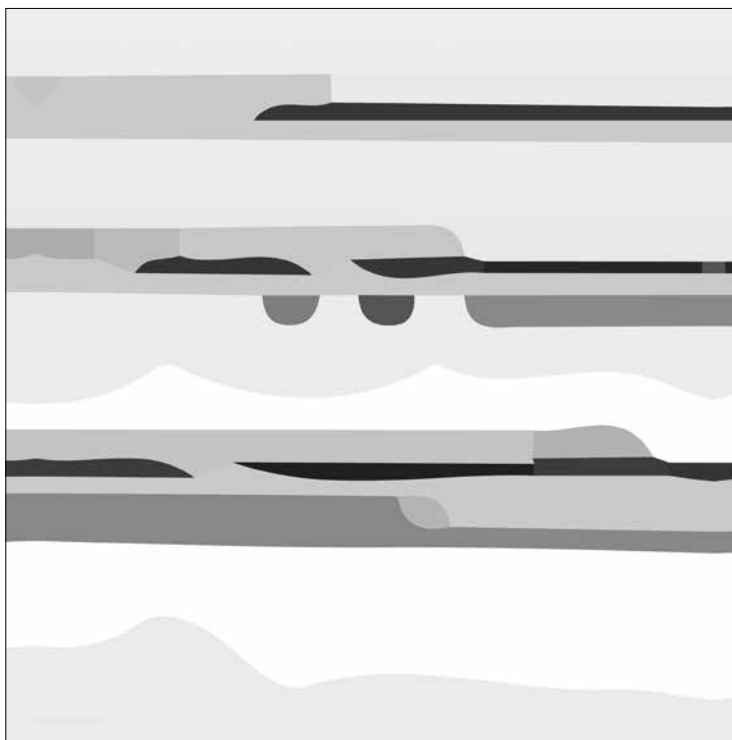
miattad arcomat egy kőbe meríteném, megígérném,
hogy állandó maradok, megtapadok a fűrtösfekete fák
gyomján, moháján, hogy kézbe vehess, és meghallgasd
a sziklák súlyos megindulását az anyaföldön.

ekkor olyan lesz a világ, mint egy rám zárt kupola,
sehogy sem érlek el. míg a lombok a folyóparton
fejet hajtanak, és meglepetten szimatolnak az
üszkösödő rönkök és bujdokoló, kopasz
holdvilágfejed után, a víz morajlása megriaszt.

maradok a helyemen, nézem a Kárpátok csúcsát
a vastag fény alatt. kábultság terjed szét bennem,
és azon tűnődöm, kinek az erdejét, kinek a munkáját
teszem tönkre épp.

(épphogy)

a fákon még bontatlan virágok,
a hegyeket fehér lepedő fedi,
szemedben feketére vert délután: süt
a hold, de nem rajzolja végig az erdőt,
és nem rohan és nem nyúlik messzire,
egy fa vékony csonkja fénylik egy ösvény
elején. úszni akarok, mondod, és forgatod
a gyökereid, hátha eléred a partot.
négykézláb mászol, zúg a megzavart
erdő, a folyó moraja szólítja iszapos
tested, és már nem bírod, nem bujkálsz,
maradsz, ahol vagy, kérges csonkod
épphogy beledől a vízbe.

Twist Collection (2022; 100×100 cm; gépi hímzés és szublimációs nyomás, textil)

Belső tízezer (részlet)

Ülnek a padon. Gondolja az Öreg.

Az öregek csak ülnek a padon. Ülnek a város szélén, a falu főutcáján, ülnek a padon, mint-ha várnának valamire, közben egy pillanatra sem jut eszükbe, ha egyáltalán eszükbe jut bármi, hogy mit is gondol róluk, mit érez alattuk a pad, szürke szálkái miatt nem szűrják át a nadrágot, a harisnyát. Miért viselkedik úgy a pad, ahogy viselkedik, miért feszül a földnek négy lábával, miközben nyugodtan lebeghetne a tengerek felett, mint a padok őse, amelynek nem volt semmi egyéb célja, csak lebegni a vizek felett. A vizek felett akkor senki sem akart még leülni, nem volt teremtett test, vagy teste nélkül magára hagyott lélek, csak a pad volt, aki azt várta, hogy lábait néha elérje egy-egy magasra csapó hullám. És nem volt semmi szebb e hiábavalóságnál, ami mindegyre azt suttogja: ne kutass engem, ne fedezz fel.

Az öregek csak ülnek a padon, megreggeliztek már, talán meg is vacsoráznak, felhívják a szüleiket, ha élnek, az unokákat, ha még élnek, vagy a gyerekekre gondolnak, akik a réten szaladgálnak. Mert réten rohangál minden gyermek korosztálytól függetlenül, csak a tényleg öregek tudnak a padokon ülni, heverni. Távrolról, lassú kocsisorból nézve, úgy tűnik, beszélgetnek, közelről, árokspartról nézve, úgy tűnik: megint beszélgetnek, valami új, nagy, földi rosszról, valami új nagy, földi jóról, pedig csak a szájuk, az mozdul, pedig csak az állkapcsuk rezzen, pedig csakis nyelvcsövükben rándul a levegő, az étel. Mindeközben: teljesen némák, szájukban a nyelv aszott angyal, sehogy sem mozdítja a szárnyát, hívó szóra nem is cselekszik, csakis a történetek mélyén szólnak öregek hangos szóval, olyan tegnap-történetekben, ahol még fiatalok voltak, olyan holnap-történetekben, hol hirtelen még megifjodnak.

Csak kiülnek sötétben-fényben ház előtti szürke padokra, és az első parancsot várják, a legelsőt, amit nem ember mond ki nekik, suttog fülükbe. Ezért intéznek köveket maguknak, legyen mibe kapaszkodni, ezért járnak még el a boltig, hogy lássák, ők még élnek, élnek. Lassú léptekkel jutnak el a házuk mélyén épült házig. Ott pedig vár rájuk a gyermek.

Miként jutottál i,de, gyermek, nem vagy enyém és unokám sem, talán a senkié lennél te, a felhalmozott sötét semmi közepéből jöttél elem most?

Nem a senkié vagyok én már, és nem a semmi közepéből kerültem ide, fél szavadba kapaszkodva jöttem ideig, hogy házad mélyén a sötét ház legelső titkát felkutassam.

Nincsen énnékem semmi titkom, csak befőttek a kamarában, csak virágcserep a tornácon, csak vasalt ing a szekrény mélyén. Ha postás jön, be nem eresztem, ha rendőr jön, be nem eresztem, bent nem gyerekeim nevetnek, nem unokáim zsvajognak.

Pedig valami zajra jöttem, pedig valami moccanásra, nem a hideg, nem a tűző nap hozott ideig, tehozzáig.

Leginkább erről beszélnének a ház előtt, a padon ülve, de szó a nyelvükig nem jut már.

Az Öreg hallgatott, de nem a régi hallgatással. Amikor az Öreg hallgatni tanult, fogta a teljes vagyont, és, nem tehetett mást, odaadta a Sötét Iskolának.

Mi volt az Öreg teljes vagyona?

Atyai ház a faluszélen. Négy ablakkal, egy a külvilágra, egy a kamarára nyíló ajtóval, a vályogfalakra festett kacskaringózó sárga csíkokkal, a kék falakra rosszul, de időtállóan helyezett tetővel, valamint egy mosókonyhával, fásszínnel, árnyékszékkel és egy a háznál kétszerre nagyobb, tényleg jólakott istállóval. Messziről azt hihette bárki, az emberek istállóban és a lovak a házban laknak, amiben volt is igazság, mert a háború alatt, amikor az ellen az éjszaka kellős közepén lovat keresett magának, egyet sem talált.

Az Öreg dicső napagyapja bevitte mindhármát a házba, a lovak pedig hallgattak szépen, míg az Öreg nagyapja, az ellen közeledtét látva, gyorsan és szó szerint leöntötte magát fél liter pálinkával. Enmagát részegnek tettetvén az istálló elé feküdt, és fetrengve, mint egy frissen taposott kélgyó, csak ordította, nem-igen-nem, csak ordította: nemigennem.

Amitől a hithű, de babonás tisztok, a két közkatonával együtt szó nélkül eltakarodtak, csak a nagyapja bordái gyógyultak ki lassan a tiszt bakancsokból, a lovak pedig vidáman nyerítettek, amíg be nem vágták őket a közösbe. Háborúban könnyű védekezni, de békében nincs rá semmi esély, ha ugyan nem a hallgatással, márpedig az Öreg apjának nem volt ez jó szokása, fejét ivásnak adta, mikor az asszony meghalt, a ház fele is rádőlt, s mire az Öregé lett, már csak a szoba-konyha nézett az utcafrontra.

A Sötét Iskolában annyira összeverték, évekre telt, míg újra tudott számolni, írni. Énekelni csak akkor sikerült először, amikor már mindenki Öregnek hívta, s az elnevezésbe belenyugodott ő maga is. Pedig akkor még inkább volt fiatal, mint idős, és az őt körülvevő dolgokra, verésekre és iskolákra egészen tisztán emlékezett, mint, ahogy, egyébként, egészen ritkán: most is. Csak egyáltalán nem volt biztos benne, hogy a feltoluló emlékek tényleg az ő emlékei, vagy igaza van Illmarinnennek, és az Öreg hajlamos sajátjaiként kezelni a mások emlékképeit is.

Miket nem beszél ez az Illmarinnen, gondolta az Öreg, és megint elindult a Kerítés felé. Rög-tön érezte, hogy átváltozik, de nem lett belőle Illmarinnen, se háromlábú ló, sokkal inkább egy kentaurhoz vált hasonlatossá, egy kentaurhoz, kinek hátsó lábába, egész pontosan hátsó lábikrájába beleállt egy jókora acélnyíl. Nemcsak a nyílhegy készült pompás acélból, de maga a vessző is. Ismeretlen irányból érkezett a nyíl, valahonnan fentről, és az Öreg pontosan tudta, Apollón az elkövető. Apollón a pestiskirály, a ragály-isten, ő, akit bármely valamirevaló költő leénekelte volna a színpadról, ha lett volna még mersze kiállni költői versenyre, mint hajdanán.

Igen, tudta, Apollón, a gyilkos költő üldözi őt, mert nem bírja elviselni: neki még így is, anynyi pusztulás után is vannak emlékei. Még akkor is, ha nem emlékezik rá, még akkor is, ha tar koponyája két üregén keresztül nem szívárognak beljebb a fénysugarak, mert az Öreg, aki nem volt vak, nem, egyáltalán nem volt vak, így tiltakozott a kinti világ ellen, amit úgylát elfelejt a következő percben. Becsukta a szemeit, hogy csakis a belső képek sugározzanak kifelé, és az istenek mindebből ne érzékelhessenek semmit.

Az istenek amúgy is csak képek, akik körbeveszik a bolygót, igen, képek, zászlólobogások, trombitaszólók és fuvoláslányok pompás gesztusainak kimerevített képei, amit a földi halandók önmaguk védelmére toltak fel az égboltra, hogy ne lássák a tündöklő nap igazi fényét. Ne lássák az álruhát, amit Apollón vagy a többi isten, mindegyre aszottul láthatatlan és örökkévaló testére ölt, hogy ezáltal is a hihetőség és a hihetetlenség összekeverődő ködbolyhaiból minduntalan előretörő igazságaik mögé bújhassanak, amely előretörő igazságok, már régóta nem igazságok,

még csak nem is egyéni vélemények, amelyeket bármely sarki öreg, bármely ablakban tollászkodó dáma kimondhat.

Az Öreg lehunyta szemhéjait, hagyta, hogy a napsugarak játszanak tar koponyáján és a szemhéjára feltetovált jeleken, melyek közül az egyik a Napot, a másik a Holdat ábrázolta. Ezeket tetováltatta saját szemhéjára az Öreg, még fiatalkorában, hogy minden ráforduló gazember, és minden hozzá közeledni kívánó, bátorságra kapott kis nőcske láthassa: akkor is lát mindent, akkor is látja a Holdat és a Napot, egyszerre, amikor nappal van, és akkor is, amikor éjszaka. Nappal ott volt számára a természetes kinti fény, éjszaka pedig elég volt egy lámpás, egy petróleumlámpa vagy éppenséggel egy rádió macskaszemének zöldesen világító ereje ahhoz, hogy a lehunyt szemhéjakon át, homályosan, de mégiscsak körvonalazódjon a két égitest, a Hold és a Nap. Ráadásul egyszerre, egy időben, ahogy csak az istenek vagy az űrhajósok láthatják a Holdat és a Napot, ha erre kimódolt különleges szemüvegeken által figyelik hajójukból vagy szkafoandérukból a mindenséget.

Az Öreg látta a Holdat és a Napot leeresztett szemhéjai alól. Tudta, felejtí majd azonnal, ezért jobb, ha semmit sem lát és semmit sem érzékel a kinti egészéből, vagy mindabból, amit az emberek vagy az istenek egésznek szoktak nevezni, egésznek szoktak titulálni, miközben nagyon is jól tudják, hogy az egészhez régóta semmi közük. Éppen ezért az öreg lehunyta szemét, amikor az istenek asztalához ült, és ugyanígy cselekedett, ha templomokban vagy kocsmasztaloknál húzta meg magát.

Ez utóbbi helyeken szóvá is tették olykor az ottaniak, a kocsmasztal-foglalók, hogy nézzétek, az Öreg megint az óráját nézi. Mert ilyenkor, ha lehunyta szemét, hajlamos volt fejét a kocsmasztalhoz, máskor a kocsmasztalon pihentetett alkarjához egészen közel vinni, annyira, hogy a homlok és a két lezárt szem tulajdonképpen már a bőrszíjhoz és a karórához ért. Csakis az öreg érzékelhette és tudhatta, mindig van néhány, egy-két milliméter, ami a homlok és az alkar bőre között húzódik, akár egy paraszthajszál. Pont ez a paraszthajszál választotta el az Öreget a többiek által és az önmaga által érzékelt valóságtól egyaránt, ez a homlok és az alkar közötti távolság segítette abban, hogy mindenkinél éberebb legyen; még az isteneknél is jobban tudjon odafigyelni az istenekre, akik, ha nem akadt jobb dolguk, örömmel figyelték az Öreg minden mozdulatát.

Tudták, az Öregnek kedvenc szórakozása, hogy elforduljon az istenektől, lehetőleg népes emberi társaság kellős közepén, de úgy, hogy mindeközben elforduljon az emberi társaságtól is, és úgy hajoljon egészen közel az asztallaphoz és saját karórához, hogy az idővel, még pontosabban az idő hiányával és az idő hiányában lakozó istenek jelenlétével teljesen tisztában legyen, sőt: tarkójával vigyorogjon rájuk, hisz még egy korcsmában sem illik meztelen alfelünket az ég felé emelni, különösen, ha a többiek már kellőképpen kapatosak vagy egészen közel állnak a mattrészeg állapothoz, amelyben a sakk-mattot gyakorta az jelenti a számukra, hogy hagyják az öreg szemhéján felbukkanó Holdat és Napot egymásra csúszni.

Az egymásra csúszás pillanatában már üvöltöttek is, mint a bivalyok, mint az oroszlanok, mint a szamarak. Pont ugyanúgy, ahogy Dionüszosz üvöltött Apollónra, amikor Apollón fogta magát, és az önmagát éppen kentaurnak érző Öreg hátsó lábikráját célozta meg egy acélnyíllal, ahogy egy ilyen dögevő pestisistenhez és amatőr költőhöz illik.

Ahogy a részeg cimborák üvöltözése általában hiábavaló és értelmetlen, pont olyan értelmetlen és későn érkező volt Dionüszosz üvöltése is, Zeusz pedig térdét csapkodva röhögte a helyzetet, hogy tessék, megint itt a pillanat, amikor az istenek egy halandó miatt feszülnek egymásnak. Ráadásul éppen egy ilyen roncs, egy szemhéjtetovált senki miatt.

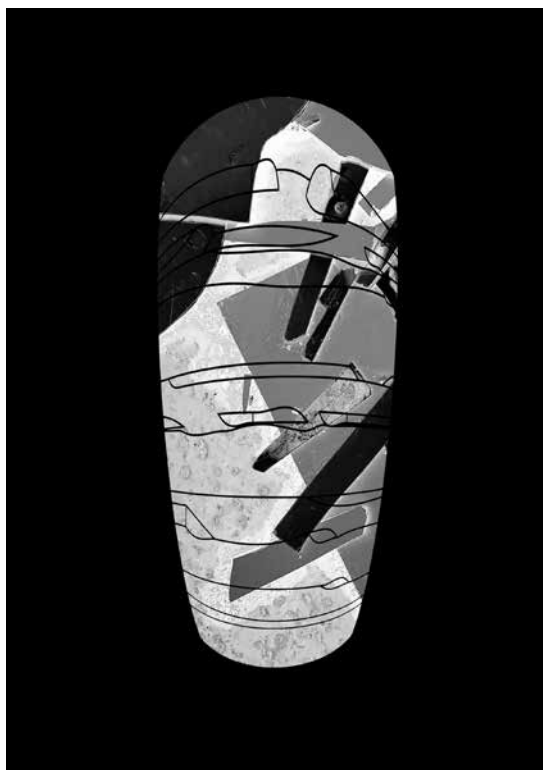
Ezt gondolta magában a csak saját röhögésére koncentráló Zeusz, aki örömmel hallgatta saját röhögését, még túlzásba is vitte valamennyire, hogy a szférák egytől egyig visszhangozhassanak,

és lehetőleg még a filozófiai iskolák nagymesterei, sőt, a rég elhunyt hetérák is felriadjanak egy pillanatra.

Miközben a világ, az istenek arcmásaitól körbevett világ, értsd alatta a Földet, a Holdat, valamennyi égitestet, amit a naprendszerben már nem a görög istenekről neveztek el, egészen a többi, pithagoreus számokkal illetett bolygóig és egyéb égitestekig, amiket már csakis Hadész, a sötétlő némaságban lakozó tartott számon – tehát a teljes világ rég kipörgött Zeusz hatalma és jogára alól, ami Zeust egyáltalán nem zavarta.

Tudta nagyon jól, elég egyetlen földi halandó, aki tud még az istenek létezéséről, aki nézi még az óráját, aki egyszerre látja a Holdat és Napot, aki úgy mattrészeg, hogy mindeközben teljesen józan és éber, mint ahogy ezt Szilénosz tudta egészen profi módon csinálni félisten létére. Amíg létezik egyetlen ilyen halandó, teljesen mindegy, hogy kentaur, ember vagy nimfa, esetleg zsiráfáá átváltozott lángtenger – no addig, egészen addig, neki, az istenek fejének, a főistennek, ahogy a benyaliak nevezni szokták, nincs és nem is lesz különösebb gondja. Elég egyetlen, az istenek felé forduló tudat ahhoz, hogy az istenek teljes nemzetsége továbbra is békésen megéljen épp ott, ahol van, és pont úgy létezzen, mint addig, láthatón, avagy teljesen láthatatlanul. A lényeg, hogy amíg egyetlen ilyen tudat akad, addig ő békésen röhöghet, sírhat, tragédiákba és komédiákba írhatja magát, harcra kelhet a feleségével, a testvéreivel vagy bármiféle százkarú lényel, amit a saját, vagy bármely más isten, például Héphaisztosz fabrikál össze a vulkánjai alatt vagy fölött. Addig még övé a világ, és nem fogja kiherélni senki, mint ahogy az a legújabb háborúkban is megesik nagy izmú, de végül, olykor teljesen véletlenül elbukó férfakkal.

Itt ez az Öreg, akit már nemegyszer asztalukhoz hívtak az istenek, és a jövőben is megtennék, ha emlékezne a meghívásra. De az Öreg nem emlékszik, nem is fog.

Nails Collection (2022; 25×20 cm; fotómontázs)

tetovált katonák

robbanásra ébredek
nem akarok háborút
kiáltok mint egy kisgyerek
katonákra gondolok
akik a halál emblémáit
idáig csupán bőrükre
tetoválva hordták
videójátékokra
pazarolták az időt
s félelmet keltő szavaik
harsány diszkók
díszletei közt vibráltak

most kölcsönvett bátorsággal
fogják meg a fegyvert
gyilkolnak testvért és rokont
srácok akik bénult nyelvvel
keresik anyjuk tegnapi
dajkahangjait
s talán apjuk haragját is
ma szerelem helyett rémület
pumpál adrenalint ereikbe

dráma

ugye rémálom csak
élethű mű csupán
a háború barbár
színpadán
színészek játszanak
a dráma végén
megszűnnek
a halálosztó
dörrenések

felhangzik a taps
felállnak a holtak
meghajolnak

s a közönség
már pezsgőzik
a színház
büféjében

borzong a föld

borzong a föld
az ég felüvölt
meglapulnak a kutyák
emlékektől terhes
házak dőlnek össze

borzong a föld
megrémült gyerekek
kimerülve roskadnak a porba

borzong a föld
sztrókot kapott a világ
a háború folyik tovább

Tűsaroktól hangos a gang

A hölgy piros ruhában, piros tűsarkú cipőben, no és piros retiküllel a hóna alatt tipeg a gangon hazafelé. Itt lakik ő is, ebben a lépcsőházban, a legfelső emeleten. Négy emelet. Négy emelet boldogság. Boldog fiatal, mert szép ő, s ezt jól tudja magáról. Elromlott a lift már megint, újra gyalogolhat a kopott lépcsőházban. Minden fordulóban megáll kicsit, csak a melle mozog le-fel, le-fel, le-fel... Guvad a szeme a házmesternek, józódik az, mint a similabda. A házmesterné jól odacsap, az arca piros lett, mint a pecsenye. Mint a nő feneké, fenekén a piros ruha. Kandi szemek kukucskálnak ki az ajtón, ablakokon, régmúltat idéz a tekintetük. Révetegen néznek a semmibe, konyhaszag árad az ajtó alatt, halkan kioson a folyosóra. Máshol lúgos szappanszaggal keveredik. Pénteki nagymosást tart néhány háziasszony, nem teregeti ki szennyesét senki sem. Csak tiszta pendelyt, pelenkát ringat a szél a huzatos belső udvar felől. Ott van a közös WC, nyáron meleg, télen hideg, bűzlik nyáron, télen meg bőrzik egy kicsikét. Egy kló jut három családnak, azon osztóznak ők, újságot kevesen olvasnak, de jól jön az olcsó papiros. Jól összegyűrve eléggé megpuhul, a célnak megfelelő. Néhol csecsemő sírása hallatszik ki a konyhából, ami egyben fürdőszoba is, bádogteknővel, lavórral. Sparheltkályhán zubog a bableves, egytálétel lesz, kevés benne a bab, híg lé, marad vacsorára is. Nem olyan tartalmas, a liszt is kevés a rántáshoz, csak éppen hogy. Hazajön a nő reggel, délben és este szokás szerint. Egy alkalommal, délben hazajövet, piros táskájából szerteszét szórja a zöldhasú tízeseket. Ma mindenki a vendégem! – kiált fel vidáman. Egyenek sokat, ma végre lakjanak jól!

A liftet a házmester kezeli, egyben ő a liftes fiú. Egyszerre lépnek a liftbe, a hölgyet előre nem engedi. Testük összeér, forrón piheg, télen a hó is elolvad tenyerükben. Liftpénzt az öreg a hölgytől nem fogad el, hiába minden erőlködés, nem kell fizetni, hölgyem, ennyi és kész. Keze az öregnek a lány combjához ér, mit lehet tenni, keskeny a lift, csak kétszemélyes. Hagyja magát felvitetni a negyedikre. Lassan zárul a belső ajtó, még lassabban a külső rács. Az öreg keze remeg az izgalomtól, hatalmas kulcscsomó zörög a markában. Kapukulcs, külső, belső, pincekulcs külön a szeneshez, külön a közös raktárhoz, ahol kerékpár, zsák krumpli, rossz rádió, biciklicsengő, törött gramfonlemezek garmada áll. A nadrágzsebe már kilukadt, mind a kettő a kulcscsomótól, nagy öltésekkel, piros cérnával ő maga varrta be. Ha leszáll az este, a lépcsőházban kiég minden villanykörte, vagy, ha nem, ő kicsavarja. A liftben sem ég a villany, sötétben jobban esik a matatás.

Ne firtassuk tovább a dolgot, a hölgy már egyedül megy fel a lifttel, egyre kövérebb, nagyobb lett a hasa... Az öreg férfi meg, nyelvét kiöltve, mint a kutya, liheg utána...

Emberek vidékei

Nem vettem észre

Nem vettem észre,
lopják tőlem az időt.
Nem nézek vissza,
ki volt az?
Fognám, fognám,
szorítanám a nyelét,
mégis kicsúszik a kezemből,
akár vagonrakásnál a szívlapát.
Hiába markolom,
hol jobb a fogása,
terpeszt is állok neki,
sört is borítok...!
Alig van íze,
olyan sós a nyelvemen...

Azt sem vettem észre,
ha rágyújtok, a nadrágomra
ég minden folt.
Csak az a baj,
mióta figyelem az időt,
a benne szálló füstkarikát,
ha átugranék rajta,
a szomszéd átkaiból
boltot nyithatnék.

//

Nekem elhiheti,
itt vidéken
szabad különcknek lenni.
Hangosan mondom – szerezze meg
a „legyesben” ülő nőt.
Nekem nem kell... csak a biztonságot keresi,
s ha azt nem kapja... oda a bizalma.

Hiába cirógattam, hízelgettem neki,
össze is feküdtem vele... mint az őzike...

Nekem elhiheti,
itt alig tehet mást,
ha veszélyt érez – menekül...!
úgy, ahogyan a bak kergeti a sutát,
óvatosan kell, hiszen éppen üzekedési idő van,
mint a vadak, éreztük egymást,
tudom... az igazi férfi vadásznak
csak a legutolsó számít,
a végső pillanat halálos csendje,
amit felver a váratlan
dörgés visszhangja!

Nekem elhiheti,
itt vidéken
szabad különckéni lenni.
Még egyszer hangosan mondom
– szerezze meg a „legyesben” ülő nőt.
Mutathatom is, hol van a két szeme között
felszökkenő fénysugár, hol a mindent
felfaló ragadozó szem...
Ne tétovázzon,
mi lesz egy kocsmaviselt férfi vadással,
ha nehezen megőrzött szabadságát
a hűtlenség felzaklatja...

Jaj

Gyanús nekem a világ!
Kolozsvári húsos szalonna van?
Megint nincs.
Akkor fél kiló combot kérek!
Visz, elvisz innen a méreg!
Persze, maga is a vastagját akarja.
Vajon ki viszi el a csontosát?
Nem az a kérdés, ki viszi el,
hanem kit visz el...
Uramisten, már a disznót is...
Nem kell tudni senkinek – ez is kényszervágás....
Vírusos vagy tán orbáncos volt.
A szomszéd Józsinkat is elvitte,
nem bírta már, legyengült a pipaszutyok.
Úgy mászott, billegett a cserepeken,

épphogy nem zuhant.
Azt gajdolta
– ott fenn, a magasban
igaz a szabadság!
Hagyják őt békén,
nem zavarja
senki szükségletét.
A háztető nem közterület.

Nem ért a szabadság semmit,
pedig sokat, sokat olvasott,
mégis elvette a felesége tőle a nyugdíjat.
Nem bírta Ő sem, ki-kiszaladt az utcára,
sőt, rákíváncozott a máséra...
kellett neki a kandúr változatosság.

Nem csoda, nem tudott
a Józsi csinálni már semmit,
a magyar kártyán is vesztett,
olyan dög-lusta volt,
a tűzre való gallyakat sem aprította.
Gyűjtögetett ugyan ezt-azt,
gyűjtősnek nem lehetett tűzre rakni.
Füstölt, kojtolt, mint a világ.
Vajon mi lesz velünk,
ha nem ismer fel a postás.
Akkor nekünk... jaj.

Születés és halálozás

Születés és halálozás.
Ezeken részt kell vegyünk.
Hidd el, barátom,
tudom, mi van veled.
Színészkednem kellett,
hogy ne féljél...
megmentettem az életed,
amikor részegen
a kanálisba estél.
Biztosan emlékszel,
egyszer, jaj... az asszony
karmai közül szedtelek ki.
Éhesen mérges gombát ettél.

Születés és halálozás.
Ezeken részt kell vegyünk.
Nem számít, barátom,
hová tartunk, inkább az,
hogyan jutunk oda.
Mi szerencsétlenek vagyunk,
mert azok vagyunk.
Ha valaki, akkor én tudom,
mi van veled.
Valahogy át kell vészelnünk...
addig bizony nem a föld,
a csavicka meg a kiszáradt
idő temet el minket.

Nails Collection (2022; 25×20 cm; fotómontázs)

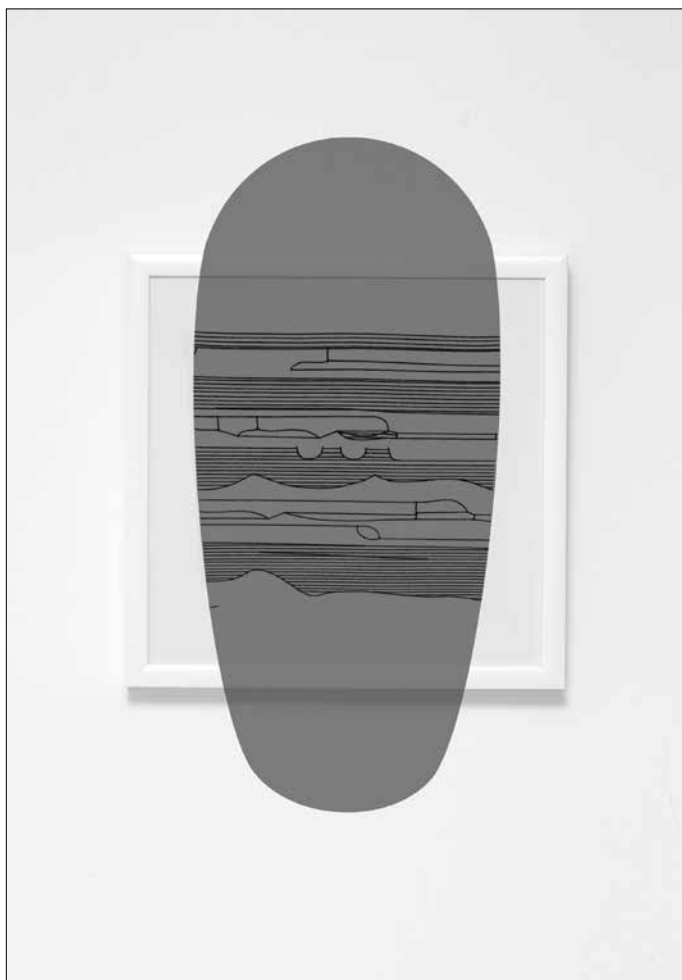
Világosságot! II.

*Parafrázis az első magyar szabadvers,
Petőfi Sándor: Világosságot! című
költményére 2023-ban*

Sötét a bánya,
de égnek benne mécssek.
Sötét az éj,
de égnek benne csillagok.
Kedves Somám és Móricom!
Megérkeztem a fényes egekbe!
A kapuban ott állt az Atya,
a Mi-Atyánk, az Úr nevetve:
no, most már tudod-e,
hogy mi vagy s miért vagy?
De Atyám, kérdezem, az továbbra
sem világos: aki áldozatnak
odaadja életét,
s ezt nem díjért teszi,
használ-é vagy sem társinak?
Ránéztem, de már nem az Atya,
hanem Jézus állt előttem:
Engem mindennap újra felfeszítenek,
de mert leszálltam a keresztről,
hozzám fohászknak az emberek:
Használ-e a világnak, aki érte
föláldozá magát?
Eljő-e a kor,
melyet gátolnak a rosszak,
s amelyre a jók törekednek,
az általános boldogság kora?
Te pedig ott állsz majd a Hídon,
néped felett,
s a szabadságról írott minden éneked
lábbal tapossák s mégsem évül el.

Petőfi Sándor és unokatestvére, barátja, a mezőberényi Orlai Petrics Soma festőművész 200 évesek. Békés vármegyei költők a magyar költészet napja alkalmából idén előttük tisztelegtek verseikkel. A magyar széppróza napján szintén őket, illetve Jókai Mór alakját idézték meg a helyi írók. Összeállításunk válogatás a két rendezvényen elhangzott művekből.

Somám és Móricom!
Mikor a fehéregyházi hídról leszálltam,
s a kukoricásban együtt futottam a többivel,
nem a halál utáni élet érdekelt,
de most már biztosan tudom:
a lelkiismeret, amit Reátok hagytam,
regényeidben, Móric,
s Berényben festett képeidben, Soma,
Világosságot gyűjtanak,
s ettől a lángtól
nyernek világosságot
a versek, képek és dalok,
évszázadokon át,
amelyek arról szólnak:
mi vagyok s miért vagyok?!

Twist Collection (2022; 50×50 cm, gépi hímzés, textil)

Levél Orlai Petrics Somának

Fehéregyháza, 1849. július 31.

Dögvésszel vemhes ez a nyár,
és mi várjuk a halva szült időt.
Reménykertjeinkből mára talán
az utolsó száradt kóró is kidőlt.

Pedig valamikor élni születünk,
a bőr még puha magzatmáz rajtunk,
nem szűnő felsírás lélegzésünk,
és vágy és szép közt feszül köldökzsinórunk...

Akkor mi az, ami most alattunk földet ingat?
És ki festette át a szeptember végi tájat?
Ki adta át kedves gondolatainkat
az agyunkra kérgesedő pusztulásnak,

ahonnan ez a nehéz vers is kinőtt?
Dögvésszel vemhes ez a nyár,
és mi várjuk a halva szült időt,
hátha minket mégis életben talál.

Egy gondolat ránt engem
vissza itt a végén, ha indulnék tovább:
hátha tényleg a halál készít vermet
nekem és fölém földet és lágy mohát.

Mert mindig túlerővel érkezik a halál,
az ember előle magába hátrál.
A költő meg, ha jobbat nem talál,
inkább eltűnik Segesvárnál.

A halál kegyetlen cenzúra,
törli a túlélés szövegeit.
A halál akasztófa, ami nyakamra
olvassa egy hóhér kötelmeit.

Nem, a halál csak vak üresség.
A disztichon két sora közt hever.
Hat verslábbal rohanunk felé,
mégsem tudjuk meg, mi lesz a pentameter.

A halál: ahogy Isten valamire vár,
csak titokban tartja még az ember előtt...
Dögvésszel vemhes ez a nyár,
és mi várjuk a halva szült időt.

Nails Collection (2022; 25×20 cm; Xerox / ceruzarajz, vegyes technika)

▶ FARKAS WELLMANN ÉVA

Levél Erdélyből Orlai Petrics Somának

Édes Somám, hát jól sejtet, ha baj van,
Neked írok. Most épp elég a baj.
Bizonytalan a föld s az ég haragja,
a veszteségünk csak, mi biztosabb.
Megpróbáltam leírni Júliának,
hogyan merre járunk, és hogy Bem szeret,
fiának hív – kérdik, mért hív fiának –,
én meg beszélek, míg beszélhetek.
De nem tudom, hogy mit mondok utolszor,
és nem tudhatja ő sem, mennyi kín
nem tudni róla, róluk szinte semmit.
Ily csenden ágyúdörgés sem segít.

Atyámfia és régi jó barátom,
sajnálattal vágyik most a hős.
Csak a napokban jártunk száz határon,
de úgy látom, itt érhet még az ősz.
Hogy így vagy úgy, azt nem tudom, de azt jól:
férfiembernek nem illő a könny,
segíts tehát hírrel vagy piktúrával
átszaggatni e kényszer-szült közönyt.
Dobog, dobog, az idő egyre gyorsul,
emlékképekként tűnik egyre fel.
Ne hagyj barátod kétségek közt, zordul,
írj, s ha ő nem, a híre majd felel.

Legenda a költészet hatalmáról

Móric az íróasztalnál ült, és olvasott. Sándor ezalatt kezeit háta mögött összekulcsolva föl-alá járkált a szobában. Lépései nyomán nyikorgott az öreg hajópadló. Móric elmélyülten, erővel olvasott, ahogy csak az ember olvas, pláne, ha a barátja kéziratát tartja a kezében. A papiroson izgága betűk sorakoztak.

Még nyílnak a völgyben a kerti virágok. Az ablak előtt zöldell a nyárfa. De odakinn, a téli világban már hó takarja el a bércek csúcsait.

Móric a homlokát ráncolta. Fölpillantott, és kitekintett a kertre. Azután folytatta az olvasást.

Még ifjú a nyár a szívemben, s benne virít a kikelet. De, lásd, a tél dere már megüté fejemet: sötét hajam őszbe vegyül már. A virág elhull, életünk tovaszáll.

Móric ölébe engedte a kéziratot, és mint aki hagymapucolás után a kezét szagolgatja, mutatóujjával megtámasztotta orrát. Azután bólintott, és folytatta az olvasást.

Ülj, hitvesem, ülj az ölembe, ide! Ki most kebelemre hajtod szép főd, holnap nem omolsz-e sírom fölibe? Mondd: ha előbb halok meg, tetememre borítasz-e szemfödelet? S rábírhatsz-e majdan egy ifjú szerelme, hogy elhagyod érte nevemet?

Móric a fejét csóválta, és hümmögött. De nem hagyta abba az olvasást.

Ha eldobod egyszer az özvegyi fátyolt, akaszd fejfámra sötét lobogó gyanánt. Én feljövök érte a síri világból, s leviszem oda, bekötözni szívem sebeit, s letörleni véle könnyüimet. Érted, ki könnyeden elfeledéd híved. Híved, ki téged még akkor is, ott is, mindörökre szeret.

– Ámen – mondta, amikor a végére ért. – Szép novella.

– Ugye! – csapott az asztalra Sándor.

– Megható.

– Mondtam – mondta Sándor.

– Talán kicsit személyes.

Sándor a homlokát ráncolta.

– Személyes?

– De azért különös novella – bólintott Móric. – Igazán különös, és előremutató. Mondhatni, nem hagyományos novella. Kitűnő írás.

Sándor egyetértően bólogatott.

– Sem a szerkezete, sem a táj ábrázolása nem szokványos – folytatta Móric lassan, tűnődve. –

A virágos szentencia is szívet gyönyörködtető. Ámbár...

– Ámbár?

Sándor összevonta szemöldökét.

– Ámbár egy gondolat mégiscsak bánt engemet – morzsolgatta a szavakat Móric, és a távolba nézett, de csak a falat övező könyvespolcig jutott a tekintete.

Sándor szeme szikrát hányt.

– Mégpedig?

– Mégpedig az, hogy véletlen szóismétlés-e az ötödik mondatban lévő két *már*, avagy a stíl bravúrja.

– Az enyém – toppantott Sándor, és szoborszerű pózba vágta magát. Éppen csak a karját nem lendítette.

– És arra nem gondoltál, hogy jobban működne más formában? Hiszen költő vagy, Sándor. És a textus ritmikája, svungja versért kiált. Törhetnéd akár három strófába is.

Móric vérszemet kapott.

– Lehetne a címe az, hogy *Szeptember elején*. Még inkább *derekán*! Vagy egyszerűen csak: *Szeptemberben*.

– Nem lehetne! – ordította Sándor, és magára kanyarította sárga pitykés frakkját. – Egyáltalán nem lehetne!

Soma, aki a szekreterre könyökölve figyelte a jelenetet, arra gondolt, hogy ez öttel több gondolat volt, mint egy.

A hetediket Sándor nem várta meg. Fölkapta a falnak támasztott ernyőt, és fenyegetően Móric felé bökött vele.

– Filippinél találkozunk, irigy kutya!

Azzal kiviharzott a szobából. Becsapta az ajtót maga után. Hallani lehetett, ahogy kettesével, rohanva szeli a lépcsőket.

Csönd lett. Csak a szű percegett a szemöldökfában.

– A völgyben nincsenek kerti virágok – dűnnyögte maga elé Móric kis idő múlva. – A kert: kert, a völgy: völgy.

Kérdőn Somára emelte a szemét.

Soma megvonta a vállát.

– Mostantól vannak – mondta, és rágyújtott a pipára.

Közel se jut kötél

Anno Domini 1849. pridie Octobris, Budán

Nagyrabecsült Petrics, Petrich Sámuel, Soma úrnak,
akárhogy is nevezze magát

Tisztelt Uram – bármelyik nevét használja is!

Mezőberényből keltezett, óvatos levelét megkaptam, és tisztí becsületemnél fogva vagy még inkább a magamra vállalt erkölcsi kötelesség miatt válaszolok, habár ennek következményei mindkettőnket sújthatják. Magyarul nem beszélek, piktor uram azonban jól érti a mi németünket, hiszen Bécsből, Waldmüller úr műhelyéből sietett Magyarországra, majd másfél évvel ezelőtt, így bízom benne, hogy válaszomat tökéletesen megérti.

Az Ön unokabátyjának hollétére vonatkozó óvatos kérdésére nem tudok megfelelni, lévén Petőfinek, Petrovicsnak, Sajónak, Rónának és Lear király bolondjának is – akárhogy is nevezte magát – nyomát veszítettük. Úgy véljük, talán nincsenek is már nyomai. Hogy ironizáljak – amely stíluselemmel rokona gyakran élt, bár a jelen helyzetben bizonyára bántja Önt –: közel sem jut mindenkinek kötél, és távolról sem golyó. Időnként kardlap, abban nem szűkölködünk.

A segesvári csata teljes egészében orosz szövetségesünk hadművelete volt, annak pontos menetéről vonakodtak hadászaik beszámolni. Ismerve az elmúlt szűk két hónap eseményeit, az Ön számára talán ezeknek a műveleteknek nincs is jelentőségük. A cholera, mely ott felütötte a fejét, hamarost hazafordította Miklós cár hadait, amelyek nagyobbak voltak, mint amelyet Napóleon ellen bárki is bevethetett volna. Néhány év, évtized múlva azt fogja mondani majd az osztrák történetírás is, hogy nem kell a magyaroknak szégyenkezniük. Számunkra ez a ragály volt a legkedvezőbb lehetőség, mely magával hozta a muszka gyors kitakarodását az országból, az Önök számára azonban a legnagyobb remények temetője.

Már tavaly március közepén világos volt, hogy az udvarnak nincs szüksége forrófejű idealistákra. Csak bajt hoznak mindenki fejére, és borítékolható, hogy ebben a saját fejük az első. Petőfiről gyakran jelentettek a besúgók, akiket akkoriban csak óvatosan alkalmaztunk. Egy kopott nyúlászór gallér, egy szembe húzott kalap ül szerényen a színház harmadik sorában. Egy tőzsér, aki ma jó vásárt csinált, és kaptatosan fizet egy rundot. Vigyorog, mint egy inbecillis, és minden mondat után felröhög: „Előre!” Írni alig tud, de másnap az őrsön nyújtja a tenyerét, amikor a lúd-toll befejezi a surrogást. Néha nem beszélnek ostobaságokat. Kétszer sose küldhettük ugyanazt az embert, és Önök nemigen bíztak a becsületes osztrákokban. A rebellisek meg az ő ribilliójuk!

A maga kuzinja elbújt a vihar elől a kaptárban, mint a királynő. Megijedhetett magamagától: azt hitte, ez a lassan mitikussá növekvő Petrovics idézte elő a forradalmat, mint egy garabonciás diák. Kiolvasta a verseskötetből. Még a forradalmuk is felőlünk érkezett! Még csak nem is nekünk kellett kicsalogatnunk odvából: megtették a maga honfitársai helyettünk. Kipiszkálták

a kényelmes életéből, a bársony házikabátból, hímzett alvósipkából, a szép fiatalasszony mellől, aki nem tudta, milyen sorrendben jönnek a színek a kokárdán. Maguk persze ezt is meg tudják magyarázni.

Természetesen látták Petőfit, Petrovicsot, Rónát, Sajó urat és Lear bolondját felbukkanni könnyű ruházatban, rövid köpenyben, zavarodottan verseket lobogtatva. De hisz felismerését épp az Ön portréi teszik lehetővé! Fahéjszín arc, még nyugtában is eszelős tekintet, eleven szem, nyúlánk termet, kiálló arccsont és az az ostoba, egyszál kihajtott nyakú ing. Bárhol megismerné nemcsak a magyar, a derék osztrák is – a képekért tehát fogadja elismerésemet! Személyesen is találkoztam Petőfivel, meg tudom tehát ítélni a portrék nagyszerűségét.

A besúgóink szerint egyik feltalált ember sem volt a megfelelő Petőfi augusztusban és szeptemberben, de ha meg is találjuk, az ő felesége nem rejtheti el, mint Táncsicsot. Hiszen ezeknek pincéjük sincs! Petőfi természete taníthatatlan az alkalmazkodásra, a rejtőzködésre, értesüléseink szerint kiállhatatlan és kötekedő. (Bízom benne, Petrics úr, hogy most felháborodásában legalább azt értékeli, hogy jelen időt használtam.) Ha él, fel fog tehát bukkanni, de ha elődugja is az orrát, feltámadását nem nézhetjük már tétlenül.

Szentgotthárdnál egy szőlősgazdánál lakott, Ragályon inni látták egy söntésben, Erdélyben a hegyekben meszet égetett, s folytathatnám, de nincs miért. Mind hőzöngött és kacsingatott, rossz verseket szavalt. Mind úgy öltözött, ahogyan maga lefestette, piktor úr. Ha megtaláljuk, és az igazít találjuk meg, maga idézte a fejére rajzaival. Köszöntjük az Ön akaratlanul is szíves szolgálatát. Rajzai, festményei, s immár mondhatjuk: általunk lefoglalt, Önnel folytatott levelezése hozzásegít bennünket fellelhetni a költőt, vagy ahogy ő mondta, foglalkozása szerint: a forradalmárt.

Gyógyuljon meg Ön – gondolom, szerénységből harctéren esett sebesülését nem említette. Szükségünk lehet még az Ön későbarokk ecsetére.

Üdvözlí Önt:

Dr. Gerhardt Brücke

Cs. és kir. hadiorvos

48. gyalogezred

Enyém, tiéd, miénk

Tót testfürkészők és doktorok lakták Mezőberényt, és a Kereki utca után, a nyíres szélén még egy bábaasszony is kísértett teliholdas éjszakákon, hanem utazó javasasszony, az csak egyszer jött a faluba. Hajlott, elfogyó öregecske volt. A szekérében rendelt, tenyérből jósolt, és a fekélyeket hatalmas köpettel gyógyította. Ötven éve, mikor a szülőfalujába érkezett a hír, hogy óriáscsillogot fedeztek fel, útra kelt, úgy vélte ugyanis, a jóisten küldött üzenetet: menj és szolgálj! Ha megkérdezték, elárulta, előtte is a világot járta, cigány szokás volt ez, amit szeretett is, őrzött is, de nagy kedvét lelta a történet kiszínezésében és a mesére nyíló pénztárcákban.

A javasasszony gazdagságban élhetett volna, ha csupán a két legkelendőbb bájital kikeverésével foglalkozik: gyilkos méreggel és szerelmi főzettel. Előbbi megoldást, utóbbi bonyodalmat okozott minden faluban, így Mezőberényben is.

Az utcák két fiatalember szóváltásától zengtek.

– Még hogy utolsó lázasan fekszik az ágyban, poéta úr! – rivallt bajusza alól a szóke. – Ez esetben föltámadott, mint a tenger! – szidta a másikat. – Érkezem édesanyád aggódó javaival, meleg zubbonyal, kolbásszal és egy átkozott tyúkkal, ami háromszor megcsípett, és te nem is haldokolsz.

– Inkább te szégyelld magad, Móric, halálhíreket kell kelteni, csak azért, hogy meglátogass. És annyira nem siettél, drága barátom, az öregasszonyhoz hamarabb betértél, és életelixír helyett szerelmi bájitalt vettél. – A vékony, rongyos fiú a rózsás üvegcsé felé intett, melyet a másik sikertelenül takargatott. – Hacsak nem irántam gyűltál lángra, kinek viszed azt? – dühödött fel.

Szóke Móric elpirult, és rajtakapottan a másik háta mögé lesett, ahol a mezőberényi leánynevelde összes tanulója sugdolózott, nevetgélt. A lányok között szálfegyenesen állt a fiatal magyartanárnök, akiről úgy hírelett, latinul és ógörögül is olvasott, írt. Móric még jobban zavarba jött.

– Szépen számonkérsz, Sándor, mikor mindketten becsaptuk a másikat. Te idecsaltál, én meg sejtettem, hogy ez csak az általad oly' kedvelt színjátás és csínytevés.

Sándor okos ember volt, értette a férfiakat és szerette a nőket, különösen a pisze orrú magyartanárnököt, akiknek értő ráncba szaladt a homloka, mikor színelőadást láttak vagy költészetet olvastak.

– Túl sok bűbajos mesét olvasol – szólt lenézően, mintha a varázslat és a történetek a költészet képzelt trónusa mellett foglalhatnának csak helyet. – Vagy írsz – tette még hozzá.

A szóke fiatalember világos arca egészen elvörösödött, kesztyűjét egy teátrális mozdulattal lekapta, és úgy arcul csapta a másikat, hogy az ugyanolyan vörös lett.

– Erről beszélék, Don Quijote! – keménykedett a toprongyos, mellkasát a másikénak feszítve. A néhány másodperces vad egymásra szuszogásnak Móric szavai vetettek véget:

– A molyok rágják szét a kedvenc Horatius-köteted! – dörögte, mintha legalább öt generációra visszamenő átkot szórna.

Érzékeny pontra tapinthatott, Sándornak ugyanis lendült az ökle, és súrolta barátja orrát, mire Móric rávetette magát. A szóke fiatalember előkapta harci sétapálcáját, azzal kopogtatta a költő fejét, s közben hadakozott kézzel, lábbal, foggal. Jobbra-balra gurultak a földön, felborították

a tyúkos kosarat és a javasasszonyt. Verekedni látszólag egyikük sem tudott, de vitathatatlanul élvezték a birkózást.

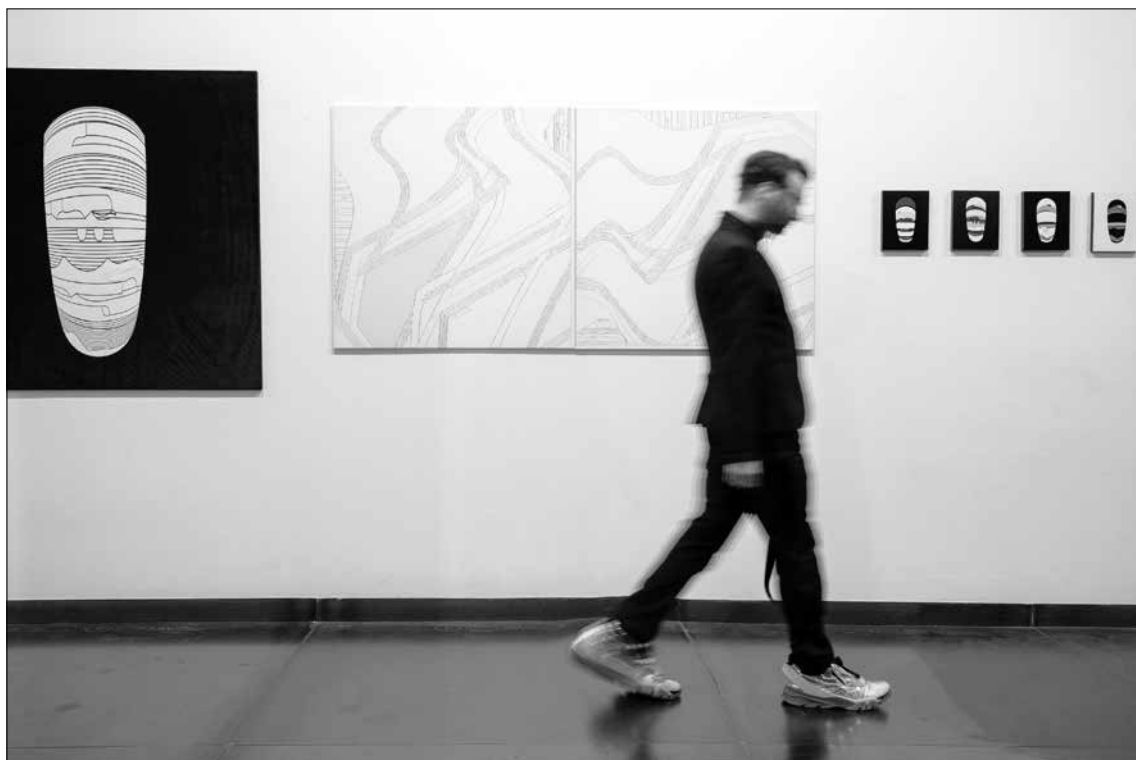
– Mit műveltek? – Jelent meg egy újabb fiatalember, vékonyabb, finomabb, mint a másik kettő.
– Apám házának vendégeiként így viselkedni a nyílt utcán?! Szégyent hoztok az Orlai névre – kiáltotta, sajnos azonban túl közel ment a dulakodókhoz, és azok lerántották maguk közé. Addig hadakoztak, forogtak immár hárman, míg végül a leányok és tanárnőjük lába előtt kötöttek ki.

Sándor egy rúgására szétpukkant a szerelmi bájjital üvegcséje, a lé marni kezdte Móric ruháját, bőrét, aki ügyetlen táncba kezdett, hogy kabátjától szabaduljon. A főzet fekete szélű lyukat égetett az anyagba, minden leeső cseppje perzselte a fűvet.

– A szerelem ereje. – Vonogatta a vállát a javasasszony, aki fogatlan vigyorral követte végig a fiatalok birkózását.

A lányok jelenléte arra a hirtelen felismerésre készítette a férfiakat, hogy mégsem kellene a sárban hemperegni. Hatalmas önérzettel és mártírarccal kezdtek hát kézfogásokba, és a másik leporolásába. Mikor végeztek, mind a tanárnő felé fordultak, akinek most egy értő ránc sem bárázdálta a homlokát, csak felhúzta szép, pisze orrát:

– Hölgyeim, hagyjuk játszani a gyermekeket.

Nails Collection (2022; kiállításfotó; helyszín: Hybridartspace; fotó: Csoboth Edina)

Dal a vakondról

Ha esik, nagy a gond,
takarít a vakond,
ide fúr, oda ás,
puha föld a lakás.

Alagút alakul,
a vakond takarít,
csupa barna szobát
csinosít, alakít.

Keres is, amíg ás,
betevő falatot.
Csupa fincsi fogás:
pajor és rovarok.

Alagút alakul,
kicsi domb a tető,
a vakond, ha kinéz
csak egy orr, remegő.

Idefent, ha kinéz,
puha és aranyos.
Odalent a lakás
meleg és takaros.

Hörinek

Szobámban ketrec áll,
anyáék holnap elviszik.
Hörcsög nem lakja már:
nem rágcsál, nem iszik.

Nem hajtja kerekét
és a sötétben nem motoz.
Eltemettük szegényt,
nyughelye egy doboz.

Két és fél évet élt.
Sírján kavics és felirat.
Édes kis hörcsögöm,
gazdád nagyon sirat!

Remélem, nyitva van
höriknek is ott fent a menny.
Egész nap szotyolát eszik,
és fel-le futkos odafenn.

Ha elunta a sok szotyit,
felhőbe vackol ott, a mennyben,
és rezgő orral álmodik,
milyen volt tenyeremben.

Zsófi és a lufikesztyű

A kád megtelt vízzel. Zsófi nagy levegőt vett, becsukta a szemét, és elmerült a habszigetek között. Csukott szemmel is csodát látott a víz alatt. Olyat, amit csak igazi bűvárok láthatnak.

A tengerfenéken vicces tengeritehenek legeltek. Egy morcos teknős lebegett el a korallzátony felé. Úgy szelte a vizet az uszonyaival, mintha repülne. Zsófi megpróbálta utolérni a teknőst, ezért ő is nagyokat csapott a békatalpakkal.

A koralloknál annyi tarka hal úszkált, hogy szem elől veszítette őt. Csíkos, foltos és pöttyös halak. Fodros, tarajos és villogó halak. Lila, vörös, citrom, égszínkék és összevissza színű halak. Beleszédült a haltűzijátékba.

A pompás virágállatok között egy tengericsillag integetett felé. A kezébe vette és megsimogatta.

Hirtelen elsötétedett az ég, vagyis a víz. Hatalmas halraj cikázott fölötte. Egy cápa üldözte a halakat, ezért Zsófi elbújt egy korallbarlangban.

Amikor elmúlt a veszély, még mélyebbre merült. Rengeteg furcsa lénnel találkozott. Nem volt még ilyen csodás kalandja!

Annyira beleélte magát a bűvárkodásba, hogy közben elfogyott a levegője. Szorított a tüdeje. Megijedt. Megpróbált levegőt venni, de csak vizet nyelt.

Gyorsan megindult fölfelé, hogy levegőhöz jusson. Már látta alulról a napot. Már majdnem a hullámok fölé jutott. De, jaj, foglyul esett! Egy hatalmas csáp a bokája köré tekeredett, és a sötét mélység felé húzta. Vergődött. Kapálózott. Nem tudott segítségért kiáltani. Csak buborékok jöttek ki a torkán.

Úgy érezte, meg fog fulladni.

Összeszedte minden erejét, lerúgta magáról a csápot, és fölült a kádban.

A kádban látta maga előtt a kistesóját. Egy kishajóval játszott, és samponos volt az orra. Látta az anyukáját is a fürdőszoba ajtajában.

Zsófi már nem a tenger alatt volt. Nem a fürdővíz alatt volt. Mégsem kapott levegőt. Csak tátogott, mint hal a parton.

Anya eddig nem aggódott miatta, mert ami a víz alatt sok-sok tengeri bűvárpercnek tűnik, az a víz fölött, a fürdőszobában csak néhány pillanat. Most észrevette, hogy baj van. Megrázta, és a nevét kiabálta.

Zsófi csak tátogott és pihegett. Úgy fáj a tüdeje, mintha késsel hasogatták volna.

Aztán lassan, nagyon lassan levegőhöz jutott és megnyugodott. Egyszer érzett már hasonlót, amikor félrenyelt egy nagy korty vizet. Akkor is lassan múlt el a fájdalom.

Anya annyira megijedt, hogy elfelejtette leszidni a merülés miatt. Pedig mondta neki, hogy most ne merüljön. Nemrég meg volt fázva, köhögött, és folyt az orra. Még nem szabad bűvárkodni, hiába érzi jobban magát.

Ő persze sosem hallgatott Anyára, mert imádott merülni.

Merült a strandon, merült a kádban, merült a játszóházban a színes műanyag golyók között.

Egyszer még a színházban is, amikor a balettgála végén fölmentek a színpadra meghajolni, és ezer csillámló lufi hullott a színpadra. Míg a többi lány versenyzett, hogy ki tud több lufit összeszedni, ő elmerült közöttük.

A merülés utáni reggelen megint szipogott, kapart a torka, kicsit fájta a hasa is. Úgy gubbasztott az ágyon, mint egy madár az ágon, amelyik nekirepült az ablaknak.

Szombat volt. Ha szombat, akkor balett! De Anya úgy döntött, hogy ma itthon maradnak a megfázás miatt. Ettől Zsófi föléledt. Hirtelen meggyógyult. Már nem fájta semmije, mert a merülésnél csak a balettot szerette jobban. Olyan nincs, hogy a szombatot kihagyja, hiszen olyankor Marcsi néniel van órája.

Nyaggatta anyát, hogy de! De már meggyógyult! De már jól van! De már nincsen láza! De már megígérte neki!

De Anya hajthatatlan volt.

Zsófi is. Hajtogatta, hogy jobban van. Nem fáj a feje, nem fáj a torka. Addig könyörgött, addig nyúzta Anyát, míg az el nem vitte őt.

Ott aztán nyújtás, pörgés, hajladozás. Első pozíció, második, harmadik, negyedik, ötödik. Lábemelés, ugrás, és Zsófi rosszul lett. Úgy lihegett, mint egy futóversenyen.

Marcsi néni kikísérte őt a teremből. Anya megfogta a homlokát. Tűzfóró volt, a tüdeje zakatolt, fájta a hasa.

Ez már komoly! Irány az ügyelet!

Ott kiderült, hogy ez már a komolynál is komolyabb. Irány a kórház!

A szegedi gyermekklinikán gyorsan sorra került.

Először meghallgatták a tüdejét, aztán lefényképezték. A tüdejét? Bizony, mintha útlevelet készítettek volna neki. Nem pont úgy, de itt sem volt szabad mozogni.

Évi nővér segített levenni a pólót, és a röntgengép elé állította. Ólomkötényt tett a derekára, hogy megvédje a sugaraktól.

A gép belélatott Zsófiába. A doktor néni meg is mutatta a fekete-fehér képet, amin két angyalszárny volt. Ez a tüdő jobb és bal szárnya. A jobbon volt egy nagy folt. Ezt hívják tüdőgyulladásnak.

A baktériumok megtámadták a testét. Harcolt ellenük, de tele lett a tüdeje csúnya folyadékkal. Ezért lihegett, ezért pihegett, ezért nem kapott elég levegőt.

Bent kellett aludnia a klinikán. Anya hozott neki otthonról pizsamát, könyvet, játékot. Behozta Ellit is, a balettszoknyás, kék elefántot. A kislány mindig vele aludt. Mindenhova magával vitte, még a balett-táborba is.

Évi nővértől kapott gyógyszert, ami segített harcolni a baktériumok ellen.

Eltelt egy nap, eltelt kettő, eltelt három, de a gyógyszer nem használt. Már úgy fájta minden lélegzetvétel, mint a merülés után. A sok folyadék összenyomta a tüdejét, mint Apa a sörösdobozt.

Zsófit ezért levitték arra a helyre, amit úgy hívnak, hogy Gyermekintenzív Osztály.

Itt mindig nagy a sürgés-forgás, ha jön egy beteg. Négyen is odaugrottak hozzá. Valika főnővér és Magdika nővér fölrakta az érzékelőket a mellkasára. Zsuzsi doktor néni hallgatta a légzését. Gábor doktor bácsi már hozta is az ultrahanggépet, hogy megnézzék a mellkasát.

Olyanok voltak, mint egy összeszokott csapat.

Mint egy autószerelő-csapat, amelyik kereket cserél. Zsófi Apával vasárnap ebéd után autóversenyt szokott nézni. Ott látott ilyen nagy forgolódást az autó körül. Mindenki tudta a dolgát. Mindenki egyszerre mozdult. Ha kicserélték az összes kereket, a főnökük zöld táblát mutatott, és az autó már száguldott is tovább.

Pali doktor bácsi viszont nem mutatott zöld táblát. Látta, hogy a kislány meg van rémülve.

Zsófi eddig jól viselte a kórházat, igaz, kicsit sírdogált elalvás előtt, de az ápolók mindig megvigasztalták. Hiába voltak itt lent is kedvesek vele, most megijedt az autóversenyzős sürgölődéstől. Megijedt, hogy valami nagyon nagy baj van vele.

Ezért Pali doktor bácsi arra kérte a többieket, hogy lassítsanak egy kicsit. Megkérdezte, hogy nála van-e a kedvenc plüsse. Zsófi bólogatott, forgolódott, de nem találta. Mégsem volt ott. A nagy sietségben fönt felejtették Ellit a második emeleten.

A doktor bácsi elküldte érte a kedves Magdika nővért. Addig viccesen bemutatták Zsófit az ultrahanggépeknek. Ez is olyan volt, mint a röntgen, csak máshogy látott bele az emberbe. Vagy az elefántba. Pali doktor bácsival játékból megvizsgálták Ellit is.

Ó, jaj, neki is foltos volt a tüdeje!

Zsófi már nem félt. Akkor sem, amikor elmondták, hogy le kell engedni belőle a folyadékot.

De ő nem egy hordó vagy egy ásványvizes palack! Nincs rajta csap vagy kupak. Hogy öntik ki belőle a folyadékot?

A kicsi üdítősdobozon sincs kupak, mégis ki lehet szívni belőle az üdítőt egy szívószállal. Zsófit is szívószállal gyógyítják meg? Igen, valami olyasmi. Bejuttatnak egy szívószálat, vagyis egy csövet a tüdejébe.

Pali doktor bácsi megnyugtatta, nem fog fájni. Csak lehunyja a szemét, és mire kinyitja, már bent is van a cső. Szóljon, ha nem alszik, megvárják, amíg szépet álmodik.

Egy cső kanyargott ki belőle ébredés után. Nem fáj, de azért nagyon furcsa volt. Moccanni sem mert miatta.

Az intenzív osztályon a hármás szobát kapta. Ez volt a kedvenc száma. A cső napokig vele maradt, azon szívták ki a sűrű folyadékot egy géppel, ami az ágy alatt volt. Kicsit olyan ez, mint amikor az orrszívó porszívóval Anya kiszívja a taknyot az orrából.

De hiába szívtá, szipolyozta a gép, Zsófi nem gyógyult, ezért a doktor bácsi úgy döntött, hogy meg kell műteni.

A műtőben hideg volt és furcsa szag. Minden bezöldült. A felnőttek zöld ruhában, maszkban és sapkában voltak, csak a szemük látszott. Így ismerte meg Zsófi Pali doktor bácsit a szeméről.

Ági doktor néni, az altatóorvos, beadta neki az altatót. A hangja kedves és megnyugtató volt, mintha csak mesét olvasott volna. Elmondta, hogy el fog aludni, és nem fog érezni semmit.

Míg aludt, Pali doktor bácsi egy csövet juttatott le a torkán, aminek a végén egy icipici kamera volt. Milyen kár, hogy Zsófi nem láthatta a képernyőt, biztos nagyon tetszett volna neki. Pali doktor bácsi azon a képernyőn követte a cső útját. Ügyesen a beteg részhez irányította, és kitisztította vele a tüdejét.

A műtét után egy tévé várta a szobájában, amit Valika főnővér és Gábor doktor bácsi cipelt be. Mesenézés közben félelmetes szörcsögést hallott az ágy alól.

– Nem kell félni, drága kicsi lány! – szökkent a párnára Szurikáta nővér, az intenzív osztály kabalája. – Nem harap az Elefánt!

Zsófi nem értette, miért mondta neki ezt a kedves plüssnővér. Hiszen ő tudta, hogy Elli nem harap.

– Jaj, Szuri! Hát nem látod, hogy nem érti? – ugrott mellé a polcra Doktor Majom. – Nem a te elefántod nem harap, hanem a mi elefántunk! Érted már? – fordult a kislány felé.

Most már azt sem értette, amit eddig értett. Újra fölszörcsent az ágy alatti szörny, és Zsófi összerezett ijedtében.

– Mondom, hogy nem bánt a gépelefánt, drágám! A te csinos elefántod is ugyanígy szörcsög, amikor felszívja a pohárból a vizet, nem?

Zsófi megértette, hogy a folyadékszívó gépről beszélnek. Már nem félt tőle. Viccesnek tartotta, hogy a kórházi plüssök elefántnak nevezik. Furcsa, hogy nem ismerte föl a hangját, biztos Doktor Majom csinált vele valamit, azért szörcsög most olyan hangosan.

– Holnap kezdődik a gyógytorna, kicsi lány! Azért jöttünk, hogy gyakoroljuk veled a fújást – mondta Szurikáta nővér. – Makidoki, kérem a lufit!

– A lufit? – kérdezte Doktor Majom. Olyan képet vágott, mint aki soha életében nem látott még lufit. Mintha Szurikáta nővér egy bizgentyűs izémizét kért volna tőle, vagy valami ilyesmi...

– Igen, a lufit!

– Ööö... Nos, igen... Hát, azt fújhatjuk... – felelte ravaszokán Doktor Majom.

– Igen, azért vagyunk itt, hogy Zsófi fűljön... – felelte ravaszokán Doktor Majom.

– Igen... Nos, drága Szuri... Az a helyzet, hogy azt megfűjték!

– Ki fűjta föl?

– Nem föl, hanem meg. Egy... egy... egy... – dadogott Doktor Majom.

Nem jutott eszébe semmi jó hazugság. Zavartan körbenézett, majd a balettszoknyás elefántra tévedt a szeme:

– Egy elefánt! Igen, egy elefánt! Megfűjta, vagyis ellopta. Berepült az ablakon, fölkapta, és huss! Volt lufi, nincs lufi!

– Doktor Majom, elég a majomkodásból! Mi történt igazából? – kérdezte szúrós szemmel Szurikáta nővér, a tűszúrás nagymestere!

A szúrós tekintettől Makidoki összeomlott.

– Hogy igazából? Igazából imádom a lufit! A csillámos a kedvencem! – zokogta. – Nem bírtam ki! Fölfűjtam, elengedtem, és huss, kirepült az ablakon... Csakis a te hibád, Szuri! Tudhattad volna, hogy nem szabad rám bízni egy csillámos lufit!

– Ó, jaj, mi lesz most? Kifogytak a lufibányáink, ez volt az utolsó lufink! Mit fűjünk föl? – esett kétségbe Szurikáta nővér.

– Mondjuk... Mondjuk egy sebészkesztyűt? – próbálkozott Makidoki.

– Jaj, Doktor Majom! Ha hülyéskedsz, akkor is te vagy a legzseniálisabb! – csapta össze a kezét a plüssnővér.

Szuri szívószálat dugott egy vékony gumikesztyűbe. Körbetekerte ragasztószalaggal, és megmutatta a kislánynak, hogyan kell óvatosan fölfűjni.

Másnap profin ment a fújás. Valika nővér hozott neki egy csillámos lufit, azt kellett szívószállal fölfűjnie. A főnővér megdicsérte, mert ez elsőre még senkinek sem sikerült.

A fújások úgy erősítették a tüdejét, mint a súlyok az izmokat a konditeremben.

De valami még hátravolt.

Zsófi nem mert mozogni a cső miatt. Nagyon félt, hogy fájni fog. Ezért a folyadék túl lassan tisztult belőle.

Magdika nővérnek ekkor remek ötlete támadt.

Elmesélte, hogy ő is balettozott kiskorában. Bemutatott neki pár csodás mozdulatot. A plié, a retirét és a developpét. Ezután megkérte Zsófit, mutasson ő is valamit. Az alapállásokat meg néhány könnyebb figurát.

A kislánynak fölcillant a szeme. Már rettentően hiányzott neki a balett. Bemelegített. Spicc, pipa, spicc, pipa, spicc, pipa. Kacagva meghajolt Magdika nővér előtt, és megpördült. Észre sem vette azt a nyavalyás csövet...

Gyorsan eltelt az a néhány nap, míg hazaengedték a kórházból. Valika nővérrel fújtak, Magdika nővérrel balettoztak.

A csövet kivették ugyan belőle, de karácsonyig nem volt szabad merülnie. Balettra viszont nyugodtan járhatott. Nem is hagyott ki egyetlen szombatot sem, hiszen a karácsonyi balettgálára a *Diótörőt* gyakorolták Marcsi nénivel.

Zsófi elhatározta, hogy karácsonykor otthon is eltáncolja a *Diótörőt*. Úgy tervezte, lesz benne bűvárkodós jelenet is. Sőt, az lenne a legjobb, ha az egész a tenger fenekén, vagyis a kádban játszódna. Olyan *Diótörőt* még senki se látott!

Arra az előadásra vendégül szeretné látni az egész osztályt. Az ápolókat, az orvosokat és a plüssöket is.

Doktor Majomnak viszont egy csodás szerepet is szánt az előadásban. Szerinte a hajlékony Makidokiból kiváló táncos lenne. Ráadásul biztos jól állna neki a lila balettszoknya...

A készülőben lévő Makidoki közbelép – történetek a szegedi Gyermekintenzív Osztályról című mesekönyv gyógyulástörténeteinek segítségével az olvasók bepillantást nyerhetnek az osztály nem mindennapi életébe.

Nails Collection (2022; kiállításfotó; helyszín: Hybridartspace, Budapest; fotó: Csoboth Edina)

A végtelen tükörben

Annyiféle elvárás és elképzelés váltotta már egymást a történelem során arról, hogy milyenek kell lennie a nőnek. Hogyan kell élnie, viselkednie egy lánynak, egy nőnek, egy anyának; hol a helye a családban, a közösségben és a társadalomban, mit tehet és mit nem. Ezek az elképzelések olykor elkoptak és elmosódtak, máskor átalakultak vagy épp fokozatosan, mint a rétegek, egymásra épültek és egymásba simultak. Ha körülnézünk ma, szembeötlő, hogy országonként, régióként, közösségenként és kultúránként vagy a különböző gazdasági, politikai és társadalmi érdekek mentén is milyen sok változatát és vetületét láthatjuk a nőiségről és a nőkről való gondolkodásnak. Ezekkel az akár teljesen szögesen ellentétes narratívákkal szűkebb környezetünk egymáshoz közel eső helyszínein és mindennapjaink legapróbb jeleneteiben is szembesülhetünk.

Tasi Katalin *Lányka, tükörben* című kötete a sok-sok máz és réteg alá néz be, ahol a legkülönbébb elképzelésektől, elvárásoktól és szokásoktól függetlenül jelenik meg egy lány. Az indító kép egy végtelenül őszinte és tiszta találkozás képe. Egy kislány és az anya meghitt találkozásáé, akik egymásban és egymás által válnak teljessé: a kislányban rejlő leendő anya, nagyanya, dédanya, ükanya, szépanya, illetve az anyában levő örök kislány képének kölcsönös elfogadásán és táplálásán keresztül. „Amikor anyu kislánya lettem, / két anyuka született: / az én anyukám / és az, aki egyszer majd én leszek. / Vajon egy végtelen tükörben hány lányt láthatnék, / ha nagyon sokáig belenéznék?” – olvashatjuk a kötetnyitó versben a születés és az egymással szembesülés bensőséges pillanatait. Kegyelmi pillanat ez a találkozás mindkettőjük számára, amikor egymás tükörképeivé válnak. Tekintetük, mint két egymás felé fordított tükör, melyeknek tükröződéseinben lesznek eggyé, de ugyanakkor a végtelenített megsokszorozódásban (egy)mássá is. E találkozásban ér össze a múlt, a jelen és a jövő.

A születés pillanatának a csodája ez, amit örök vágyakozás és várákozás előz meg. A vágyakozás és várákozás a gyermek és önmagunk (újja)születésére, hiszen minden egyes születéssel a teljesség részesei lehetünk. Erre a teljességre vágyik a szülei mellett a kötetben megszólaló kislány is, amikor még nem született testvére. „Sajnos nekem nincs testvérem. A szomszéd gyerekeknek mind van. Így minden szempontból egyke vagyok” – halljuk a kislány szűkszavú, ám megrendítő vallomását. Később a testvér közelgő születése újból felidézi a kislány születésének időszakát, mint ahogy általa az élet eredetének és kezdeteinek misztériumát is. A *Titok* című versben ekként kapnak hangot az élet rejtélyeit megérteni igyekvő kislány gondolatai: „Mielőtt megszülettem, / már biztosan voltam valahol. // Ha máshol nem, hát az anyu nevetésében / és az apu szívében elrejtve, / a legtítkosabb gondolatai közt. // Aztán amikor az apu először hallotta nevetni anyut, / rájött, hogy nincs miért titkolóznia tovább, / és akkor lettem én. // De vajon hol bujkált akkor a testvérem, / a Liza?” Az élet esszenciájának és a születés csodájának mérhetetlenül tiszta, megrendítő gyermeki megfejtése ez. A vers hitelesen jeleníti meg a szeretettel körülvelt kisgyermek világhoz és önmagához való viszonyának meghatározó vonásait, amikor nem fél a láthatatlannal, a felfoghatatlannal és a bizonytalannal szembenézni, mert közöttük is képes megtalálni a számára megnyugvást és harmóniát teremtő lehetséges válaszokat.

Tasi Katalin *Lányka, tükörben* című verseskötete mai családtörténet egy kislány nézőpontjából és hangján elmesélve. A születéstörténetek mellett láthatjuk, hogyan bontakozik ki a kislány körül a világ. Talán nincs olyan, akit ne érintenének meg a meghitt családi pillanatok, a feledhetetlen együttlétek a szülőkkel, nagyszülőkkel és az első legjobb baráttal. Sok-sok bölcsességgel és szeretettel teli jelenetek ezek, mint ahogy ez járja át a családnak a betegségekkel, a gyógyulásokkal, a veszteségekkel és az elmúlással való szembenézését is, s ahogy velük együtt megtanul viszonyulni ez az óvodás majd kisiskolás korú kislány is e történésekhez. Megindító, ahogy ezek az élettapasztalatok fokozatosan egymásra rakódnak, és formálják a kislánynak a világról és az önmagáról alkotott képét. Az elmúlás az élet szerves részévé válik, akár csak a születés.

A könyvben megjelenő szereplők közül a versbeszélő kislánynak, az apukájának és az anyukájának a neve homályban marad, miközben megismerhetjük a nagypapa, a nagymama, a testvér, a barát és az első szerelem nevét. A kötetindító vers címében a lányka megnevezés légiességet, könnyedséget, játékoságot kölcsönöz, ami egyben egy szeretetteli megszólítása és becézése a versbeszélő kislánynak. A *Tükör* című záróvers az énkeresésnek és énértelmezésnek az összegzése, amelynek végső kérdése egyszerre ad hangot a jelenlegi kislány jövőhöz kapcsolódó aggodalmának, és idézi meg a majdani önmagát továbbra is kereső felnőtt alakját: „Vajon ha nagy leszek, és jó mélyre nézek majd a tükörben, látni fogom azt a kislányt is, aki most vagyok?” E két vers teremti meg e könyvben szereplő versek keretét, amelyet a *Lányka, tükörben* kötet cím tesz nyomatékosá.

A tükör-motívum viszont nemcsak az anya-lánya és az éntükröződésekben kulcsfontosságú, hanem abban is, ahogy e kötet más gyerekirodalmi könyvekhez kapcsolódik. Tasi Katalin *Lányka, tükörben* című könyve sok szempontból Kiss Ottó 2002-ben megjelent meghatározó kötetének, a *Csillagszedő Mária*nak a jellegzetes hangját idézi. Kiss Ottó könyve maga a magyar gyerekirodalomban a svéd típusú gyerekverseket népszerűvé tevő, igen nagy sikerű *Ami a szívedet nyomja* (Móra, 1975) című versválogatás kötet hagyományait szólaltatja meg. Ezek a rímtelen prózaversek több gyerekhangot hangosítanak ki, rendkívül tömény vallomások a világról, önmagukról, éles és tűpontos leírások, amelyek ugyanakkor túlmutatnak önmagukon. A *Csillagszedő Mária* versei szintén egy kislány hangján szólnak. A rövid, néhány soros, cím nélküli versekben nemcsak egy mai család szétesését olvashatjuk, hanem azt is, ahogy e kislány látja a világot, ahogy ismerkedik azzal, hogyan keresi a helyét benne, hogy lel barátra és társra, vagy milyen a kapcsolata a családjával. A kislány szemüvegén keresztül látunk mi is, hiszen remek tükröt tartanak e versek az olvasónak is.

Pagony, Budapest, 2022

Kiss Ottó könyve majd húsz évet várt a kiadásra, megjelenésekor szembesítette a közönséget azzal, hogy milyen nagyon is létjogosultsága van e versbeszédnek a kortárs gyerekirodalmi lírában, ugyanis megjelenésekor nemcsak elnyerte az Év gyerekkönyve díjat, és a gyerekirodalmi szakma figyelmének középpontjába került, de az azóta készült animációs és bábszínházi feldolgozásai ma is igen sikeresek.

Tasi Katalin verskötete – elődjéhez hasonlóan – szintén csaknem húsz évet váratott magára, ami nemcsak a szerzői ajánlással idézi meg a *Csillagszedő Márió*ban megszólaló kislányt, hanem a versek hangja révén is közös játékba invitálja őt, miközben nemcsak egymásnak, hanem az olvasónak is tükröt tartanak.

Szimonidesz Hajnalka részletgazdag, az érzelmi változásokat és a különféle lelkiállapotok, történekek apró rezdüléseit is rendkívüli érzékenységgel, illetve líraisággal kifejező illusztrációi teszik teljessé a *Lányka, tükörben* szeretetteljes világát. A Kép és szöveg nem különülnek el egymástól, hanem egymásba simulnak, ahogy a legtöbb oldalpáron a versszövegek az illusztrációk terében, mint képi elemként értelmezhetően jelennek meg. A kép ilyen értelemben nemcsak kiegészíti a szöveget, hanem oda-vissza dinamizálja egymás olvasatát és értelmezését.

Talán nem túlzás kijelenteni, hogy Tasi Katalin könyve nem gyerekkönyv, hanem egy olyan családi könyv, amelyik mindenkire szól: a kislányokhoz, a kisfiúkhoz, az apukákhoz, az anyukákhoz, a nagypapákhoz és a nagymamákhöz, mindnyájunkhoz. Igen ajánlott az összebújós közös esti (és délutáni és reggeli, de valójában bármelyik napszakban történő) olvasásokhoz, amikor elindulhatnak a (nagy)szülő(k) és a gyerek(ek) között a meghitt családi beszélgetések önmagunkról, egymásról és mindazokról a szeretteinkről, akik épp, még vagy már nem lehetnek jelen. A *Lányka, tükörben* azzal, ahogy nekünk is tükröt tart, finom mozdulatokkal simítja el a családjainkban a gondosan vagy a gondatlanul egymásra rakott gátakat, miközben láthatatlan, de jól bejárható hidakat épít a távoli partokra kerülők között. E beszélgetések lehetőséget teremtenek arra, hogy mi is részesei lehessünk a teljességnek és a benne/bennünk rejlő csodá(k)nak.

„Igéid mindenütt rám találnak”

Közelítés Petrőczy Éva költészetéhez

Miért szeretem Petrőczy Évát? A vershangja miatt. Ahogy talán minden költőt. Olyasvalamiért tehát, amit nehéz fogalmi módon megragadnunk; bár aligha reménytelen vesződség olvasati próbákat tennünk. (Csak az könnyű, ami lehetetlen.)

Petrőczy Éva életműve – melynek nagy összefoglalása a *Könyörgés, márciusi hóban* című kötet (Fekete Sas Kiadó, Bp., 2021) – esendőségeink klasszicizálásával, egyszersmind értékvalóságaink föltérképezésével teszi magát rokonszenvenné. Páratlanul egynemű és megkapóan következetes nyelvi-poétikai minőség von végpont nélküli ívet a *Heléna báljától* (1978) *A füst vállalásáig* (2022).

Se indulati tónus, se ítéleti hajlam: harmóniás versnyelvi magatartás bontja ki magát a lírában; szelíd és békés műveltségi késztetések rajzolnak önarcképeket is (ld. pl.: *Mi leszek?*; *Önkritikus önarckép*; *Októberi stigmák*). (Igaz, ez az engesztelően nyugalmas vershangzat tisztában van ugyanakkor a földi zajlások hiátusaival [„s a rozoga keresztre / kontáruul szegezük fel / az Embernek Fiát” – *Magyar rekvium*] éppúgy, mint például a magzatvesztés mondhatatlan traumájával [„Halotti levél // ez a vers, / rajta neved, / Nemvalócska, / ez áll” – *Nemvalócska*].)

A mértéket ismerően karcsú szövegkép, a mindig egyedi szakaszolás, a jambusi szabadság metrikája, a választékos-historikus szókinccs, a vesszők elhelyezésére is kiterjesztett műgond, a rejtekező rímek és a szentenciás zárósortok mind egy istendicsérő köszöneti magatartás érdekében járnak közben, fohászos lelkületet

fordítanak le a nyelv lelkületére: „Ne rejsd előlem arcodat, Domine.” (*Donátus*) – „A te lelked elől hová? / Igéid mindenütt rám találnak.” (*Baranyai képek*) – „Uram, te tetted, / hogy sötét / hajbajaim fölött // végre hajnalodik.” (*A patak éneke*) – „Add meg nekünk, Uram, / a születés / Heródes nélküli ünnepét.” (*Adventi utazás*) – „Egy víz-gyógyító, / kicsiny gallyat / vess keserű tavamba, / Istenem.” (*Mára*) – „Örömré-kapzsi lelkemért, Uram, / Tenéked holtig / adósod vagyok.” (*Ott, Barbarossa városában*) – „Mind-egy, milyen nevet / – rekvium, kaddis – / adok imámnak, én, aki élek. // Csak visszajöjjetek.” (*Átmelegedtek*) – „Fogynak a nyári örömek. / A fák irgalma megmarad.” (*Fák, No. II.*)

Az Isten-fókuszú költői fölszólamlások akkor is imabeszédet intonálnak, ha profán tárgyhoz, laikus élményhez közelít a poézis mersze. A hitéleti eszmélkedés protestáns reflexivitása és puritán ethosza („szóra méltó / minden gond, / ha emberi” – *A 151. zsoltár*) ad számot a régi idők asszonyairól („Mérlegemen nem gyöngyöt, aranyat / mérek, szavak / súlyosulnak kezemben [...] egy lennék / közületek, / várakozáshoz értő / vermeeri asszonyok” – *Önarckép Jan Vermeer modorában*), a felnőttben is élő gyermekről („gyümölcsnek-virágnak ujjongó / gyermek maradok vénen is, / már mindörökre” – *Etűd, régi, számócás éthordóra*), a templomok köveken túli architektúrájáról, a külhoni megtapasztalások otthonos idegenségéről, a nevetés változatairól és a melegség ontológiájáról („amikor nyártól búcsúzó éjjeleken / melengető ölelés közelít” – *Egy bogácsi tücsökre*) egyaránt.

Pál itt „szeretet-kaméleon” (*Szeretet-kaméleon*); az angyal – mert büntetésben részt venni nem akar – „új parancsra vár” (*A hetedik angyal*); „túlméretezett / méz-adagok” (*Szerelme-kanál*) és „zsoltárhímes falú / harzi házak” (*Ti, zsoltárhímes...*) közt járunk; „sebek és gyógyulás / bölcs ritmusa” (*Jób könyvéből*) s „bajoktól / eloldó kegyelem” (*Egy blúzra*) óvja olvasói létünket is.

A múlás szinte már idők előtt kezdetét veszi („nem leplezheti el: / sebzí az is, / ami szép” – *Jékely Rómában*) – de a *történő sors* érdemes hányattatásai is állandóságokról tanúskodnak: „Mint kiket ősök csontjaival / teli tarisznya le- / húz, // úgy bandukolunk” (*Pataki virágének*); „Az áprilisi ég alatt / nem sírbatételt láttam akkor: / feltámadásod kezdetét” (*A költő sírbatétele*).

A megszentelt kapcsolatok megszentelő szépsége („Ketten, egymásnak – oltalom” – *A hervartói fatemplomban*) mítoszi derűvel toldja meg a betűk világosságát: „ha szeptemberi szőlőt / egy tányérből szemelünk, / tudom, Afrodité közelít” (*Ház-szentelő, szőlővel*).

Női öntudat és teremtményi alázat fogó- / dzik össze a verstudat terében; önportrékból,

önértelmezésekből világlátó szívélyesség de- / reng elő; emlékekről s hagyományokról vall szerepversek, hommage-ok, allúziók tisztes sora; nyelvet dicsérő, *költészetet költő* futamok sorjáznak kötetről kötetre.

A „hasznos téboly / Pótolhatatlan mámo- / ra” (*Szomorú ars poetica*) és „a versbe írható, / s csak így kibírható / fájdalom / módszertana” (*Ósanyámhoz. Petróczi Kata Szidóniának*) emlékezetes ars poeticát jegyez; a „Fudzsjá- / ma-mászó csiga” példázata költői elhivatásra biztat: „Tapadva küssz, / hogy Szent Hegyedet / kirúgni alólad // gyöngé maradjon / minden hatalom” (*Egy haiku folytatása*).

A Petróczi-versek alanya nem hübriszes költőként, hanem „türelmes / vers-ványoló” (*A mátrai kallós malomnál*) módján rajzolódik elénk: „Próféta, én? – Dehogy. / Csak halk igéket / próbálgatok” (*Ezékiel könyvére No. II.*); „vers, érted a Holdat / Nappá melengetem” (*Ezredvégi vers*); „hóban-fagyban / biztos tetőt tart minden szó fölém” (*Hólepte madár-birs...*).

És mert szellemi hazaként ajánlkozik e köl- / tészet, a lírai énnel elmondhatjuk végül mi is: „Otthonos az ég fölöttem” (*Kicsit finnesen*).

Aki megtalálta a jelent

Acsai Roland Góré című kötetéről

Acsai Roland kettős vállalással állította össze legújabb kötetét: egyrészt elhatárolódott a számára hiteltelenné vált poszt-, neo-, transz- és egyéb avantgárd irányzatok divatdiktátumaitól, és elfordult a nyelvet az értelem rovására fetisizáló szövegtestektől, azok írásbeli, néha irodalmon kívüli megjelenítési módjaitól, és az európai költészet hagyományos, emberközpontú témáihoz közelített. Másrészt világosan látja, hogy a humanizáltabb témákat a költészet hagyományos formáiban kell megszólaltatni, és ehhez a versformakultúra teljességét élesztette fel. E nagyszabású tervben nem válik el egymástól a téma (tartalom) és forma (versformák), hanem egymásba fonódva szólalnak meg, és a témákat gyakran a forma tartalomerősítő holddudvara is gazdagítja.

Honnan jövünk, hová megyünk?

Amivel Acsai viaskodik, az az emberiség legfőbb, legyőzhetetlen ellensége, az *idő*, amit hol visszatartani szeretnénk, hol elmenekülnénk előle, azaz a múltra emlékezünk, és a jövő terveinket elodázzuk. Az ember ősi komplexusa ez az idővel: Hésziodosznak, a Kr. e. VIII. századi boiótiai parasztköltőnek szemébe mondják a múzsák, hogy ő csak a múltat és a jövőt ismerheti, jelen ideje nincsen, míg ők, az isteni öröklét birtokosai, egyaránt bírják az idő mindhárom aspektusát, hiszen képesek az örök jelenben élni (*Theogónia*). És Mózesnek is így mutatkozik be istene, a

Kimondhatatlan Nevű: „Én vagyok, aki vagyok.” Mert más csak *volt* vagy *lesz*. Az örök jelen az isteneké. Az ember elveszíti az időt, a múltra csak emlékezik, ahogyan azt Acsai szép versében írja (az arab számok a kötet oldalszámait jelzik):

a bekapott
szalagok, az emlékek más
sorrendje, ahogy lejátsza őket
a memória, de *valamit nem hall, nem lát*
újra az emlékezet: az *időket*,
amiket bekapott az évek magnója
(kiem. Sz. E., 42.)

Mindaz, ami a múltban történt, „Nincs már”, „nincs ott az a fiú, az a lány, / aki én, aki ő. // Csak egy lemez, // csak az idő, / névtelen. Nincs név. Nincsenek nevek.” (11.) Az emlékezés ugyan kétidejű, mert aki éppen emlékezik, az a *jelenben* teszi azt, de *amire emlékezik, az a múltban történt*, amiként Acsai metaforája megvilágítja:

Csak jönnek-mennek a liftek,
jelen és múlt között,
valamit hoznak, valamit visznek. (13.)

Vagy amiként pontosan meg is fogalmazza:

A *jövőjüké*, ami *ma* már *múlt*,
mert volt *lesz* a *lesz*. (31.)

(A szülők generációjának a fülében még ott cseng a Bergendy együttes 1976-os slágere: „Ma lesz a holnap tegnappja”. Hát igen – ők is érezték. Ezt a szalagot is bekapta az évek magnója.)

Személyessé téve, egy szót is képezve hozzá:
 Ki érzi, hogy elmúlik az énidő?
 El, mint az én, el mint az ő, el.
Nincsen örökre, ha minden itt hagy.
 (kiem. Sz. E., 47.)

Az idő túllép a személyeken, a személyes sorson, de folyamatosan kapcsolatban vagyunk a múltunkkal, szüleink, őseink révén. Az ő emlékeik átörökíthetők gyermekeikre, emlékeikben életük, munkájuk, örömeik, szórakozásuk, műveltségük egyaránt benne van. A régi-régi tévéműsor így válik generációkon átívelő emlékké:
 ... azt sem tudjuk, kicsodák, mit látnak,
 és senki sem mentheti meg
 őket attól, hogy korosztályuk
 gyermekkori emlékeivé váljanak,
 mert azzá váltak... (15.)

Az élet csak így lehet folyamatos, és mi ebben a folyamatban élünk:

És megszülettek páran, akik nem éltek akkor, így igaz...
 Sokan, nagyon sokan születtek (67.)

És tudva-öntudatlanul ismételjük cselekvéseiket – folytatjuk az életüket. Eközben a tárgyak és a helyszínek – emlékeink tárgyai és helyszínei – személyesekké válnak, mert ismerjük őket, mert hozzátartozóink ismerték őket, mint abban az öntudatlan nyomkövetésben, amit a költő végez az Örs vezér terén:

...Én se voltam még meg. Az Örs vezér terén nem jártam így, se amúgy. Nem én. Tagadhatatlan. Bár *anyám itt elmebetett. Ahol én megyek most.*
 (kiem. Sz. E., 61.)

Van egy „valódi nyomkövetés”, amelyben az emlék tárgya egy kukoricatermés, meg az általa húzott csík:

Az apjuk úgy találta meg a kölyköt,
 hogy a fiú egy kukoricacsövet
 húzott maga után,
 és az apjának

ezt a vonalat kellett követnie csupán,
 amit hagyott a porban, a löszben,

és mert megtalálnia muszáj
 volt, megtalálta.

... azt a kisgyereket sem leled már sehol:
 felnőtt lett,
 idős már nagyon.
 Apja keresésére indul majd ő egy napon. (32.)

Az emlékek gyakran mitizálódnak: a dédapa építette jégkunyhót a gyermek magasztos jégkapolnának látja (34.), és mellé emelkedik az emlékezetben egy másik építmény, „A kukoricagóré / az udvar gótikája. / Templom, a múlté.” (37.) Jó érzékkel emeli *kötetcímmé* ezt a különös, kukoricacsutkákból tákolts templomot Acsai: titokzatos fenségességgel telíti a kedves kisfiúarcot és a mögötte látható autórészletet. Mert az emlékezésnek ez a lényege: ha szépre, jóra emlékszünk, annak tárgyát a nosztalgia mitikussá növeli. Még a vidéknosztalgia után bekövetkező, talán inger-szegényebb panelnosztalgiát is, mert az is elmúlt (74.). A gyermekkor vidék-világa természetszerűleg gazdagabb: rengeteg állat elevenedik meg az emlékekben, főként madarak. (A kötet hátszövegét író Zalán Tibor is megjegyzi, hogy talán még soha nem olvasott egy verseskönyvben ennyi madárról.) Egy halott madár látványa a múláson kívül a sok-ban létezés filozofikus gondolatát hívja elő: „Sok madarunk belelátni az egybe. / ... Sok madarunk vele él. Már az a szám-személy. / ... Száma, személye se várja”. (128.)

De nemcsak a gyermekkorunknak vannak emlékei: minden életkorból hordozunk emléknymokat. Még a feledhetetlen egyetemi évekből is, különösen, ha eltűnt korábbi helyszínéről, ha meghaltak a hajdani tanárok, ha meghaltak azok, akikről a meghalt tanárok beszéltek. Tandori és Tarján. Mert a múlás – a múlás senkit és semmit nem kímél. *Múlás van*, ahogy egy másik, valamivel idősebb költő, Turczi István verse mondja, és a gondolatok egybefonódnak, hiszen Turczi ezt a címet Gothár Péter filmjének, az *Idő van*-nak a címére alkotta meg, parafrázisként.

Ez a *Bölcsészkar* című vers, a kötet sok *kulcsverse* közül az *egyik*: összeáll benne egy generá-

ció (hogy még Gothár egy nemzedéktársának filmcímét idézzem: *A nagy generáció*), és egy sajtósági életérzés, a ködben kavargó *lesz* és *volt* közti fájdalom, a „túl vagyunk már ezen-azon” szomorúsága, a „Más házakra látok, más ablakon” mulásérzése. Az érzékenység megvallása, az érzelmek kimondása – Acsai Roland tematikus vállalása, az őszinte szókimondás. Az új szenzibilitás, ahogy Hegyi Lóránd nevezi ezt a jelenséget a képzőművészet 20. század végi hangulatváltásának jellemzésére.

Ebben a mindent opálos áttűnésben elővarázsoló emlékvilágban a dolgok elveszítik tényleges arányaikat: a rájuk vetülő fókusz felnagyíthatja, ha háttérbe szorítja, lekicsinyíthati képüket. Ezért van, hogy az eltűnt bölcsészkar emlékképében minden hol túl kicsinek, hol túl nagyoknak látszik. És ellentétekből áll ez az egész tünékeny világ: a tejút helyén csiganyál van, természetesen azonos a hópehely és a csillag (18.), a földön csillogó olajfolt másolja az eget (29.), mélység lapul a magasságban (20., 21).. Az ellentétekből álló világban minden hordozza a saját ellentétét, még a szerelem is (16.); és egy igazán szép, régi és újak ellentétéből új szenzibilitással alkotott kép így olvasztja össze őket:

A földben és a szívben ázni
fognak a régi és az újak. (49.)

A mély érzésekkel átélt idő olykor jelentőssé növekszik. Egy mélyenszántó belátás – „Azért az már szinte hihetetlen, hogy mi is / voltunk fiatalok” – váratlanul megajándékozza a költőt egy ritka élménnyel: „A tegnap, a holnap, a most... / Minden jó volt egynek. Volt, ami kettőnek is.” (44.) A ritka pillanat, amelyben együtt az időhármasság, egy különlegesen fontosnak érzett születésnap, a 45. A visszapillantás és előre tervezés együttese. *Kiemelt pillanat*. Fontos ez a 45. év, mert még egy vers születik róla, az is a *jó kiemelt pillanata*: „Nem mintha bálnám. Jobb így most. Negyvenöt évesen.” (43.) És még egyszer, az időt térrel érzékeltetve: „Már nem vagyok az a kölyök, // elérkeztem a negyvenötödikre. / Ha ez emelet, már jó magas. Sok minden fölött / vagyok, de lépcső vezet még sok emeletre...” (14.) Ez érzékelteti, hogy a jövő

tervezhető. És ezenkívül miért jó a 45.? Mert *most* van, a *jelenben* van, megélhető. Ahogy másutt írja: „Az ember észre sem veszi, / mennyi minden van neki / előtte, utána: a *közben*.” Ez a *közben*: a most. A kiemelt pillanat.

Az antik görögök megkülönböztették az általánosan folyó időtől, a megszemélyesített, istenné tett Kronosztól a kiemelt pillanatot, és *kairosznak* nevezték. Kiemelt pillanat kevés van az életben, észre kell venni. Acsai – új szenzibilitással – észreveszi, és leírja, ezáltal rögzíti, megőrökíti, múlhatatlanná teszi. Kiemelt pillanatainak emléket állít: amikor ráérez, hogy minden a múltból jön (ex nihilo nihil fit):

Idézni újra kánikulát talált
nyarakban.

...

csak a múlt, csak azt
ne. És csak azt, igen. (81.)

Acsai pontosan fogalmaz:

Ez az első emléke valakinek. A sok
semmibe vesző
pillanattól egy. És mégis egy életnyi.
(26.)

Amiért érdemes élni.

A legszebb, a legmegrázóbb emléke egyben a magyar költészetnek is kiemelkedő epizódja. Egy szívmitét utáni első út története. Legszívesebben az egész verset idézném, de arra szorítkozom, hogy érzékeltessem: miképpen válik a megkönnyebbülés valami mássá, valami emelkedettebbé:

Nem haza, vagy a munkahelyére, végre
szóhoz
juthatott benne a lényeg.
Amikor az autóval lekanyarodtak az
útról a felhőfoltos

ég meg-
meleglengő ponyvája
alatt, nem akart hinni a szemének,

mert ott várt rá a lova, ahogy minden-
nap várta,

amíg a kórházban tartózkodott,
és akkor kiszállt a

kocsiból, átkarolta a ló nyakát, mint aki
zokog. (25.)

Nietzschei pillanat. Világirodalmi.

Acsai múltba néző, előre félve tekintő világa azért nem sötét, nem nyomasztó, mert ezek a kiemelt pillanatok kiemelik a mindennapiságból, a „bolygó pörgő hörcsögekerekéből”. Ezért fontos, hogy a kötet végén belép a jelenbe, vágyik is arra, hogy tartósan ott lehessen, tehát így fogalmazhat:

Elni a megfelelőbb, mint *azután, azelőtt.* (132.)

Ezzel a derűsebb szemlélettel szólal meg humora is, amelyet apró képekben villant meg. Az örökkévalóság láthatóvá válik, ha egy elromlott toronyóra mutatóján figyeljük (98.); szójátékkal: *szívárványt* lehet látni egy porszem íriszén (97.); a kacagógerlének nem kell hangulatjavító (30.); egy összetettebb kép: „az ég madársok- // kot kap, mert elindulnak a fecskék, / hogy kék kútját / szárnyukkal kimerjék, // ahogy nyitják-csukják, / míg felülről szagolják az ibolyát, az ultrát.” (40.)

A világirodalom korábbi alkotásaiban megérezni a humort, és átvenni, áthasonítani – nem áll távol Acsaitól. Kedves játéka Macuo Basó híres haikujának magyarítása, amiben annyira kedvét leli, hogy kétszer is újrakölti: de nem egyforma versmértékben, hiszen ő fontosnak tartja a formát, hanem először *alkaioszi strófában* (amelyben felfigyelhetünk az ellentétekre is: lehunyt szem – fátyol és nyitott szem – fény):

Lehunyt szemére fátyol a parti sás,
nyitott szemébe képeket ejt a fény,
miként a vízbe kő zuhanna,
béka beugrik a parti fűről. (75.)

Majd ugyanez a Basó-motívum *leoninusban*:
Béka a tóba, ha ugrik, gyűrűt vetne a
múlt is. (126.)

„Minden forrás valahonnan ered”

– a költészet pedig az évezredek során több forrásból indult és táplálkozott. Acsai Roland vállalása, hogy felkeresse forrásainak eredetét, nagyon messzire nyúlik vissza: szabadság és kötöttség határára, ahhoz a fázishoz, ahol még nem szilárdultak meg a mára kanonizáltakká vált formák. A költészet, az eddigi elfogadott álláspontok szerint, két fő irányból indult: a *mágiából* és a *munkadalból*; a kettő közös eleme bizonyos mozzanatok ritmikus ismétlődése, amely egyrészt megkönnyíti a munkavégzést, másrészt a mágia a maga monotóniájával és a ritmus fokozásával még módosult tudatállapotot is képes előidézni. Ezekben a nagyon korai formákban, a szinkretisztikus művészet korában a költői szöveg ritmusa még sokat bízott a zene, a tánc támogató erejére. Később, ezektől elszakadván, önállósulva, a használt ritmusoknak fesesebbeknek, kötöttebbeknek kellett lenniük.

Acsai Roland jól ismeri ezeket a fejlődési szakaszokat, és kötetében követi is ezek formálódását, alakulását. Minthogy *ars poeticája* szerint a forma megvalósítására törekszik, a kötet első verse, az *Előhang* (7.) tipikusan az a forma, amely szabadság és kötöttség határán – mintegy korai fázist intonálva – szólal meg. Az ütemhangsúlyos magyar költészetnek ez a csíraformája az alább elemzendő ütemmozaiknak nevezett szerkesztés. (De hogy Acsai – mint az idő önmagába visszatérő kígyója – szintén visszatérjen saját kiindulásához, *Utóhangját*, megjárva a formák összességét, ismét szabadság és kötöttség határán, ütemmozaiktechnikával írja, címe nem véletlenül: *Összekössön*, 137.)

Mi hát ennek a formának a lényege? Viszonylag kötött a sorok szótagszáma, viszonylag kötött a sorokban lévő ütemek száma is, de az ütemek szótagszáma változó – azért nem sokban térnek el egymástól –, és ezek az egymáshoz hasonló nagyságú ütemek szabálytalanul kapcsolódnak egymáshoz; ebből adódik a sorok szótagszámának variabilitása.

Az *Előhang* ütem- és sorképlete a következő:

A Rákospatak partján // él egy varjú

7//4 11

Már régóta 4

Törött szárnyal // a sarjú 4//3 7

Között hol az ág is // sötét aljú 6//4

Ezt követi egy kétsoros refrén, amely szabályos felező nyolcas: 4//4, és minden ütemmozaikos szakasz után ott áll. Az ismétlődő ütemek 3, 4, 6, 7 szótagosak, a sorok szótagszáma elég különböző. A további szakaszok is hasonlóak. Az *Ősszekössön* című *Utóhang* (137.) valamivel szabályosabb képlete:

Ma a félszárnyú // varjút újra láttuk

5//6

Minden gyomot 4

Ismer tudja // magányuk 4//4

Más varjú röpül // ő nem megy utánuk

5//6

A szakaszokat itt is követi a kétsoros refrén, mely itt is felező nyolcasokból áll, de a felező nyolcasokat – hiszen végigjárta a kötetben a formai lehetőségeket, s az itt is működteti hatását – megmértékeli, szimultánná teszi, méghozzá Földi János *Enyim Juliska* és Csokonai híres *Tartózkodó kérelem* című verseinek időmértékes dobolásával, az *ionicus a minore* nevű, U U - - ritmusú képlettel (ill. a refrén második sorának második felében a *második epitritus* nevű, - U - - képlettel).

A formák kibontakozásának fázisait imitáló költő másik, szabadversnek látszó verstípusa a kötetlen szótagszámú sorokból álló, háromsoros szakasz, de itt is „beléptet” egy későbbi fejleményt: a sorokat rímelteti, méghozzá terzinarímekkel. Ezáltal ezek a sorok ún. pszeudoterzinákká válnak. A rímek hol párrímek (11.), hol keresztrímek (12.); ezek váltakoznak az első ciklus pszeudoterzináiban.

A szabadság és kötöttség határán mozgó ütemmozaik és *pszeudoterzina*-fejezet után Acsai rátalál a legrégebbi európai verselési elvre, az időmértékesre. Formabravúrta készítő képessége nem a legismertebb (és talán legidősebb) időmértékes formát, az ión hexametert

választja, hanem a másik tájnyelv verseléséből, az aiol kólonokból épülő *alkaioszi strófát*. A magyar alkaioszi zengzetes, magasztos megszólalásai (főként Berzsenyi költeményei) után üdítően hatnak Acsai tájképei, nosztalgikus merengései az idő felett – végül is alkaiosziban is ugyanazokat a megválaszolhatatlan kérdéseit, fájó problémáit, gyermekből felnőtté érését írja meg, mint az első ciklus verseiben. De még az alkaioszi feszes kötöttségein is szorít egyet: *rímessé* teszi az eredetileg rímtelen antik strófát. Párrímesen, még refrénsorral is megoldva:

Szánkózni, vagy csak húzni a szánt
magunk

után utassal hátul: együtt *vagyunk*.

Emlékeinkből hullik *ismét*.

Hívnak apának a lányaim *rég*.

A hóban elkeverve nyomokra *lel*
az ismerős. Messzebbre vagyunk: *közel*.
Fehér az út, nem ágazik *szét*.
Hívnak apának a lányaim *rég*. (69.)

Másképpen rímeli az Ártere már a múltja című verset: különös rímszerkezetében tiszta rímek és asszonáncok adják a változatosságot:

A fű vizes hegyén mai fény virít. a

A nádat, ha látom, a tegnápét. a

Bugáik intenének ázva. b

Éveit itt kitaposni, mint rég, a

ma kéne újra, mint a gyerekkorét: a
a lányomét, enyémet. A múltakért a
jövőt, örökre múlhatatlant. b
Gém figyel. Ártere már a múltja. b
(76.)

(Rímes alkaioszi még a 77. oldalon a félrímes megoldású strófa is.)

Érdekes magánhangzójáték élénkíti azt az alkaioszit, amelyben a mély és a magas magánhangzókat ütközteti a sorokban:

Akácfa ága, árnya a létezés.

Magába zárva állna, de így kevés.

Magány a párja: látomása.

Elhiszi, mert szeme nyitva *látja*. (82.)

Klasszikus fejezetcímen foglalja össze Acsai a *szonettjeit*, amelyekben a szonett minden rímfajtáját megvalósítja: leggyakrabban ölelkező rímmel (pl. 93., 97., 101.), de van kereszt-rímes is (98.).

A gyermekkori mondókák, népdalok – és általában a népköltészet – az az ütemhangsúlyos forma, alapritmusemlék, amelyet mindenki magában őriz. Acsai Roland tudja, hogy bizonyos korokban tapadtak ehhez az ősi ritmushoz olyan járulékos tartalmak, (a *Lobogónk: Petőfi!* erőltetett klapanciaprogramja), amelyek miatt hosszú időre illetet kerülni az ilyen metrumokat. Acsai fejezetcíme beszédes: *Az ütemhangsúlyos verselés feltámasztása*. Ő tudja, miként kell feltámasztani, és vállalja, hogy új életre kelti költészetünknek ezt a kihagyhatatlan lehetőségét. Sorban halad, hiszen mindenkinek a fülében dobolnak a legismertebb régi magyar versek: a *felező tizenkettes*, amelyet párrímes formában valósít meg, de hogy meggondolkodtatóvá tegye, ellentéteket rejt a sorokba:

Odakint kalitka, benne kék papagáj. 6//6
Magában udvarol, a párja messze már. 6//6

Elpusztult a télen, *fehér* volt a tolla, 6//6
a fényben türkizes. *Fekete* föld foglya. 6//6

Én temettem el az udvar egy sarkába. 6//6
Csak én tudom hová: *mindigbe, sohába*. 6//6

Ami van: öröké. Ami nincs: *ködöké*. 6//6
Itt nem lehet hiba. *Oké, vagy nem oké*. 6//6

Ami egyszer *lehullt*, ami egyszer *felszállt*, 6//6
szántja majd a *földet*, aminek *eget* szánt. 6//6 (107.)

A másik leggyakoribb, legismertebb ütemhangsúlyos formánk a *felező nyolcas*. Ezt is párrímekebe szedve írja, vegyesen tiszta rímekkel és asszonáncokkal:

Megidézi a sok embert, 4//4
aki régen azon átkelt. 4//4
Tükörképük rég leúszott 4//4
a patakka a folyóhoz, 4//4 (109.)

Párrímes felező nyolcas a gyermekkort megidéző, mesés jellegű *Hány hold* (110.) is.

A felező tizenkettes elbeszélő hangnemre vált, folyékonyabb dikcióval elevenít meg egy régi iskolát, amelyet – a természet törvénye! – ő elhagyott, elballagott belőle. A népi bölcselkedés hangját hallhatjuk ki a záró két sorból:

Így vagyunk mind ezzel: időt siettetünk,
aztán meg sajnáljuk, ha egyszer csak letűnt. (111.)

Ha felező tizenkettes, ha emlékezés, akkor Arany János hangja; ez szól a *Skacok* című versben:

Ha nyár vége eljött, megérett a szilva,
teljes volt az élet, tudtuk, mi a titka. (112.)

Használja a ritkább ütemhangsúlyos sorokat is: a 4//3-as tagolású hetes Arany János *A fülemiléjében* egy funkcionális ritmusváltás során kerül a felező nyolcas mellé: ezzel a dallamos sorfajtaival énekelte Arany a madarakat az elbeszélő történet folyamába illesztve, ezért neveztem korábban (*A mai magyar vers* II., 1996) madár-periódusnak ezt a sorkapcsolatot. Acsainál nem madarak „beszélnek” ezen a nyelven, hanem kis állatok, tehát a dallamos sor a természeté marad. És mi a vers címe? *A természetről*.

A nutria a nádban,
békalencsés magányban.
Akár egy hód, olyan volt.
Vajon honnan bitangolt

...

És a verszárlat:

A természet nem felejt,
a szívébe belerejt.
Ott dobogatsz majd benne:
emlékezve-felejtve.
(hogy az ellentételezés ne maradjon el...) (108.)

Ha szabad a recenzensnek elfogultnak lenni – hadd legyen az: mindaz, amit Acsai költészetéről, tudatos vállalásáról írtam, nagyon közel áll hozzám. De hadd legyen elfogult az

ókoros-verstanász recenzens is a kötet utolsó ciklusával, a *Még* újabb leoninusok címet viselő sorozattal. A cím nyilvánvalóan Babitsra utal, de a forma az általam legkedveltebb időmértékes költészet (már az alkaioszi is az volt) egy különleges válfaja, a bizonytalan eredetű, vagy a XII. században élt Leoninus nevű, Szent Viktor rendi kanonokról, vagy egy Leó nevű, latin nyelven verselő középkori költőről (aki esetleg azonos volt II. Leó pápával) elnevezett *rímes disztichon*, a *leoninus*. Hagyományosan két fajtája létezett: a sorközeget (a harmadik lábat elvágó metszettel) a sorvéggel rímeltetű, ill. a sorok végét párosával rímeltetű alakzat.

Magyar előélete sovány: a deákosok után divatja elmúlt, különösen Berzsenyi lesújtó véleménye miatt, aki „piperézett versnek”, „festett szobornak” minősítette. A 20. században Babits támasztotta fel, de sok követőre nem talált; a legtöbb és legszebb leoninust a század végén a méltatlanul kevésbé ismert *Láng Éva* írta. Nagyszerű, új életet adott neki Acsai, aki a rímelés minden fajtájával felékítette. Megtartotta eredeti rövidegét (feliratok formája volt), és a legáltalánosabb rímelését is megvalósítja: a *harmadtrochaikus metszet* rímelt a sorvégre, valamint a két pentameter vége egymásra:

Kinti világ ma az őszi, az áprilisát nem is *örzi*.
Él, aki élni tud, és intene még neki *kéz*. (121.)

De aminek példáját nem láttam még eddig a magyar költészetben: Acsai megteremtette a *fonatos rímű leoninust*. A fonatos rím egyébként is ritka, egyetlen példájaként *Ady Az ágyam hívogat* című versét szokás idézni. Acsai formabravúrja a fonatrímes leoninussal ez idáig egyedülálló. Különösen úgy, hogy még ezen is „csavar” egyet: a fonatos rímet alkotó szavak fordított sorrendben térnek vissza. És még egy „jutalom-ráadás”: a fonatos rímet adó sorok refrénsorként is visszaternek. Ha nincs is mód az egész verset idézni, a feléig legalább bemutatnom, hogy mindaz érzelhetetűvé váljék, amiről szóltam.

Újra növények a *felhők*, múlt idején *leszereplők*.

Gesztenye és horizont. Kellene még, ki *kibont*.

Kint levelek *sokasága*, a benti idők *pora árva*.

Kellene még, ki kibont. Gesztenye és horizont.

Égi szobák sora *nyitva*, az ablakaikra *az ikra*. Gesztenye és horizont. Kellene még, ki kibont.

Földi szobák hava *hullik* az égi szobákba ma úgyis.

Kellene még, ki kibont. Gesztenye és horizont. (129.)

(S hogy a versformák mellett ne mulaszunk el a tartalmi jellegzetességekre is figyelni: Acsai itt is bőven adózik az ellentétezésnek, hiszen egész világát meghatározza az ellentétezés: *kint, bent, ég, föld...*)

A kötetben az erre következő vers szintén fonatos rímmel kapcsolja össze sorait, de még az előző verset is visszhangozza:

Gesztenye gyertyavirága, ha nyílik az ég magasába,

lángja talán haza jár, égi menedékre talál.

Égi levél a *hazája*, az *ága* helyén csak az *árnya*.

Árnya helyén *csak az ág*. Kéri, ne add *ma alább*. (130.)

Fonatos rímelésű leoninus a következő vers is, és úgy kapcsolódik az előzőkhöz, hogy motívumaiból építkezik: ég, árny, kert, s az ellentétezés: ami az előzőben a nyár-tél, itt az oda-vissza (ha tagadva is), a most és a rég. A rímes sorok egyben refrénsorok is. Ezek a természeti motívumok az elemei a többi leoninusnak is.

Persze mindez nemcsak bravúr: játék is, humoros, kedves ötlet. De miért ne lehetne játékos, ha már megmerítkezett a mélyben?

Költői eszközök

Acsai Roland tudatos költő. Nemcsak a versformákat illeszti témáihoz, hanem költői nyelvét, kifejezésmódját is. Minthogy a kötet tengelyében fő motívumként az idő *múlása* és az elmúlt dolgok *hiánya* áll, Acsai megtalálja azokat a költői eszközöket, amelyek ezek kifejezésére a legalkalmasabbak. A legfeltűnőbb

ben, leggyakrabban az *igék* hiányoznak mondataiból, ami nemcsak általánosan a hiányérzetét kelti fel, de az időt kifejező igék hiányában meghatározatlan marad a versek történéseinek ideje is.

Hiány és időtlenség együtt egy versben:

...Öcsi bácsi
Belluska néni és Teri néni és...
Szomszédok. Élők és halottak.
Messze. Közel. Valahol. Sehhol sem. (57.)

Egy szakasz egyetlen igéje mozdít csak egy történést, mintegy magyarázza: a csöppek csöpögnek. A vére is, meg a jégé is. De innentől megáll a kép, időtlenné merevedik, mint egy *natura morta*, ahogyan az olaszok a *csendéletet* nevezik. A vers második szakaszában három ige van, az egyik a *zenél*, amelyet azonnal megsemmisít a következő szó: *Némaság*. A vers egészben (az igéket kurziválom):

Vér csöppje óra. Jég *csepeg*. Olvadás.
Vadászni éjszakát. Szomorúbb halál.
Sok indulása érkezése.
Nincs vele. Sem veled. Önmagában

teljes. Magányosabb. *Bele hull. Zenél*
a tolla. Némaság. Alagút tovább.
Enyém. Tiéd. Meghallható nesz.
Nincs maga. Mint aki lenne: már *van*. (63.)

Acsai, saját megfogalmazásában, „emlékműveket” állít az időmértékes verssel akkor, amikor én „csendéleteket” látok. A kettő rokonsága nyilvánvaló: megörökített tárgy, dolog, esemény – nem él. Verse így vall:

Egy klasszikus mértékkel az egyszerű dolgoknak emlékműveket. Ennyi célom ezzel itt. Mármint a verssel. (64.)

A világ szétesését is sejtethetik a hiányos sorok, és a szövegtestben is van utalás a teljesség széthullására, a még meglévő dolgok ellentétességének küzdelmére:

Felejt el emlékezni, amíg vakít
a fény, amíg vakít a *sötét*, amíg.
Addigra eljön ő is érte.
Már aki. Még ami. Csak te és te.

Törött kijelző. Jégrianás. A hó.
Ez minden és semmi. *Hamis. Való*. (65.)

A legnyilvánvalóbb az idő szétesésének, a világ darabokra törésének érzése abban a versben, amelyben már szintaktikus kapcsolat sincsen: egyszótagos szavak sorakoznak egymás mellett. Van ennek az egyszótagos versformának is világirodalmi előzménye: *carmen monosyllabicum* néven művelték latin nyelven, a barokkban, de akkor csupán a játék kedvéért. Azóta az irodalom többször jelét adta annak, hogy elveszett az egységes világkép, megszűnt az egybenlátás lehetősége. Ahogy *Hofmannsthal* írja a *Lord Chandos levelében*: „Minden részekre esett szét számomra, a részek újabb részekre, s semmit se lehetett többé egy fogalommal átfogni.” Adynál is: „Minden Egész eltörött.” Tandori *Törédéket* írt *Hamletnek*. Acsai világában sem játék többé a *carmen monosyllabicum*: ő is megérzi a világ összerakhatatlanságát, a benne érzett magányt.

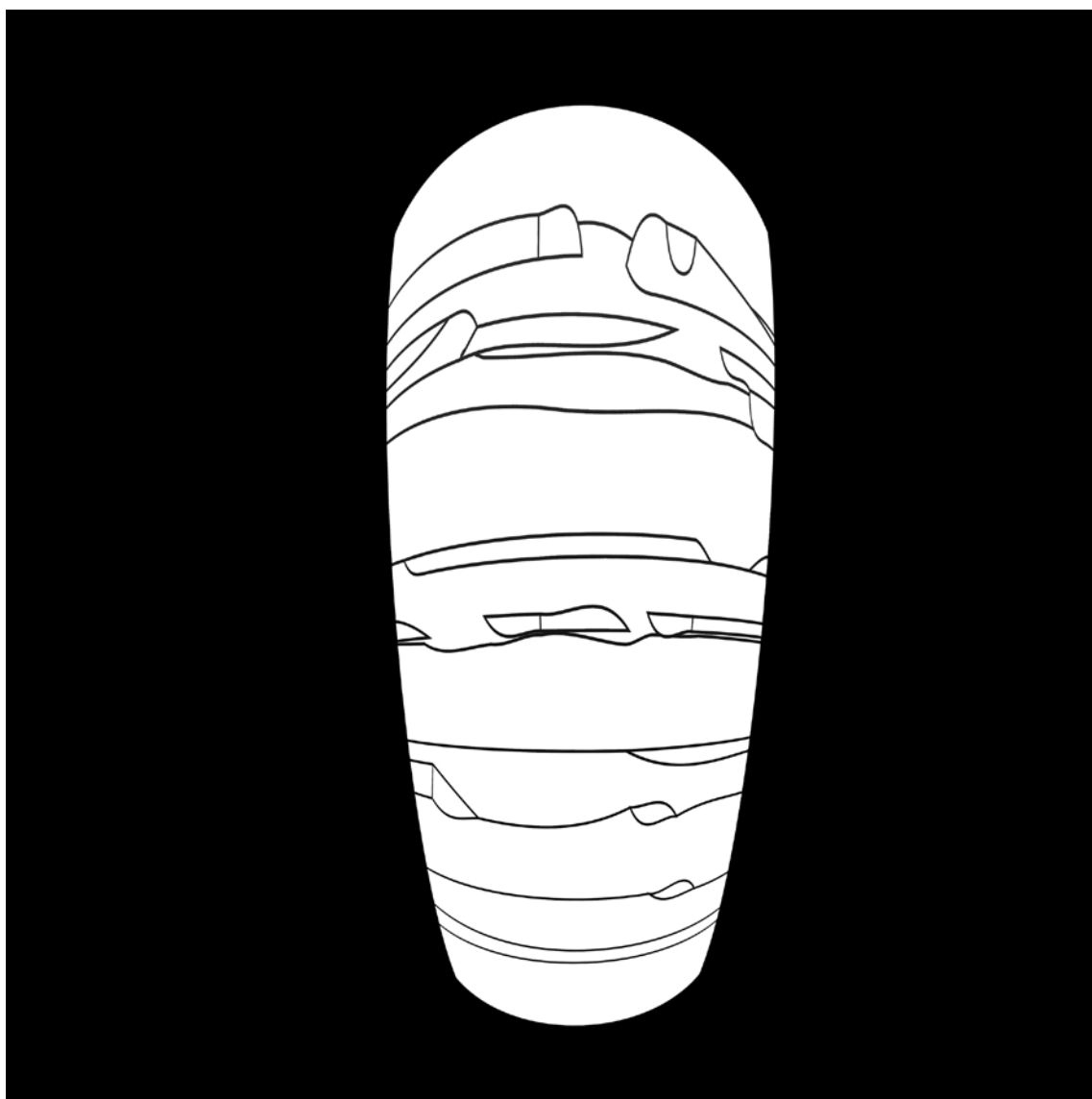
Szép képek

Ha puzzleszerű is a világ, egyes puzzledarabok lehetnek szépek, és Acsai sok ilyen apró, szép képet lát. Amikor egy szerelmi együttlét motiválja a képet, akkor „a lemezjátszó karja a lemezre hajol, / hogy átkarolja” (11.); ha kisfiú lát kakasokat, kisfiús játékot képzel a helyükbe: „Úgy állt a tarajuk, hogy / fél dobócsillagot // láthattál beléjük” (41.). Egy mikrovilág apró mozgásai: egy alvó madár „Két szemét becsukja, és a teste / mozdul, ahogy levegőt vesz. Élő / levél, belülről fújja a szél, meging.” (85.) Mint már szó volt róla: ebben a könyvben sok a madár. És sok a szép madárkép is: „Balkáni gerle áll a tetőn, akár / csak önmagának szobra. / ... / Lassan ma zárójelbe magát teszi: / két szárnya zárójelébe.” (59.) Egyszerűnek tűnő képalkotás, de mélysége van: a már és a még két repülő madár, hiszen a *tertium comparationis* a madár és az idő között a repülés. Az egyik legszebb képe: „Ki állított benneteket, régi kőkeresztek, / amiken Jézus arcát a mohák úgy fedik, // mint zöld halotti leplek?” (28.)

Negyvenöt emeletre emelkedik a negyvenöt éves Acsai Roland. Sok mindent hagyott maga mögött, többek közt ezt a tartalmas, szép kötetet. Remélhetőleg még legalább ennyi vár rá. A nehéz éveket mégsem zárja le sötéten, hacsak nem egy *feketekávéval*... Látja és várja a jövőt:

Kávét iszom reggel. Gyerekem haját nézem talán, a fürtöket. Arra int, hogy élni kell. Kávét keverni lassan a reggeli konyha mélyén. (50.)

Élni kell – és verset írni. Várjuk.

Nails Collection (2022; 130×130 cm; marabu toll, applikáció, vegyes technika)

Lonovics Zoltán expresszív formavilágú művészete

Tervezőgrafikai szakmai múlt

A közel egy évvel ezelőtt önálló alkotói pályára lépett Lonovics Zoltán művészetét máris határozott stílus és egyediség jellemzi. Az alkalmazott grafikai műfajok területén már többszörösen bizonyított alkotó a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem tervezőgrafika szakán végezte tanulmányait, ahol hamar kitűnt kreativitásával és szakmai hozzáértésével. Jól bizonyítja ezt, hogy 2004-ben egyetemista évfolyamtársaival közös, kinyomtatott, magazinszerű diplomamunkát készítették, ami később a csapat portfóliójaként szolgált, végül pedig nemzetközi hírű folyóirattá nőtte ki magát. A *The Room* című minőségi lap közel egy évtizeden át jelent meg hazai és nemzetközi piacokon, jelentős szerepet töltve be a divat, a dizájn és a művészetek világában. A lap célja egy nemzetközi közös kreatív tér kialakítása volt – innen ered a cím is –, ahol a hasonló értékrendű emberek szabadon találkozhatnak egymással, közösséget építhetnek, azért, hogy a szerzők, a munkatársak, dizájnerek és olvasóik ugyanazt a kreatív nyelvet beszélhessék, hogy az előítéleteket legyőzve azonos világlátásukat képviselve alakítsák a divat és a művészetek nemzetközi világát. A New Yorkban és Európa nagyvárosaiban (Londonban, Párizsban, Koppenhágában, Prágában, Münchenben, Bukarestben, Kijevben és Zágrábban) is terjesztett impozáns és tartalmas lapnál Lonovics nem csupán alapító szerkesztőként, hanem annak művészeti látványvilágáért is felelős art direktorként dolgozott. A nemzetközi lap grafikai arculatá-

nak sikere eredményeként Lonovics Zoltán elnyerte a hazai legrangosabb szakmai dizájn elismerést, a Magyar Formatervezési Díjat. Mindennek folyományaként megbízást kapott jelentős művészeti intézmények, például a budapesti Műcsarnok néhány kiadványának, katalógusának megtervezésére is.

Lonovics Zoltán az utóbbi két évtizedben, sőt jelenleg is az 1950 óta működő Móra Könyvkiadó művészeti vezetőjeként, illusztrátoraként tevékenykedik, ahol az arculat kialakítása és állandó felügyelete mellett elindította gyermekeknek és kiskamaszoknak szóló, magyar és angol nyelven is megjelenő képes könyvsorozatát. A saját maga írta, tervezte és rajzolta könyvek a színesen izgalmas művészeti dizájn világába repítik ifjú olvasóikat. Választott karaktere Gilbert, aki segíti a fiatalok vizualitásának és kreativitásának fejlődését, tanácsokkal látja el közönségét, hogy azok könnyebben rátaláljanak saját stílusukra, ízlésvilágukra és minden lehetséges helyzetben vállalják fel egyéniségüket, nyitottan elfogadva, hogy saját ismert köreiken kívül léteznek másféle divatirányzatok is. Gilbert karaktere egyedülálló, hiszen a hazai és nemzetközi foglalkoztató könyvsorozatok főhősei rendszerint lányok, ám Lonovics egy – magáról mintázott – fiú dizájn karakterét teremtette meg, elsősorban edukációs és érzékenyítést elősegítő célzattal. Egyedileg tervezett, minőségi könyvei jól mutatják Lonovics önálló művészeti törekvéseit. Figyelmes és alapos pedagógiai jellemvonásai nem csupán izgalmasan játékos könyvein keresztül mutatkoznak meg, hiszen ezeknél személyesebb és

Twist Collection (2022; kiállítás imagekampány; fotó: Csoboth Edina)

közvetlenebb módokon is segíti a felnövekvő generációk vizuális képességeinek kibontakozását. Klasszikus felsőoktatási és felnőttképzési intézményekben tanítja és oktatja a már érettségizett fiatalokat; jelesül a Budapesti Metropolitan Egyetemen, illetve a Krea Design Iskolában. Valamennyi fentebb vázolt alkalmazott grafikai tevékenysége és munkája egyedülálló ötleteiben és kreativitásában gyökerezik, mégis azok mindig egy alkalmazott grafikai csapatmunka eredményeként jöttek létre, így régi vágya, hogy végre saját, autonóm művészeti útra léphessen, az idő előrehaladtával egyre inkább erősödött. 2022-ben álma végre valóra válhatott, az év folyamán két önálló kiállítással mutatkozhatott be a magyar fővárosban, amelyek mindegyikén egy-egy izgalmasan összeállított műalkotás-sorozattal debütált.

Önálló alkotói pálya első állomásai

Lonovics tíz éve gyűjti mappákba inspiráló forrásait, dokumentumait, saját maga készített fotóit, szabad kézzel és számítógéppel rajzolt szkeccseit és vázlatait. Mindezek korábbi élményeivel, élettapasztalataival elegyedve, saját művei megalkotására készítették. Hozzájárult ehhez a 2020-ban tapasztalt világjelenség, a Covid-járványhelyzet miatti bezártság létállapota és az ebből következő befelé fordulás megtapasztalása, illetve a saját munkáiban való magányos elmélyedése, valamint a bezártság ellenében akkoriban ismét fellángoló szenvedélye, a futás. A szabadtéri mozgás és a sport speciális ruhái inspirálták önálló művészeti munkásságának új irányvonalait. Lono-

vics elkötelezettsége, alapos ismeretei és jártassága a tervezőgrafika, a művészettörténet, a divat, a popkultúra, illetve az elektronikus zene világában, valamint a brandkészítés és a dizájn területén való korábbi munkássága, tanulmányaiból és tapasztalataiból fakadó tudása hozzájárult, hogy sorozatokban gondolkozva, műveiből egyedi kollekciókat alkotson. A tavalyi év elején, illetve év végén megvalósult, két önálló kiállítása rendkívül sikeres volt, amit a nagyszámú látogató és a tárlatokról megjelent kritikai reflexiók, illetve a művésszel készült interjúk is bizonyítanak. Mindkét kiállításra jelentős volumenű, komplex technikájú és kivitelezésű, egymással szorosan összefüggő munkákat alkotott. A képzőművészet, a ruhatervezés, a dizájn és a populáris kultúra határterületein egyensúlyozó alkotásait – sorozatokba rendezve – a budapesti *Société Galériában*, valamint a *Hybridart Space*-ben mutatta be, Bacsek Júlia és Sárvári Zita kurátori koncepciójával egyetértésben. A nagyszabású vernisszázs alkalmait mindkét esetben látványos, táncos előadásokkal, performanszokkal, villódzó fényekkel és elektronikus zenével kísért rendezvényekkel nyitották meg. Talán szokatlannak tűnhet az a kijelentés, hogy két kiállítás után már kiforrott stílusról beszélhetünk, de Lonovics Zoltán esetében látható, hogy korábbi szakmai tapasztalatai, karrierjének megelőző szakaszai megfelelően készítettek elő önálló alkotói tevékenységet, fokozatosan kibontakozó képzőművészeti pályáját, amelybe valamennyi korábbi ismeretanyagát, tapasztalatát könnyedén be tudta illeszteni.

Lonovics sorozatairól

Két saját szériája, a *Twist* és *Nails* kollekciónak mindegyike a hazánkban még a kevésbé ismert, amerikai eredetű *ball culture* és a *drag* szubkulturális jelenségek és irányzatok gyökereiből táplálkozik. Az afroamerikai underground szubkulturák világából eredeztethető, az 1920-as években New Yorkból indult művészeti formanyelvek a ball és a drag kiindu-

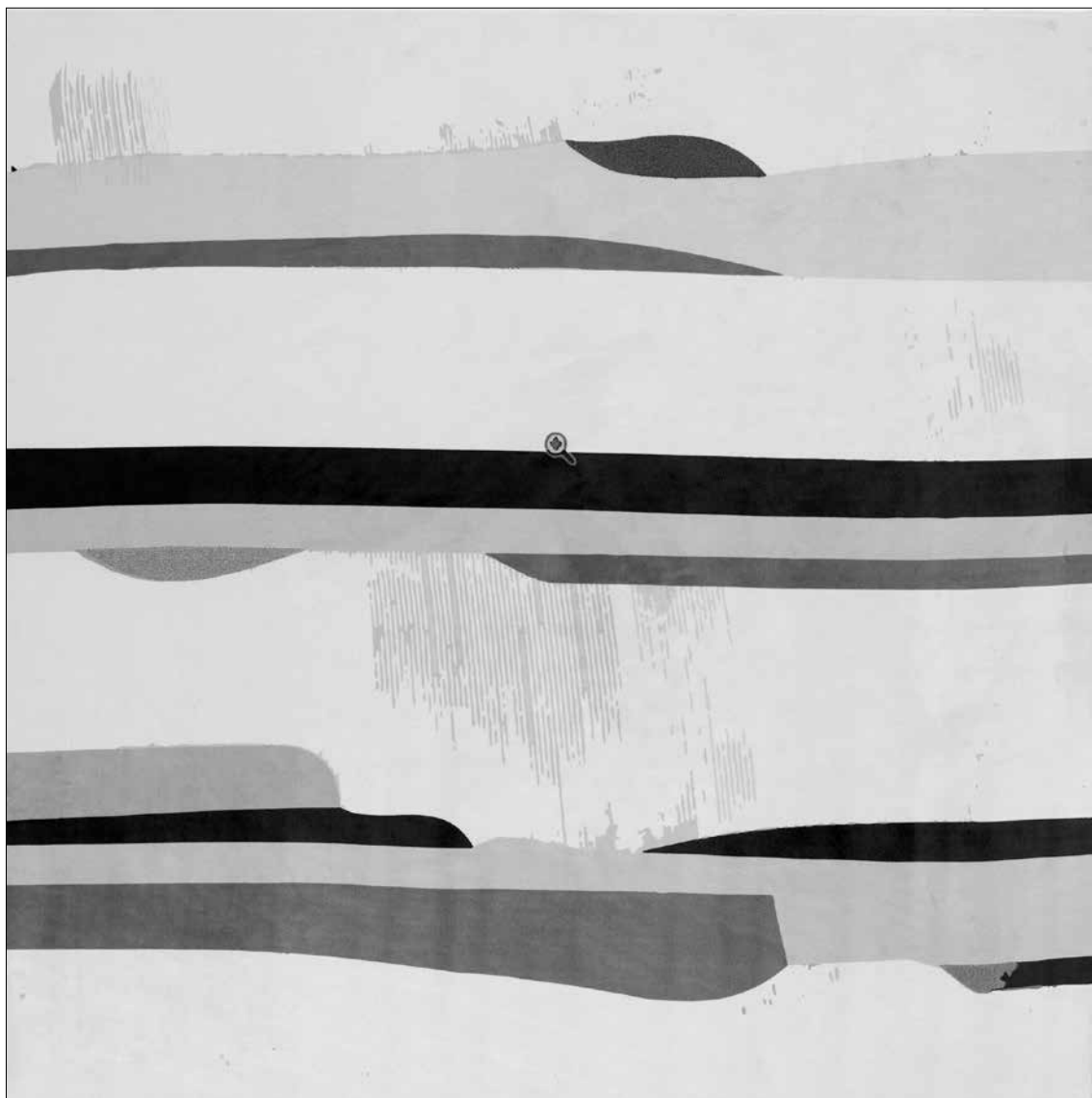
lópontjai. Napjaink Európájában és a tengeren túl ezek már a nemzetközi mainstream kultúra részét képezik, ám azok itthon még kevésbé felfedezettek. Lonovics Zoltán művészeti tevékenysége ezért is hathat újszerűnek Magyarországon, hiszen még egy viszonylag ismeretlen és kiaknázatlan forrásból merít, és újdonságnak ható területen alkot.

Lonovics Zoltán tevékenysége és sajátos művészete, a show-biznisz és az előadó-művészet határterületén elhelyezkedő, performansz jellegű *ball* kultúra rendezvényeire is vonatkozathatóak. Lonovics ezekből a szubkulturákból és az elektronikus zene kísérte rendezvényekből származtatja művészetének eredetét, mégis hozzájuk csupán lazán kapcsolódik, áttemelve belőlük annak bizonyos stílusjegyeit. Lonovics ezen kultúra forma- és színvilágát felhasználva, annak hagyományát egyéni módon megújítva teremt meg sajátosan eredeti művészetét. A digitális kultúra végtelen lehetőségei, illetve a fotográfiából eredő vizualitás számtalan módja is munkáinak ihlető forrásává vált. Az alkalmazott grafika területéből hozott széles körű technikai tudását valamennyi alkotásában nagy magabiztossággal alkalmazza. Munkássága saját lételményeiből is táplálkozik, melyhez szabadtéri futásai során viselt speciális, élénk színű technikai öltözékek látványvilága és technológiája is inspirációt adott. Ezek készítési módjait felkutatva és megismerve alkotta meg izgalmas, textílalapú, különféle technológiákkal készített sorozatait. Kollekciónak egyes darabjaihoz azok főcímein kívül nem rendel külön alcímeket, hogy az egyes alkotásokhoz kötődő asszociációk teljesen szabadon áramolhassanak. A nyitva hagyott témák ilyen módon kötetlenül értelmezhetővé lesznek az azokat befogadók számára. Lonovics nagy méretű textíliáin gyakran experimentális módon ötvözi egymással a klasszikus technológiákat és a legmodernebb eljárásokat. Az ellenálló, strapabíró sportruházatokhoz használt szublimációs, vegyipari technikák hagyományaiból indulva alkotta meg, akár hordható ruhadarabokra, sálakra, kendőkre is emlékeztető munkáit. A szublimációs nyom-

tatás során a vegyi technológia használatakor a magas hőmérsékletű gőz hatására a hőérzékeny festékek a speciális anyagokon rendkívül jó minőségű és élénk színű felületeket hoznak létre. Ezen egyedi textúrák használatának célja, hogy újszerűen formabontó és figyelemfelkeltő hatásuk révén képesek legyenek közvetíteni hordozott, mögöttes gondolatiságukat, a különféle kultúrák továbbította mélyebb tartalmaikat.

Két kollekció – a *Twist* és a *Nails*

Első szériájának címe, a *Twist* utal az 1960-as évek jellegzetes, világszerte népszerű tánczenei műfajára és annak tipikusan dinamikus táncos mozgáskultúrájára. Az angol eredetű szóalak igei jelentései a kígyózik, tekeredik, kanyarog, gyűrűzik, valamint elgör-

Twist Collection (2022; 100×100 cm; gépi hímzés és szublimációs nyomás, textil)

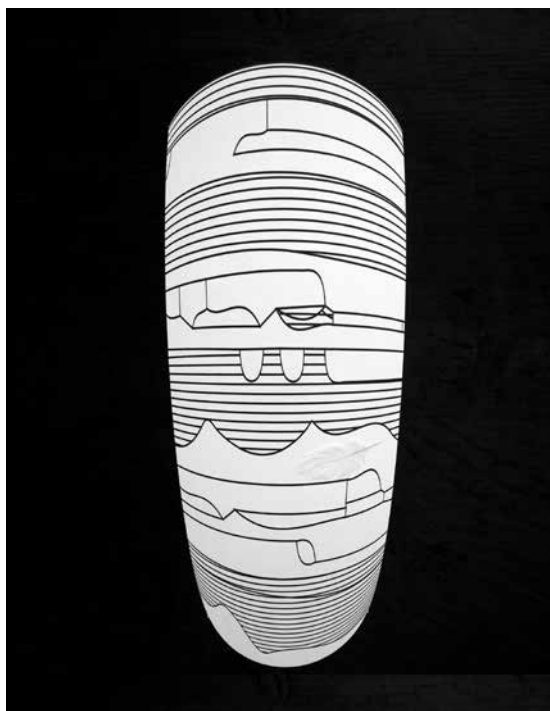
bül, illetve a szó főnévi értelmezései, a sodrás vagy ferdeség is eszünkbe juthat a Lonovics képsíkjain megjelenő formákat szemlélve. A sorozat konceptuális munkáin a tánc ihlette, spirálszerűen tekeredő dinamikus formák harmonikus egységeket teremtenek az egyszerűbb, letisztultabb kapszula- vagy körömfarmakkal. A sorozataiban használt, visszafogott fekete, illetve szürkés-kékes, pasztelesebb színek mellett alkalmazott élénk neonzöldek vegyítésével mindig kiemel valamilyen fontosnak vélt formát vagy elemet. Az egynemű, fehér, illetve fekete háttér szerepeltetésére a térbeliség illúziójának megteremtése miatt van szükség, hogy ezeken keresztül is felhívja a figyelmet a rajtuk kialakított, megmutatott forma- és színvilág fontosságára. Az alkotások akár kézzel is tapintható különféle felületein, a sima és rusztikus, kissé érdekessé váló felületek találkozásakor, azok váltakozásával, a variabilitás és ritmusok eltérő dinamikája is tetten érhető. A geometrikus struktúrák organikus formákkal való elegyedése azt a lendületes, ugyanakkor harmonikus, külső tájakra emlékeztető látványvilágot és egységet hozza létre, amelyekben a népművészeti hímzésekben eredő formák képesek dialógusba lépni a kortárs, absztrakcióba hajló vektorgrafikus képfelületekkel. A látszólagos tájképszerű alakzatok elmélkedésre készítő lelki tajakká alakulnak, hogy bennük, és az azok alkotta részletekben elmerülve, befogadóként élményszerű, attraktív impulzusokban részesüljünk. Mindkét sorozat elemeiben a nyomtatott textúrákkal együttesen jelennek meg a hímzett felületek, amelyek egy ősi technika modern kori alkalmazását jelenítik meg. A hímzés gesztusának használata, mely tradicionálisan a női nemhez kapcsolt tevékenység, egyszerre le is rombolja annak nemi prekonceptióit. A hímzés tevékenységének modern kori technológiája és a formavilága egy archaikus, népi gesztus újrártelmezéséről is vallanak. Lonovics a képfelületein a gépi hímzés alkalmazásával képes kortárs, izgalmas dizájnelemeket is produkálni. Az archaikus tulipánmotívum átalakul, archetípusokhoz kapcsolt eredeti színei

és alakzatai megváltoznak, annak újszerűnek ható képi világa mégis hordozza és megőrzi tradicionális, titkokkal teli jelentésmezéjét, az érzelmek, a nőiesség és a szerelem kifejezőjeként. A hímzett motívumok nyitottsága, sokféle értelmezési lehetősége számos konnotatív jelentést hordoz magában, amelyek a minták egyvelegének sokszínűségéből olvashatóak ki.

A sorozatok munkáinak anyaghasználata is különleges, hiszen azok újrahasznosított bútorszövetekből, különféle anyagokból készülnek, hogy belőlük végül egy viszonylag vastag, fehér bársonytextúrát alakítson ki. A fehér szín és a bársony anyaga, annak textúrája önmagában hordozza a magasztos, nemes anyag eszmeiségét, hiszen az nemcsak a tisztaságot, egyszerűséget szimbolizáló, valamennyi színt összegző koloritásával, hanem emelkedett értelmű anyagával is üzen. Az újrahasznosított textília ugyanakkor környezetvédelmi, zöld szemléletű törekvéseket is jelez, amiket azok használatával sajátjává is tesz. Tudjuk, hogy a környezetkárosítás, a természet szennyezése, és a hulladék felhalmozódása 21. századi világunk egyik legégetőbb problémájaként van jelen, mely leginkább a hatalmas tömegekben és olcsón elállított ruhaneműből, illetve azok gyors elhasználódásából, valamint szemétre termeléséből adódik. A probléma fontosságára Lonovics Zoltán saját munkáin keresztül hívja fel a figyelmet, ami ellen alkotásaival kézzelfoghatóan is igyekszik tenni, a felhalmozott textilhulladék egy részének újbóli felhasználásával. Az újrahasznosított anyagok így valódi értéké válnak, hogy edukáló üzenetüket akár örök érvényű módon közvetítsék, ezáltal pedig formálják az azokat befogadó (fiatal) generációk szemléletét.

A bársonyos textúra megdolgozott felületei szokatlanul élénknek, izgalmasnak hatnak azok vibráló, gesztusszerű vonalaival és vivid színeivel együtt. A kezelt, mintázott anyagok akár ruhadarabokként is felhasználhatóak lennének, használati tárgyakká is válhatnának, amennyiben nem rá-mára feszített vásznanon, műtárgyakként jelennének meg a klasszikus, white cube kiállítóterekben. Erről tanúskodnak

a csúcsmínőségű divatfotó jellegű portfólió és funzine magazinok képei, – illetve a kiállítást beharangozó videók –, amelyek a tárlatok kiadványaihoz készültek egy budapesti tetőterazon, a művész és egy modell performatív részvételével. A bársonyos anyagra helyezett, azokra applikált, színes féldrágakövek és Swarovski kristályok még inkább különlegessé teszik a sorozat darabjait. A rájuk ragasztott apró madártollak pedig a természettel való összhangot, az abból eredeztetett originalitást és a naturával rokonítható tulajdonságokat erősítik. A természetes anyagok együttese, tehát a kövek és a tollak harmonikusan illeszkednek egymáshoz, és a szintén naturális anyagokból készült hordozó felületekhez, a különféle textiliákhoz és a bársony anyagához. A rátétekként használt, színes, csillogó köveket és madártollakat a kiállítások időtartama alatt speciális, késes lámpák megvilágításával emelte ki, hangsúlyozta. Ezek szinte ragyogtak a kiállítás terében, ám azok leginkább csak akkor voltak jól felfedezhetőek, ha a látogatók közel mentek a falakra installált munkákhoz. Ez a fajta valódi, térbeli léptékváltás, a közelség és távolság dinamikájának kettőssége lehetővé tette, hogy a kétfajta szemlélési mód különbözőségeiben rejlő nézőpontváltások megvalósulhassanak. Az apró részletekben elmerülve felfedezhetjük azt a fajta egységet és eltérést, amiket a közeli nézőpont, illetve az attól elkülönülő, távoli perspektíva, a felülről láttatott, úgynevezett helikopterszemlélettel történő megtekintés feltételez. Lonovics az impozáns méretű, 200×140 cm-es alkotások mellett, kisebb, 100×100 cm-es műveket is készített, mellyel jelzi a különbözőségek fontosságát és a mindig fennálló léptékváltás lehetőségeit. Az egyes munkákon megjelenő holografikus felületek színessége, izgalmassága sokszínű világunk elfogadására buzdítanak. A *Twist* című kollekciónak is feltűnik a drag kultúrából eredeztethető, a második, *Nails* című szériában kizárólagossá váló klasszikus idom, a körömre, mandulára vagy selyemgubó szerű formára emlékeztető, kerekded-ovális alakzat. A körömformákon feltűnő, színes és hímzett felületek mindig izgalmas világokba vezetnek a nézőt.

Nails Collection (2022; 130×130 cm; marabu toll, applikáció, vegyes technika)

A *Nails* című kollekciónak elemeinél visszaköszön a korábbi, *Twist* sorozat képeinél látott szín- és formavilág, illetve felfedezhetjük az ott alkalmazott technikákat is. A *Nails* szériánál már kizárólagosan csak a korábban sikeresen megtalált és alkalmazott körömformát választja továbbgondolásra. A köröm, sőt a festett köröm egyszerre része az ősi kultúránk, mégis nagyon mai, hiszen az ujjak végén található elszarusodott, ívet felületek festési divatja napjainkban igazán változatos és izgalmas motívumokban gazdag szokássá vált, mely szépművészeti és figyelemfelkeltő gesztusként nem csak a nők, hanem a férfiak körében is egyre inkább terjedő divattá vált. A körömök festésének több ezer éves hagyománya van, mely elsőként a babilóniai, illetve az egyiptomi férfiak harci rituáléjához kötődött, akik ezzel férfiasságukat, testi erejüket hangsúlyozták. Az ősi, indiai civilizáció asszonyai hennával díszítették körmeiket nőiességük kiemelésé végett, míg a kínai Csou-dinasztia férfi és női tagjai jómódúságukat arany és ezüst körömvédőjükkkel hirdették. Lonovics Zoltán körömformáiban ezen hagyományokból

merítve teremt izgalmas mintákat és színvilágot, ahol a fekete és fehér háttérű képek együttesének különös variabilitásával alkotja meg azt a sajátos látványvilágot, mely azonnal magába szippant, és gondolatokat ébreszt a látogatókban. A meleg és hideg színek váltakozásával, egymás kereszteződésével épülő látványegyüttes különös harmóniát alkot. A körömforma és a rajtuk megjelenő struktúrák teremtette vizualitás a részletek aprólékosságának megismerésére invitál. A síkban feltűnő konstruktivisták felületek egyszerre különböző léptékű, mikro- és makrovilágú távlatokat nyitnak meg az absztrakció és a figurativitás határán. A formákon feltűnő, digitális hibára, azaz a glitch-re is visszavezethető, sajátos rendezetlenséget tükröző látványok annak mélyebb tartalmú jelentéseire is hatnak. A digitális képmezőkön feltűnő, egyszeri hiba esztétikus formátumává válása a tökéletlenség, sőt az egyediség felértékelődésének jelentőségét is magával hozza. A hiba izgalmassága végigvonul a képeken, azok különlegességét és egyediségét állítja fókuszba. A selyemgubószerű alakokon feltűnő színek és motívumok egyvelege számos módon és határtalan lehetőségekkel kapcsolódik egymáshoz, hogy kiegészítsék egymást, és szerves egységet alkotva építsék fel sajátos vizuális világukat.

Jövőbeni tervek

Lonovics Zoltán tavalyi évben bemutatott két komplett sorozatának markáns színei és formavilága, hordozott üzenetei feltételezik, sőt reményt ébresztenek bennünk, befogadókban és műélvezőkben egy harmadik, sőt, további szériák megismerésére is. Az önálló kiállítóművészeti tapasztalatok alapján még csupán pályakezdőnek mondható, mégis markáns és felismerhető stílusjegyekkel dolgozó alkotó előtt bizonyára még sok izgalmas és kiforrott koncepciójú sorozat és kiállítás áll mind Magyarországon, mind pedig Európa nagyvárosaiban és/vagy a tengeren túl. A közeli jövőben technikailag leginkább színes kollázsokra, tartalmukban pedig rövid, frappáns, csattanószerű, epigramma- vagy haikuszerű textusokra

fókuszáló szériákat várhatunk tőle. Eljövődő textilalapú sorozatai és a hozzájuk kapcsolódó performatív gesztusokkal, tevékenységekkel és odaillo zenével kísért, a kreatív művészetek és a divat világában is a helyüket megálló szériák izgalmassága ugyan csak a jövőben lepleződik majd le, de az eddig ismert előzmények alapján bizonyára sokféle újdonságot várhatunk és tapasztalhatunk meg tőle. Okkal feltételezhetjük, hogy Lonovics Zoltán későbbi kiállításai és munkássága is jelentős művészet- és stílustörténeti mérföldkő lesz nem csupán egyéni életművében, hanem a hazai és a nemzetközi kulturális szcénában is.

Lonovics Zoltán művészeti alkotásai olyan újszerű világokba vezetnek, amelyek nem csupán a képzőművészet és a tervezőgrafika háttérterületén mozognak, hanem a látványos előadó-művészetekhez és az alternatív, sőt az underground világhoz is kapcsolódnak. Az itthon még felfedezetlen kultúrák közvetítése olyan újdonságokat és felismeréseket hozhat a hazai képzőművészetben, melyekre nemcsak a szakmai hozzáértőknek van feltétlenül szükségük, hanem azoknak is, akik kevésbé jártasak a képzőművészet világában. Lonovics alkotásai a magas művészeti közegeből a populáris kultúrába átszivárgó üzeneteivel valamennyi ember számára képesek olyan releváns és örökérvényű érzelmi és intellektuális élményeket és impresziókat nyújtani, melyek minden esetben továbbgondolásra készítenek.

Felhasznált anyagok:

<https://www.glamour.hu/g-eletstilus/lonovics-zoltan-nails-collection/068k4et>

<http://www.barkaonline.hu/kepzmveszet/8407-lonovics-zoltan-reflexiv-alakzatai>

<https://velvet.hu/checkout/2022/11/23/sportmarka-technika-formabonto-kepek-magyar-muvesz-kiallitas-alkotas-korom-himzes-muveszet-budapest-lonovics-zoltan/>

http://budapestbackstage.com/Budapest_Backstage_the_Room_-_a_nagy_kreativ_szoba_tortenete.html

A Latabárné fia

Monodráma hét képben, Latabár Kálmán életéből merítve

A szín: mamuska hálószobája. Az 1–3. jelenetben még a Népszínház utcában, a 4–7. jelenetben az Aréna (később: Dózsa György) úton, de tekintve, hogy a berendezés a mamuskával együtt költözött, a díszlet az első hat jelenetben ugyanaz marad. Leglényegesebb eleme egy ágy, amely háttámlájával fordul a közönség felé, úgyhogy praktikusán csak egy ágyvéget látni belőle, mellette éjjeliszekevény, a másik oldalon egy szék. Az ágyban a (mind) több éve agyvérzés miatt odakényszerült mamuska fekszik, akit se nem látunk, se nem hallunk. A fia általában izgatottan le-föl jár, vagy a székre ül, a közönséggel szembe, és a 7. jelenetig a mamuskához beszél. Időnként közel hajol az anyjához, aki ilyenkor vélhetően reagál az elhangzottakra, csak mi nem halljuk a válaszát. A 7. jelenetben a mamuska már nem él, az ágy és az éjjeliszekevény is eltűnt.

A jelenetek között Latabár-dalok és képek csendülnek és villannak fel.

Első jelenet: 1923. február

Nagy hír, mamuska, óriási hír! Félek is mondani, mert kiszökik az ágyból, hopp-sza-hoppsz, tánkra perdül velem, aztán kapok a doktor bácsitól! *(fülel)* Nem, ne is faggatóz-zon, már bánom is, hogy idejöttem, az Ugróczy Katinak kellett volna elmondanom, az fél ilyen izgága sincs, mint a mamuska. *(fülel)* Nézz meg az ember, most meg elmondanám, erre belém fojtja a szót! *(keresgél az éjjeliszekevényen)* Hová rakta az Árpi a valériánát? Nem a Valériáját, azt nem érdekel, hova tette, persze nem tehette olyan nagyon sok helyre, már ha a Valériája elég helyre, de ne viccelődjön velem a mamuska, mert így azután sosem bököm ki a jó hírt! Az ám, ha már a Valériánál tartunk, azt mondja ez a Laci gyerek a múltkor: „ha rálépsz a verbénára, majd a kertész ver bénára” – ilyen ez, folyton ilyesféle blődliken jár az esze, csoda, hogy van, aki komolyan veszi, és operettet rendel tőle. *(valériánát csepegtet)* Egy, kettő, három, kilenc, meg is vagyunk. *(fülel)* A Szilágyi Laci! Nem mondtam? Librettistafiú, tetszik tudni, a Zerkovitz-cal is dolgozott a *Csókos asszonyban*... *(énekel)* „Mondd, hol a legjobb

rizling? Na ja, in der Josephstadt! A rácpörkölt hol ízlik? Na ja, in der Josephstadt! Mondd, hol a legjobb sramli? Na ja, in der Josephstadt! Hol legjobb csókot kapni? Na ja, hier in der Népszínház Straße, von dem allerliebsten mamuska der Welt!” *(megpuszilja, nézi; csendesen)* Jó, most ülök – most jó? Én nem tudom, nekem mindenem a mamuska, de ha egy minutáig ülnöm kell, akkor úgy érzem magam, mintha a Tinódi szobra lennék itt a Nemzeti Színház előtt. Majd ül a szobrom eleget szegény. Már most beléborzongok. Lehet, hogy megtiltom, hogy szobrot öntsenek belőlem. Mit csinállok, ha rászáll egy légy az orromra? Vagy útba ejt egy postagalamb, amelyik a levegőben szeret pecsételni? *(felugrik, bűnbánóan visszaül)* Igenis. Tetszik látni? Még a kezemet is hátrattettem. *(hátrateszi)* A Szilágyi Lacit meséltem, ugye? Huszonöt éves, mit mondjak? Egy poronty! Nem porrongy, poronty. Az egy nagyon fiatal halfajta. *(fülel)* Jó, ha úgy vesszük, persze, négy évvel idősebb nálam, de az nem úgy van! Hiszen tudja, mit mondott a papa, mikor megdicsértek a vizsgámon, hogy mindent megtanultam, ami megtanulható ebben a szakmá-

ban: „ezt nem lehet tanulni, ezt csak örökölni lehet”. Hát nincs igaza? Már a papája is színész volt, meg a papájának a papája is színész volt, és a papájának a papájának a papája is színész volt! „Mit csináltunk volna mi akkor, ha nem lett volna egy Latabárunk?” – írta Déryné a naplójába. Én 1811-ben születtem színésznek, az testvérek közt is száztizenkét év! A tetejébe mamuska is színésznő... Nem, ne tessék ingatni a fejét! Én emlékszem, mit írt a lap, amikor Kanizsán hozzám a papához: „Latabár Árpád, színtársulatunk kedvelt komikus egy nagyon komoly lépésre szánta el magát: hétfő délben az anyakönyvvezető elé vezette Déri Ilonát, a társulat egy igen hasznavehető tagját, hogy vele örök frigyre lépjen.” Az egyik az anyakönyvet vezette, a másik magát az anyát vezette. *(fülel)* Persze, hogy emlékszem, ott röhögtem a mamuska hasában, két hónap múlva ki is bújtam. Ez ám a haladás, nem? Az első Latabárt megdicséri egy Déryné, az unokájához meg hozzámegy egy Déri. *(fülel)* Igen, eredetileg Deutsch Honor, de a Déryné meg Schenbach volt, mielőtt Széppataki lett, úgyhogy ezen megint nem fogunk veszekedni. A Honor szebb név, mint a Rozál, erről nem nyitok vitát. *(gyorsan)* És arról sem, hogy színésznő. Akárkiről nem írják le, hogy a társulat igen hasznavehető tagja! Jó, most éppen pihen a babérjain... *(fülel)* Nem, ezt ne is halljam. Meglátja, maholnap már meg is vissza az Operába, ráncba szedni a kóristákat. Lesz ott megint rend! Nyolc év alatt úgy elzüllöttek, hogy rájuk se fog ismerni. *(megfogja az anyja kezét)* Ne tessék ingatni a fejét, mert elbőgöm magamat, olyankor meg nagyon csúnya vagyok! Talpra tetszik állni, és kész! Meghallja ezt a hírt, és már meg is gyógyult. *(fülel)* Szerep, bizony! De milyen szerep! Ez a Laci írt egy operettet a régi vándorszínészekről, *Levendula* a címe. És én Megyeri Károlyt fogom játszani, a legnagyobb komikust. Akit Petőfi Sándor is emleget *A tintásüveg* című versében. Az a Petőfi Sándor, aki tapsolt annak a Dérynének, aki odavolt Latabár Endréért, aki együtt játszott Megyeri Károlyval, és most azt hiszem, megszedültem egy kicsit. De hát

milyen dolog ez már, mamuska? Amúgy meg a Megyerit Standnak hívták eredetileg, az se egy honfoglalás kori magyar családnév. Amikor Kassán bemutatták a *Bánk bánt*, Megyeri Károly volt Biberach, Latabár Endre meg az Udvarnik. Szegény Katona, kénytelen volt a királyt Második Endrének nevezni, az elsőt már a dédpapa lefoglalta. *(fülel)* Nem, én ilyen vagyok, mikor nyugodt vagyok, tudja, mamuska. *(nevet)* Képzelem, hogy összefutnak ezek ketten a takarásban, azután azt mondja a Megyeri: „Szerinted jól játszom, Endre?” Erre a dédpapa: „Elmegy, Karcsikám, de még vagy kilencven évet kell várnod arra, hogy igazán jó legyél! Majd 1923-ban, ha a dédunokám domborít téged a Várszínházban!” „A Várszínházban? De hát ott csupa német játszik! Tán csak nem német lesz a dédunokádból, Endre?” „No, eridj innét, te Stand, mert megharagszom!” No! Az első Biberachot nem Ottó szúrta le, tetszik látni, hanem az első Endre. Szerintem késve is lépett be... Atyaég, ma meg én késem el! Miért nem szól rám, mamuska, tudja, hogy magánál elfeledkezem az időről, olyan jól elfecsegünk! Szaladok, pá! Ma Vidrát játszom a *Mátyás szerelmében*, az udvari bolondot. *(fülel)* Ne is kérdezze. Úgy csörgök abban a sipkában, mint egy trojka. Ha meg nem csörgök eléggé, a rendező ordibál velem. Trojka szakadtából. *(kezet csókol)* Jövő héten kezdjük a *Levendulát* próbálni, annak a prömierje után már valcerozni fogunk, meglátja! Kezét csókolom! Ja, hoztam egy kis puszedlit, majd elmajszolja mamuska. Kisztihand! *(sötét)*

Második jelenet: 1931. január

(betoppan, kezében egy nagy csokor virággal; az egyik színpadi jelenetét gyakorolja) „Kézcsók! Kisztihand! Kézcsókkisztihand! Kisztihand-kézcsók! Tessék, mamuska! Azalea! Nem az a Lea. Azalea. Ez a lea: az a lea. Illetve ez az azalea az az az azalea, amit a mamuskának hoztam. *(beleteszi a virágot az éjjeliszekrényen álló vázába)* Úgy érzem magam, mint a Laokoón-csoport. Magamba vagyok fonódva. És senki sincs belém fonódva! Hát tessék mondani: élet ez? Minden este más bárban próbálok

vigasztalódní, de nem tudok. Köröttem mulat a bár, mu-latabár, mu-latabár, csak én vagyok vigasztalhatatlan.” (*visszafordul az ágyhoz*) Jó lesz így? Nem, látom a mamuska szemén, hogy nem tetszik. Kicsit lehetne elevenebb, ugye? (*bizonytalanul*) Nem? Biztos nem? Mert meg tudom csinálni kétszer ilyen gyorsan is, ki van próbálva, csak akkor már én se nagyon értem. (*füfel*) Nem, mama, nem! Ez nem izgága, ez nem hebrencs és nem szeleburdi, és ne is tessék tovább tobzódní a szimonimákban vagy minoszimákban, mindegy, nem tudok norvégul, slussz. Persze, a papa máshogy csinálná, tudom. De én nem vagyok a papa, én a papa fia vagyok, az ipafai papafi, és különben is 1931-et írunk, ez az egész altmodisch Gemütlichkeit az operettben passé, legfeljebb a föld alól ha földalol. Ez a Rozsnyai, aki a *Lámpaláz* zenéjét írta, ez zseniális fiú, csupa dzsessz, csupa hektika. A fináléban feljön a zenekari árokból a színpadra, onnan dirigál, azután szteppel velem meg Árpival, miközben görlok vonulnak fel táblákkal, azokra van írva a szöveg, a közönség énekel, már aki tud olvasni, a többiek dúdolnak – ha ez sem lesz siker, akkor megeszem a kalapomat. (*füfel*) Hogy hol a kalapom? Tudom, miért kérdi, ne higgye, hogy nem tudom! Igen, öt éve megettem, amikor a *Halló, Amerika!* megbukott. Hárommilliárd korona ment a lecsóba. Ha ezt nekem adták volna, elmegyek belőle Párizsba, és minden estémet a Moulin Rouge-ban töltöm. De sajnos nem nekem adták, úgyhogy elmentem Párizsba, és minden estémet a Moulin Rouge-ban töltöttem. Nna! Ha a pénzemet elszórni megyek oda, sosem derül ki, hogy még ők fizetnének értem, nem igaz? Jaj, mamuska, ha látott volna minket ott! Tudom, hogy már hétfőn is meséltem, de legalább jobban fog aludni, ha ma is elmesélem. „Les trepidants Latabar’s!” Ez világitott a homlokzaton! Ha én itt a fejére esem valakinek, fel se néz, de ha ott a nevem esik a fejére, szörnyet hal! (*füfel*) Igen, táncoltunk, mondtam már hétfőn is, hogy táncoltunk, s akkor is ilyen megrovón tetszett nézni. Miért, az nem munka? Mielőtt világgá mentünk, Pesten se színészkedtem már, tudja

jól a mama, csak a lábamat ráztam rongyra, éjszakánként be kellett gipszelnem, hogy aludni tudjak! Hát ezeknek is az kellett, meg a Buster Keaton-paródiám, Árpitól meg a Huru. Anynyi Hurut játszott, nem csoda, hogy a végén köhögni kezdett bele. És ez fél évig ment. Azután Prága, London, Amszterdam, Brüsszel... (*füfel*) A Micit kérdi a mama? Pletykázott az Árpi, persze! Nem bírja ki. Komolyan mondom, én ilyen Hurut még nem láttam, akinek be sem áll a szája. Ezért fogják feltalálni a hangosfilmet, hogy ez a Latabár Huru intimpistáskodhasson. Egyébként már fel is találták, mamuska! A hangosfilmet! Láttam Párizsban, de nemcsak, hogy láttam, de hallottam is! *New York fényei*, az volt a címe. Én nem is tudom, miért Párizsban láttam. Nyilván emiatt is tűnt olyan aprónak. (*füfel*) Jól van, nem beszélék mellé. Tetszett a Mici, helyes kislány, és ketten csak nem játszhattuk el az Árpival *A három Latabárt*. Ez volt a számunk címe. De semmi komoly. Épp elvált egy automobil-kereskedőtől, azzal se kerestem a frontális karambolt. Tavaly meg hozzáment egy színész-gyerekhez, Ráday Imréhez. (*füfel*) Nem, nem akartam elvenni. Majd annak is eljön az ideje. (*félnevet*) Egyébként Afrikában majdnem a nyakamba sóztak egy négygyermekes, bantu menyecskét. Ezt nem mesélte az Árpi? Pedig haláli. Johannesburgban léptünk fel, és a szám végén odaperdültem ehhez a nénihez, és egy valódi mügyöngysort akasztottam a nyakába. Másnap aztán kiderült, hogy ott így kérnek lányt! Jól benne voltam a szószbán, képzelheti! (énekel) „Az én babám egy fekete nő. A haja fénylő, fekete kő! Fekete hajú, fekete fajú – jól tudom: boldog, mikor megölel ő! Fekete gyöngysor van a nyakán, fekete testén csak a banán! Piros, mint tűz, a szája, a charlestont úgy riszálja az én kis fekete babám!” Ez is tiszta dzsessz, látja? Ha nem jön az a berlini szerződés Max Reinhardtól, afrikai vőlegény lett volna belőlem... A két Ajaxot játszottuk a *Szép Helénában*, ezt se mesélte az Árpi? Max Reinhardt, mama! A világ legnagyobb rendezője! És tudja, mit mondott, mikor aláírtuk a szerződést? „Europa fiatal színésznemzedékének két legjobb-

ját szerződtem az önök személyében.” *(fülel)* Nem terelek, mamuska! *(leül az ágyra; csöndesen)* Megnősülök, megígérem. Tangózni fog az esküvőmön. *(fülel)* Megtanítom! Semmi az egész! A *Lámpaláz*ban is egy tangó lesz a sláger! Állítólag mikor a Harmath bevitte a dirinek, az elkergette vele. Harmath Imre, a librettistánk. Az egy zseni, tessék nekem elhinni. De szörnyű hisztérikus egy pali. Ha valakinek nem tetszik, amit írt, ott helyben megeszi a szöveget. *(nevet)* Igen, mint én a kalapomat. Ezt is megette, ne féljen, mikor a diri rávágta, hogy „Ez gyenge, Harmath. Harmatgyenge.” Ott, ültő helyében befalta, még rósejbnit se kért hozzá. Aztán a diri rájött, hogy mégis ebből lesz a sláger, neki meg újra le kellett írnia az egészet. Teli hassal dolgozni, fúj! Na, ezt hallgassa meg: „Szívbjak ellen, kisasszony, szedjen tangót!” Hát nem kolosszális? A Honthyval énekeljük. *(fülel)* Honthy Hanna. Nem tetszik ismerni? Talán épp tizenötben kezdett játszani, mikor a mamuska megbetegedett. Csak akkor még Hajnal Hajnalkának hívták. *(fülel; gyengéden)* Lassan tizenhat éve, tudom. Türelem, meg tetszik gyógyulni. Megígértem, hogy tangózunk az esküvőmön, igaz? *(fülel)* Persze, hogy ott lesz. Ez eszébe se jusson. Letöröm a papa derekát, ha az Angyalkáját próbálja odahozni. *(fülel)* Megvan, igen. Sokat játszik, szeretik. *(fülel)* Kövér, igen. A Rátkaival szokott fellépni, az meg olyan cingár, hogy tübe lehet fűzni. *(fülel; gyöngéden)* Nem eméssze magát ezen. Már Árpí születése után faképnél hagyta a mamuskát, aztán már csak reggelizni járt haza. Nem érdemli meg a mamuskát. *(simogatja az anyja kezét)* Nem szabad búsulni. *(felugrik)* Na, bejövök még egyszer az azáleával, jó? *(sötét)*

Harmadik jelenet (1937. augusztus 29.)

Nem, ezt nem teheti velem a mama! Évek óta rágja a fületem, már csupa cikkcakk a cim-pája, mintha derelyevágóval szaggatták volna. De ez az én fülem, nem a barátfüle! Mi baja a mamának? *(fülel)* Igen, azok kurvák voltak a Víg utcai kupiból. Oda szoktam járni. *(fülel)* Miért, sósperecért! Nem, ez nem olyan!

A papának itt volt a mamuska... *(fülel)* Nem, ezt ne tessék mondani, már az előtt kurvázott, hogy a mamuska ágynak esett volna. Az Angyalka is már mióta megvan neki! Én viszont idáig facér voltam, nem tartoztam senkinek számadással. Nyugodjék meg, mostantól a lábam be nem teszem oda. A lábamat sem. *(fülel)* Igen, szeretem. Gondolja, hogy éppen a Bazilikában állok neki hazudni? Tessék öltözni, egy-kettő! A szertartást is milyen jól tetszett bírni, a Kató szülei el voltak ájulva, milyen jól bírja magát, el se hitték, hogy huszonkét éve az ágyat nyomja. Nem beszélék mellé. Miért, azért, mert hirtelen jött, attól nem tarthat örökké? Tessék rám nézni! Én is milyen hirtelen jöttem, aztán mégis örökké fogok tartani! *(fülel)* Óbudán, a Színkörben volt egy fellépésem. Van egy barátom, Kolozsvári Andor, egyébként Klein, de hátha meghagyják Kolozsvárinak, ő hozta magával Walteréket, állítólag kíváncsiak voltak rám. *(fülel)* Építész, elég sikeres. *(fülel)* Gondolom, különféle házakat. Tyúkólat csak végszükségben. *(fülel)* Nem, azért viccelek, mert a mamuska húzza az időt, hátha elbliccelheti a lakodalmat. Mit tudom én, miket épít. Velem a jó kapcsolatot! Mehetünk? *(fülel)* Jó, mesélem, de azután ripsz-ropsz fel tetszik öltözni. Gilt? Szóval, már az első rész után kiszúrtam Katót. Tüneményes lány, nem? És mit mondjak, már júniusban ilyen szép volt. Szóltam Bandinak, a második rész után együtt jöttek be gratulálni az öltözőbe. Az ám, nem kéne öltöznie, mamuska? *(fülel)* Makacs egy anyuka maga. Kezet csókoltam neki, ilyen flottul, tessék nézni... *(kezet csókol)* Abban a minutában elfelejtettem, hogy tizenegyor jelenésem lenne a Tőzsdepalotában. *(fülel)* Igen, nőügy. Én minden nőnek tetszem, mit csináljak? Egy dizóz, Vadnai Éva. *(fülel)* Nem, nem volt komoly, higgye el a mamuska. Helyette átmentünk a Bródy kávéházba. Naná, hogy a családdal. Annyi bort nem lehet kettesben meginni. *(fülel)* Nem, nem kapkodok, csak szeretnék odaérni a lakodalmamra. De ha tényleg mindenre kíváncsi, akkor elmondom, hogy elmentünk pisilni a Bandival, ő meg rákérdezett a dizózre, és én már ott mondtam,

hogy füttyülök rá. Erre azt mondja: „Tegnap még arról áradoztál, mennyire odavagy érte! Hogy olyan tökéletes, finom, mint egy porcelánbaba!” Mondom dühösen: „Szarok én a porcelánra!”. Mire valaki átkiabált a szomszéd fülkéből, hogy: „Nem maga az első!” Úgy röhögünk, csuda! Utána elmentünk Walterékhez, az Aréna útra. A Katót én vittem az autómon, utánunk a többiek taxin. Hogy ott mi volt! Sör! Ott sorakozott a sok flaska, vagy sörekezett a sők fleske, én már nem is emlékszem. Olyan hoppáré lett belőle, mint ma lesz a lagziból, ha végre neki tetszik ruházkodni. De jusst sem, most már végigmondom! Reggel hétig muriztunk! Emlékszik, mit énekeltünk a Manykával a *Budapest–Wienben?* *(énekel)* „Peches ember ne menjen a jégre...” Hát ez volt a sláger, ezt fújtuk. Reggel azután elköszöntünk a Bandival, és kerestünk egy csehót... kicsit meg kellett gyantázni a gigánkat. Ott azt mondom a Bandinak: én rögtön visszamegyek, megkérem azt a lányt. *(fülel)* Persze, próbált lebeszélni, de tudja, mamuska, milyen vagyok, ha a fejembe veszek valamit, ezt csak azért mondom, hogy eszébe se jusson, hogy kihagyhatja a lagzit. Kilencre újra ott voltam az Aréna úton, becsöngetek, hát mit talállok? Egy halászfalut! Mindenki hálóruhában. De az anyuka rögtön kapiskálta, miről lehet szó, már küldetett is tíz üveg sörért... mire az megérkezett, már vőlegény voltam. *(fülel)* A szívem fenekéig, mamuska. Életemben nem voltam ilyen boldog. Ez a *Peches ember* szerencsét hoz. *(fülel)* Nem, semmi köze a színpadhoz! Tanítóképzős. Én már aznap elvettem volna, de csak ma lett tizenhét éves. *(fülel)* Ugyan már! Én is bőven annyi voltam, mikor megszületett, praktice egykorúak vagyunk. Tessék már díszmagyarba vágni magát, esedezem! Elfelejtette, hogy tangózni fogunk? Évek óta ígéretem. *(fülel)* Valcerozni is lesz kivel, ha az a gusztusa, gondoskodva van gavallérról. *(fülel)* Nem találja ki? Szép, gömbölyű ember, és úgy keringőzik, mint egy parkett-táncos. *(fülel)* Nem kellett rábeszélnem, sőt. *(fülel, majd lassan leül az anyja ágyára)* Ezt meg honnét veszi a mamuska? *(fülel)* Fenékbe billentem azt az

Árpit, rosseb abba a locska szájába. *(fülel)* Jól van, akkor nem fogok hazudni. Le van égve a papa, és végtére elég sokáig támogatott ahhoz, hogy mostantól én tartsam el. Aki autót tart, az apát is tarthat, még kevesebb benzint is fogyaszt. *(fülel)* Igen, de a kisfröccs sokkal olcsóbb. És nem megszaroltam, csak ez az egy feltételem volt. Nekem maguk az egyetlen szüleim. Béreljek a kölcsönzöből másik mamuskát a lakodalmamra? *(csöndesen)* Tudja, én esténként imádkozni szoktam. Letérdelek az ágyam mellé, és úgy. *(fülel)* Nem baj, nincs az megtiltva egy reformátusnak sem. És én már június óta azon imádkozom, hogy ne csak a Kató mondjon igent, hanem a mamuska is. És nem szabad úgy felfogni, hogy én lefizettem a papát. Az jár a papának, hogy gondoskodjam róla. De nekem meg az jár, hogy ott legyenek a lakodalmamon. Ne tegyen ezen a szép napon boldogtalanná. Még táncolnia sem kell, ha nem akar, csak tessék eljönni. *(fülel)* Dehogy nincs! Ott az a szép, fekete estélyi, a rózsával. *(fülel)* Nem, nem dobtam ki. Eldugtam. Tudtam, hogy egyszer még szükség lesz rá. *(fülel)* Ugyan már! Épp, hogy megint divatba jött. Egy igazi, békebeli ruhaköltemény. Ezt meg most vettem hozzá. *(átnyújt egy üveg parfümöt)* Ylang-Ylang. Itt vettem a mamuskának az illatszertárban. *(fülel; örömmel)* Persze! Hozom, viszem! A Jóisten áldja meg! *(kezet csókol; kifelé)* Sáríka, jöjjön! Öltöztesse fel a mamuskát! *(sötét)*

Negyedik jelenet (1944. június 19.)

Jaj, mamuska, izgul, látom én, hogy izgul. Hát hová izgul, ha nincs minek? A tisztelendő úr világosan megmondta, hogy formáság az egész, feltesz néhány kérdést, amire a mama válaszol. *(fülel)* Az se baj, akkor majd vagy én sugok, vagy az Árpi. Mutasson nekem még egy primadonnát a mamuska, aki mindjárt két sűgóval dolgozik! Itt fogunk ülni a mamuska fejénél, én rendezői jobbról, az Árpi rendezői balról, a mamuska meg válogat, hogy melyikünk sűgását mondja tovább. Mondjuk, ha nem családi titkokat óhajt a tisztelendő úrral megosztani, akkor szerényen azt javaslom, hogy

rám tessék fülelni. *(fülel)* Az Angyalka? Tényleg ez most a legfőbb gondja a mamuskának? Igen, igaz a hír! Mit hír? szenzáció! Átműtette magát férfinak. Ha már Angyalka, akkor jár neki az angyalbögyörő, nem igaz? Igen, meg is nőszül, bögyörni is fog azzal a bögyörővel, bizony. *(fülel)* Mert nem hallgatott rám, azért! Emlékszik, mit énekeltem a moziban! *(énekel)* „Nem nőszülök soha...” *(nevet)* Nem, nem hiszem, hogy a papát venné el, a papa alighanem pártában marad. De csókolom a kacsóját, ne ezen tessék most túráztatni magát. Inkább nézzük át, minden megvan-e! *(elővesz egy dossziét, tele hivatalos iratokkal, lapozgatni kezd benne)* Az anyakönyvi kivonat, igen, levél a Református Egyház Egyetemes Konventjének Jó Pásztor Missziói Albizottságától, ez melyik is... *(olvas)* „Kedves Testvérem, szeretettel közlöm azt, hogy Ön a csillagviselés kötelezettsége és annak következményei alól az 1730/44. sz. rendelet (2) szakasza értelmében mentes, mivel férje református keresztyén származású, és Ön pedig 1942. december 13. óta református keresztyén vallású.” Itt áll ez fehéren-feketén, akkor minek ez a cirkusz, ugye? *(lapoz)* Orvosi bizonyítvány... *(olvas)* „Latabár Árpádné úrhölgyet, aki évekkkel ezelőtt agyvérzést kapott...” *(félbeszakítja magát)* Évekkel ezelőtt? Kicsit pontatlanok ezek a doktor bácsik! Napra pontosan egy világháborúval ezelőtt! *(olvas)* „...majd vesetuberculosis miatt bal veséjét kiirtották, betegségének következményei jelenleg is legtöbbször ágyhoz kötik.” Tiszta beszéd. Ejnye, azt nem írták bele, hogy rendezői bal-e az a vese. *(lapoz)* Itt egy orvosi bizonyítvány: „Hivatalosan igazolom, hogy Latabár Árpádné úrasszony, szül. Deutsch Ilona...” *(félbeszakítja magát)* Én mondtam a Hunort, tessék elhinni, de azt mondták, olyan nincs. A Hunort még csak-csak beírták volna, de félttem, hogy Magorról... azaz megorrol. *(olvas)* „1943. március 20-tól 1943. április 15-ig a fenti intézet szanatóriumában feküdt...” – ez melyik is volt? *(nézi a bélyegzőt)* A Postás Alapítványi Kórház, ja, igen, ezt ott nyomták a kezünkbe. Csodálkoztam is, hogy nem a postással küldték. *(lapoz)* Akkor ez lesz a Rózsadombi Gyógyintézet...

(olvas) „Latabár Árpádné úrnő 1942. július 11-től augusztus 30-ig gyógykezelés alatt állott.” Jó, és itt az engedély is: „Engedélyezem, hogy Deutsch Ilona megkeresztelése a hozzátartozók kívánságára, tekintettel a megkeresztelendő betegsége, annak lakásán történjék.” *(lapoz)* És ez mi? *(olvas)* Az 1939. IV. tc. végrehajtása tárgyában kiadott, 7.720/1939. M.E. számú rendelet 64. §-a értelmében, a bemutatott okiratok alapján tanúsítom, hogy Latabár Kálmán budapesti lakos, aki Latabár Árpád és Deutsch Honor szülőktől – nahát, ezek meg az Ilona nevet nem ismerik! – „Kecskeméten az 1902. évi november hó 24. napján született, és akinek vallása református, az 1939: IV. tc. 1. §-a 3. bek. b. pontja értelmében nem tekintendő zsidónak. Budapest, 1941. évi január hó 28. napján.” Látja, milyen jó, hogy összebútoroztunk? Itt az összes címeres ökörség, egy kupacban. Mit szól, mennyi paragrafust kitaláltak, csak, hogy ne legyünk zsidók? Bár velem nem árt, ha óvatos a mamuska, rólam a *Hétfő Reggel* áperte megírta, hogy veszélyes vagyok. Nem hiszi? Pedig kivágtam a cikket, idettem azt is, tessék csak olvasni a számmal! *(olvas)* „Latabár Kálmán népszerűsége immár veszélyes!” Látja? „Hogy a portréhoz, melyet festeni készültünk róla, minden szín együtt legyen, megnéztük vasárnap a *Latyi-Matyi mint Robinson* című gyermekdarabban.” *(fülel)* Dehogynem mondtam, mama! De igenis, hogy mondtam. Igen, a *Latyi Matyi, a furfangos cukrászinas*, azzal kezdtünk tavaly áprilisban, abban játszott a öreg cukrászt a papa. Annyi krémest befaltam, hogy cukorbeteg leszek belé! De ezt is mondtam! *(fülel)* Ne mondja már a mama, mert kitérek a hitemből, annak meg nagyon nem most van itt az ideje. De várjon, nincs vége, most jön a zsidó befolyás, az a legjobb! *(olvas)* „A lakatlan szigetről hazakeveredett Latyi Matyi társaságával együtt nem azért lelkesedik, hogy megérkezett szép Magyarországra, hanem kizárólag Budapestért, az Andrássy útért, a ligetért és a vurstliért.” Mit szól, mamuska? E miatt az Andrássy miatt vagyok én zsidó! És ha a Deutsch nagypapa kocsmájának tapsikolnék Sátoraljaújhelyen, akkor olyan

árja lennék, hogy hiába fölül a gálya! Mondjuk, egy ilyen baromságnak még egy gálya sem ül föl, gondoltam én, mint ez... *(olvas)* „Latabár Kálmán népszerűsége merész ívelést a második zsidótörvénynek a színházaknál történt végrehajtása óta vett. Latabár Kálmán játsszói lehetőséghez jutott, noha ténylegesen pontosan annyi ok szól ellene, hogy ne kapjon, mint mellette, hogy kapjon.” Érti ezt? Ha eső lesz, nem lesz, ha nem lesz, lesz. Ugye? Most egészen úgy néz rám a mama, mint én néztem, amikor egy hónapja elvették tőlem Sir Basil szerepét a *Luxemburg grófiában*. Ezért, bizony, mamuska. Amiért a Rátkai meg a Rózsahegyi nem léphetnek fel, amiért a Kabos meg a Mály Gerő meg sem álltak New York fényeiig! Szegény Kabos, elment, aztán az életét meg itt felejtette. Mi történik itt, mama? Le lehet ezeket az embereket parancsolni a színpadról? Oda lehet hozzám lépni, hogy a Misoga Lacinak adják a szerepemet? Hát misoga színész az? Vagy az a tehetség, ha valaki nem zsidó? Akkor én mi vagyok? Féltethetség? *(kintről csöngetés)* Hoppá, ez a tiszteletes úr lesz! Vagy a Misoga hozta vissza a Don Basilt, akkor bokán rúgom, és már szaladok is vissza. *(kinéz)* Nem, nem a Misoga. Csak okosan, mama! Majd segítünk. Lehet, hogy játszani már csak zsidóul tudok, de sügni még reformátusul, meglátja! *(sötét)*

Ötödik jelenet (1950. augusztus)

Annyi mindent túlélünk, mamuska, ezt is túléljük, meglátja. Mióta tetszik engem ebből a páholyból látcsövezni? Harmincöt éve! És belerokkantam én valamibe? '44-ben cukorbetegséget diagnosztizáltak nálam, '48-ban államosítottak, ebbe a Kossuth-díjba sem halok bele, igaz-e? De igazán eljöhett volna velünk ünnepelni. *(fülel)* Fagylaltoztunk, kérem! *(fülel)* Árpika három gombócot is kapott, mert ő már nagyfiú, Katika meg előbb egyet, azután még egyet, és csak azután egy harmadikat, mert ő azért még kislány, nem szabad elkapatni. *(fülel)* Én? Én is bekaptam két kék bogyót, meg egy halványsárgát. Mit csináljak? Imádok nasolni. Azután elmentünk, és megnéztük azt a villát, amit nem fogadtam el. *(fülel)* Minek az

nekem? Hogy mostantól minden pohár borom villányi bor legyen? Nekem ne villát adjanak, mamuska, hanem színpadot. Mit urizáljak én egy villában? Még ezért a monokliért is frocliznak! *(fülel)* Na, ja! Azt tizenöten tudják, hogy rossz a bal szemem, azt meg egy egész ország, hogy polgári csökevény vagyok. Ez a baj a monoklival, tudja: ha nem teszem fel, én nézek rossz szemmel másokra, ha felteszem, mások néznek rossz szemmel énrám. *(fülel)* Nem nyafogok, mamuska, csak elfáradtam kicsit. Jó itt üldögélni. Miért nincs olyan, hogy az ember se nem nemzetidegen, sem nem rendszerellenesség? Pedig olyan jól indult minden, amikor a felszabadulás után bemutattuk a *Csárdáskirálynőt!* Emlékszik rá a mamuska? *(fülel)* Igen, amiben a papa is játszott, és Árpai is. Akkor kértem azt a szédületes gázsit a Fényestől. *(nevet)* Nem is sejtettem, hogy egy Fényes ilyen sötéten tud nézni. „Meg kell fizetnetek, hogy elvettétek tőlem Sir Basilt!” – mondtam, és úgy összevontam a szemöldökömet, hogy utána két hétig nem bírtam széthúzni. Csak hápogott. Akkor kezdtek pusmogni a hátam mögött, hogy aranykanállal a seggemben születtem. Na, azt legalább nem mondhatják, hogy villával a seggem alatt halok meg. Meg a *Mágnás Miska* film, ugye? Az is milyen vidám volt még. *(énekel, de fáradtan, és félbe is hagyja)* „Csiribiri, csiribiri, kék dolmány...” Jók voltunk abban is az Árpival. De hát mi az óta sem romlottunk el! És mégis, ha nincs a Margitka... *(fülel)* A Gáspár Margit, meséltem róla, tudja a mamuska. Ő váltotta Fényest az Operett élén. És ő állt ki értem, meg ezért az egész nyomorult műfajért. Ő rendezte szeptemberben a *Bécsi diákokat*, tudja, amiben azt a bolond csillagást játszottam. Hogy nekiestek szegénynek! Nemcsak miattam, Mezei Mária meg Ajtay miatt is. Ezek nevek, mamuska! De tudja, ki az a Berczeller Károly? Hát, remélem, más sem fogja tudni, hogy egyáltalán létezett. Főosztályvezető a minisztériumban. *(fülel)* Mit tudom én, hogy került oda. Gondolom, épp nem volt üresedés ruhatárosi vonalon, minden máshoz meg tehetség kellene. Be akarta tiltatni ezt a százéves vígjátékból írt operettet,

Strauss-zenékkal, mert a burzsoá színház képviselői játszanak benne. De a Margitkát sem kellett féltetni! Elhívta Gerő elvtársat, annak meg tetszett, úgyhogy nemcsak megúsztuk, de még a *Gerolsteini nagyhercegnő* is szabad utat kapott. *(fülel, felnevet)* Azt, azt! Amit még a dédpapa fordított magyarrá! Hát ő sem ismert volna rá, de az öreg Offenbach sem! Én játszom Bumm tábornokot. De ezt tudja a mamuska, itt csörömpöltem a kardommal heteken át! *(fülel)* Irigylem az alvókáját. Most képzelje el, én voltam a Marshall-segély, a testet öltött imperializmus, a „két lábon közlekedő puskaropos hordó, akinek a háború csak üzlet és szórakozás”! Most mondja meg, mamuska: egy ekkorra imperializmustól kell annyira cidrizni? De persze megint tombolt a felháborodás, az osztályöntudat, én már ott tartottam, hogy a kardommal felaprítom az egész bagázst, de a Margitka csitított. *(felnevet)* Emlékszik arra a régi slágerre? „A szádat, a szádat...” *(elénekl)* Nahát, akkor a Margitka vallott helyettem, amit csak kell: hitet, hűséget, sőt szerelmet a Pártnak... Magának Rákosinak írt, tessék csak ezt elképzelni! Úgyhogy most meg a Révai szállott le hozzánk odafentről... *(fülel)* A kultuszminiszter elvtárs! Azt sem tetszik ismerni? De jó a mamuskának, én is mennyire szeretném nem ismerni! Egyszer, amikor nem találkozunk, majd kimutathatna neki, jó? Szóval eljött, szigorúan rangrejtve, mi is csak tíz nappal előtte tudtuk meg, behúzódott a díszpáholy mélyébe. Aztán, ahogy sandítgatok felfelé, látom ám, hogy folyvást araszol előre, mint egy sajtukucac az ementáliban! A végén már majd' lepottyant a munkásosztály fejére! Na, így lett nekem Kossuth-díjam, meg érdemes művész kitüntetésem, meg főszerepem az első szocialista operettben, az *Aranycsillagban*! Még villám is lehetne, de inkább őbeléjük csapjon, mint én kapjam. Fúj, de ordenáré, burzsuj beszédek ezek, el ne áruljon a mama! Nem is bomlasztok tovább, mert még a fülnek is fala van, aztán ha kitudódik, nem lesz belőlem Hoska Lajos borbély, aki leleplezi a klerikális harangozót, és dicsőségesen megsebesül, mikor rálő egy ádáz kulák, de végül mégis beléphet a néphad-

seregbe! Ezt nem adják ám ingyen, mamuska! És az a librettó! Az mindenkinek tetszeni fog, akinek tényleg be van fűlezve a fala! Ezek nem olyan idők, mikor a közönségnek kell bohózkodni. Az vidám lenne, a közönség szereti a színházat. Most azoknak kell bohózkodni, akik azt szeretik a legkevésbé. *(fülel)* Persze, hogy megteszem. Most nekem kell szerelmi vallomást írnom a pártkongresszusra, de olyat, hogy a papír is belepirul. Már két hete pofozgatom, akkor értesítettek, hogy kikívánkozik belőlem. Inkább azt kellene pofozgatnom, aki értesített. Mit szól hozzá? *(kivesz a zsebéből egy noteszt)* Az egyetlen szövegem, amit képtelen vagyok megtanulni. *(olvas)* „Latabár Kálmán elmondja, hogy mit köszönhet a Pártnak.” Jó cím, nem? *(olvas)* „Most, a pártkongresszus előtt úgy érzem, mint minden magyar dolgozónak, nekem is számot kell vetnem magamban azzal, mit jelent számomra az az új, gazdag és egyre jobban kiteljesedő élet, amelyet a Párt teremtett számunkra. Ez az új élet egy új, tisztult és nemes művészet kibontakozását tette lehetővé hazánkban.” Ide majd jön egy rész Hoska Lajos borbélyról, aki katona lett, és Bumm tábornokról, aki viszont nem lett borbély. Nem tudom, még, mit írok, de az biztos, hogy valahogyan a békére kell kilyukadnom belőle. *(olvas)* „A béke ügye, alkotó, teremtő békénk megvédése számomra a legszentebb cél, amelyért az ember dolgozhat, küzdhet. Vallom, hogy a Párt, amely harcosan küzd a békéért, az én Pártom is, s minden erőmmel, minden törekvésemmel azon vagyok, hogy ennek a Pártnak, a Magyar Dolgozók Pártjának harcát erősítsem a művészet területén.” Na, ha ezt közzéteszem, talán tényleg békén hagynak a monoklimmal meg a cukorbajommal együtt. *(sötét)*

Hatodik jelenet (1956. november)

(dudorászik) „Két napot ültem az egyesben...” Nem, mamuska, ne ijedjen meg, semmi ilyesmit nem csináltam. Csak valahogy mégsem megy ki a fejből ez a régi sláger. Éppenséggel persze ülhettem volna, de akkor úgysem érem be két nappal, tudja, amennyire szeretnek

engem ezek... meg azok... ezek is, azok is, na. *(fülel)* Mindegy az, tessék elhinni. Az „ezek”, azok mondjuk azok, akik októberben lóttek, az „azok” meg mondjuk ezek, akik most novemberben lőnek. Nem, nem rám lóttek, legfeljebb a pályafutásomnak, az is valami. *(fülel)* „Ezek” mondjuk azért, mert kezét csókoltam Rákosi feleségének, amikor eljött az operettbe, mint ha még mindig „azok” lennének ott azok... Miért ne csókoltam volna kezét? Nekem még volt gyerekszobám, emlékszik? Egybe volt építve a nappalival, a hallal, a hálóval meg a fürdővel. Úgyhogy, ha egy kedves és intelligens hölgy kínosan érzi magát, mert nemrég még felállva tapsolták meg, most meg azt se tudják, hogyan kerüljek ki, akkor nekem ez zseni, mamuska, nem tehetek róla. Finnyás vagyok. Na, „ezeknél” ezzel húztam ki a gyufát. „Azoknál” meg azzal, hogy Margitka rábeszél, vállaljam el az Operettszínház Forradalmi Bizottságának vezetését. Nem jár vele olyan snájdig uniformis, mint a Bumm tábornoké volt, de ugyanolyan komolyan lehet hümmögni, és nagyon okos arccal mondani bármit, ami az eszembe jut. *(játsszik)* „Mert, elvtársak, öntsünk tiszta vizet a pohárba: mégsem mindegy, hogy a tanári kar, vagy hogy a kanári tar.” Margitka persze rögtön lemondott. Így is volt néhány buzgó forradalmár, aki fel akarta kötni, de nem engedtem. Akkor előbb a gatyádat, kisfiam! – mondtam az egyik taknyosnak. A másíknak meg, hogy a versben sem úgy van, hogy „Hass, felköss, gyarapíts!” *(dúdol)* „Két napot ültem az egyesben...” Nem megy ki a fejemből, na. Tudja, kinek estek még neki ezek a nyikhajok? Szegény Peti Sanyinak, mert nem volt tőlük eléggé elragadtatva. Írattak velem egy kommunikét, nézze csak! *(elővesz egy újságot, olvas)* „A magyar ifjúság szabadságharcának második napján nyilatkozatomat közölte a rádió. Ez a nyilatkozat a rádió téves tájékoztatásán alapult. Másnap rádöbentem, hogy a rádió tájékoztatása hamis volt. Azóta már tudom, hogy az október 23-án megindult tüntetés a magyar nép legnagyobb szabadságharcát vezette be. Boldogan azonosítom magam a forradalom céljaival, és minden erőmmel

azon leszek, hogy vívmányainak megerősítésén dolgozzam.” Látja? Rádiót nem azért kell hallgatni, hogy az ember hallgasson rá. De ha ezen múlik egy forradalom győzelme, hogy ez a kedves fiú szánja-bánja-e, hogy rosszkor hallgatott rádiót, hát nyilatkozzék egyet, és kész. Ez a diadal? Hű, de elfáradtam én „ezektől”, mamuska! „Azoktól” meg ugyanúgy. Az a baj, hogy mert „azok” hülyék, „ezek” még nem lesznek épeszűek. Emlékszik, mikor ötvenháromban nekem esett a Miklós, mert elmentem a török nagykövethoz kávézni? *(fülel)* Dehogyanem, meséltem. Nem, akkor nem a papával voltam, a papa még ötvenegyben meghalt. Néhány kollégámmal kávéztunk meg lemezeket hallgattunk. Kaptunk is a fejünkre utána! „Ott voltak egy olyan ország képviselőjének rendezvényén, amely ellenségesen szemben áll a béke-mozgalmakkal, a Szovjetunióval és Magyarországgal. Magyar művészek olyan ajándékokat fogadtak el házigazdai kedveskedés címén, ami arcpirító kell, hogy legyen minden magára valamit is adó ember számára. Szappant, krémet, harisnyát, kávé, kakaót kaptak!” Még jó, hogy a törökmézet kifelejtette. Azt is legalább annyit habzsoltam a cukorbajommal, ahány kancsó kakaót magamba döntöttem. Persze, pár szappant befaltam, de csak a társaság kedvéért. Ezt valahogy csak megúsztam, de Margitka kicsit hátrébb állított a tornasorban. Haragudtam is rá, pedig valószínűleg igaza volt. Vagy lehet, hogy mégis fel kellett volna köttetnem? Most adott volna egy főszerepet *A komédiás* című darabban, csoda egy szerep, harminchatban a Rajnai Gabi játszotta a Nemzetiben. Az meg mégsem lesz, mert „ezek” – vagy „azok”? – nem szeretik Török Sándort, aki írta. Nincs szerencsém ezekkel a törökökkel, mi? Röhögni kéne ezen az egészen, de nem megy. Mondom, finnyás vagyok. Vagy csak megöregedtem. Maholnap ötvennégy leszek, mamuska. Kabos ennyi volt, mikor meghalt. Neki egészen New Yorkig kellett utaznia, hogy elfelejtsék, nekem elég lesz még pár esztendőig Zagyvarékastól Töszegig hagnizni. Mennyivel olcsóbban kijövök, nem? *(fülel)* Igen, azért. Folyton pendlizem. Ha itthon vagyok, mindig beülök a

mamuskához, tudja jól. *(dúdol)* „Két napot ültem az egyesben...” Az ám, meséltem már, mi történt a múltkor Szolnokon? Éjjel értünk oda, találtunk egy szép, új szállodát, felcsöngettük a portást. „Mennyibe kerül egy szoba?” „Az első emeleten kétezer forint.” „És a másodikon?” „Ott ezeröttszáz.” „És a harmadikon?” „Ezer.” Na, erre összenéztünk az öreg Darás Pistával, és már fordultunk is sarkon. „Mi a gond?” – kérdezte a portás. „Nem elég magas nekünk ez a szálloda.” – mondtam. *(nevet)* Lehet, hogy addig a fényes New Yorkig kellene mégis menni, mamuska, az tele van felhőkarcolókkal. Az egyikben él egy Nash nevű darabíró, akit már azért is utálok, mert a nevére folyton a nassolás jut eszembe. Meg, hogy darabíró, én meg sehogy sem bírom a darát. De ez még hagyján, ahhoz képest, hogy lop. Legalábbis azt mondják, hogy egyszerűen elcsaklizta ezt *A komédiás* című darabot, és *Esőcsináló* címen világsiker csinált belőle a Broadway-n. Három éve, mikor én éppen harisnyát zabáltam a török nagykövetnél. Sőt film is készült belőle, nemsokára bemutatják, már ott, ahol amerikai filmeket be szoktak mutatni. Nálunk bezzeg még az eredetijét sem. *(sóbajt)* Van miből kimaradnia a mamuskának, higgye el. Olyan szépen, békésen átalussza ezt az eszement magyar huszadik századot, hogy le a kalappal. Az ország első két komikusa házhoz jár magához... Mi kell még? Mint egy Csipkerózsika, olyan fiatal és szép marad örökké. Azután egyszer csak egy szebb világra ébred, meglátja. *(fülel)* Ki tudja? Talán csak egy pár óra. *(elénekli a Két napot ültem az egyesben, közben sötét)*

Hetedik jelenet (1962. november 24.)

(halkan bejön) És akkor halkan bemegyek a hálószobánkba Helénához. Nem csetlem-botlom, nem forszírozom a röhögést. Ez már nem az a Menelaosz, aki a negyvenes évek végén bejött a színpadra, mikor még azon nyihogtunk az Árpival, hogy egyik nap a Hoska Lajos, másnap meg a Mene Lajos. *A Szép Heléna*, amiben valaha Reinhardtnál a két Ajaxot játszottuk az Árpival, abban lettem Menelaosz. De ez a Lajos már nem úgy mene. Ezt már

minden és mindenki megcsalta. Még a saját anyja is. Igen, igen! Mert azt ki tudom játszani, hogy az a négy láb, amit találok a feleségem ágyában, mikor még bele sem feküdtem, az már nem is igazán döbbsent meg, inkább csak szíven üt – ezt már szépen, pasztellben, finom, apró gesztusokkal megcsinálom úgy, hogy egyszerre ne vessenek meg sírjanak. De azt, mamuska, hogy belépek ide, a szobájába, és nemhogy két lábat nem találok, de egy fia, egy árva ágyat sem, azt öt év után sem tudom megszokni. Különbö is, mit az ágy a „fia” meg az „árva”? A fia is én vagyok, az árva is én vagyok, nem az ágy. Tudom, akkor nem kell bejönni, hagyni kell ezt a szobát úgy, ahogy van. De nem is jövök valami gyakran, igaz? Ma is csak a születésnapom miatt. A hatvanadikat ülöm. Tudok is én ülni! A hatvanadikat vonaglom. Szép kerek, nem? Ne búsuljon, mamuska, nem marad ki semmiből – ha élne még, akkor sem ünnepelnék. *(ballgat)* Nem ültük meg nagyon a Marikáét sem januárban, mikor húsz lett. Öt héttel azelőtt halt meg szegény Árpí, mit lehet olyankor vigadni? – mondta ő is, mi is. Imádta az apját. Aztán most Párizsba repült. Stewardess lett belőle, tudja? Lett volna ott tizenkét szabad órája, azt mondta, megnézi a Moulin Rouge-t, ahol annak idején akkora sikerünk volt Árpival. Párizs előtt zuhant le a gép. Tegnap kaptuk a hírt. *(ballgat)* Nem értem, mamuska. Ha játszom a színházat, abból mindig csupa nevetés lesz. Ha meg az életet nézem, abból csupa könny. Már azon is gondolkodtam, nem az élet cukorbajos-e. *(elmosolyodik)* Emlékszik, mikor elmeséltem, hogy még ötvenegyben egyszer letérdeltem a Balatonban, megköszönni, milyen szép ez az élet? Siófokon nyaraltunk, Katikát zörgettem fel hajnalban, hogy jöjjön velem úszni. Volt mindenféle bajom, indulás előtt szúrtam a combomba az inzulint, torkig voltam a kolhozoperettel, a katonaooperettel, a szakszervezeti operettel, a sok-sok eszmei megvilágosodással, az egész agybajos világgal körülöttem, de mégis, zutty, beleugrottam a vízbe, és akkor mindenestül boldog lettem, és olyan jólesett ezt ott megköszönnöm a Jóistennek.

Délelőtt meg megjött a távirat, hogy meghalt a papa. Hat év múlva a mamuska, tavaly Árpi, most Marika. Milyen messze került az a Siófok, milyen iszonyúan messze. Azok a reggeli fények, a Balaton fényei. Talán igaz se volt. Csak ez a szép, belámpázott hazugság az igaz, a színpad, az emberek nevetése. Ezt legálább elmondhatom így hatvanévesen: szépen

hazudtam. Ezt plántálta belém a Jóisten, mit csináljak? Hazudok szépen tovább, az ő dicsőségére. Hadd örüljön, aki elhiszi, ameddig elhiszi. Amíg el nem szabadul valami szebb helyre. *(feláll)* Megyek is, mamuska, szerepet kell tanulnom. Börtönört fogok játszani, képzelje. Szép álmokat kedves mindnyájunknak. *(sötét)*

Nails Collection (2022; 25×20 cm; vegyes technika, Swarovski kő)

Semmire sem kell emlékezni, és akkor felejtani sincs miből

Hegedüs Vera: ostoba

Hegedüs Vera eddig nagyon ritkán publikált, novellái csupán szórványosan jelentek meg folyóiratokban, így az irodalmi közvéleményt meglepte az az érett hang, amelyen első kötetében megszólalt. Ezért az áttörő pályakezdésért a legtehetségesebb fiatal magyar alkotóknak járó Horváth Péter Irodalmi Ösztöndíjat is elnyerte.

Az író debütáló kötetében erőszakos világ tárul elénk; a testi, lelki szenvedések naturalisztikus leírása nyugtalanító légkört teremt, amelyet némileg enyhít ugyan a kötet erős líraisága, de anélkül, hogy reményt, biztatást nyújtana az olvasóknak.

A szerző kevés fogódzót kínál a regényben való eligazodáshoz. A történetészövés például meglehetősen homályos, a történetszakalak felgöngyölítését nem segítik az időbeli ugrások sem, a cselekményt narráló névtelen nő maga is céloz a kronológia alárendelt szerepére: „*őszszekeverem az évszámokat*, nem értem, miért lényeges, hogy valami egy másik dolognál előbb vagy később történt meg, amikor ugyanazzal a lemondással váltják egymást az idő szürke igásállatai.”

Az idősíkok váltogatása mellett a tájékozódást nehezíti az is, hogy nem használ helyneveket a szerző, de még arról sem lehet pontos fogalmunk, melyik országban játszódik a cselekmény. Ezt a homályosságot tovább erősíti, hogy a szereplők nem tulajdonnevükön lépnek elénk, hanem mint X, Y, anya, apa, sógornő, anyós, unokatestvér, varrónő; ez is a történet

egyetemességét nyomatékosítja, de még inkább a főhős idegenségét hangsúlyozza az őt körülvevő világban. A nevekről a végig első szám első személyben megszólaló elbeszélő így elmélkedik: „ha nincsenek nevek, nem kell az emberekre emlékezni, nem kell az évekre emlékezni; semmire sem kell emlékezni, ha nincsenek egyedi nevek, amik alapján a dolgokat meg lehet különböztetni, következőképpen felejtani sincs miből.” Hegedüs Vera egy interjúbán úgy fogalmaz, hogy egyrésztől mindig terhesnek érezte a névadást, „...máshelől viszont ... megkövetelte a szöveg is az anonimitást, hiszen helynevek vagy időpontok sincsenek benne. Úgy éreztem, nem állnának összhangban azzal az álomszerű, de abszurd világgal, amit létre akartam hozni.” A beszélgetés egy másik pontján pedig azt a gondolatot hozza mozgásba, hogy „[o]lvasóként is az olyan irodalmat keresem többnyire, ami nem egyértelmű, amiben van rejtély, műfaji kísérletezés, karakteres megszólalás. ... Nem zavar, ha eltévedek a szövegben.” (Tomcsányi Sára: Hegedüs Vera: Nem zavar, ha eltévedek a szövegben, 2023. március 27., <https://litera.hu/magazin/interju/hegedus-vera-nem-zavar-ha-eltevedek-a-szovegben.html>)

Nemcsak az olvasónak nehéz a regény világában eligazodni, de a tragikus sorsú, kollektív és egyéni traumákkal küzdő elbeszélő is nehezen tájékozódik benne. A főhős, akinek különös karaktere és a külvilággal való diszharmonikus kapcsolata áll a kötet középpont-

jában, az elemi iskolában nem volt hajlandó írni és olvasni, a kotta az egyetlen írott jel, amit értelmezni tud. Ellenben fokozottan érzékenyen reagál a hangokra, melyek segítenek neki a tájékozódásban, fogódzókat jelentenek számára a mindennapokban, ugyanakkor túlzottan kifinomult hallása nyomasztóan is hat rá. A szerző a világ íráson keresztüli megismerhetőségének nehézségeire is utal, amikor ezt a mondatot adja az elbeszélő szájába: „nem érdekel az írás és az olvasás, a betűk további csapdák a világban már meglévő csapdák mellett. amit a világról tudok, képek és főleg hangok alapján tanultam meg.” Akárcsak ebben az idézetben, úgy a kötet többi részében is kisbetűvel kezdődnek a mondatok. Érdekes kontrasztot képez a főhős írástudatlanságával, hogy az *ostoba* fejezetcímei ábécésorrendben követik egymást, az alattól a zsigerekig.

A történet kulcsfigurája a szegénysorról kerül a kastélyba, ami azonban nem hoz pozitív változást az életében („a szegénysor még mindig itt düledezik bennem”) – férje családjá is vadásztrófeának tekinti csupán. De azáltal sem fordul jobbra a sorsa, hogy később, egy másik politikai rendszerben pontos hallásának, kifinomult zeneiségének, ritmuserzékének köszönhetően ünnevelt énekesnő lesz belőle. A varrónővel való találkozásakor a narrátor egy megkapó lírai gondolatsorban fejezi ki bánatát, amiért elhagyta a szülőföldjét egy idegen férfiert: „azt álmodom, hogy ő az anyám, és amikor értem jön egy férfi, hogy magával vigyen egy idegen országba, a varrónő összevarrja a saját kezeit az enyéimmel, összevarrja a lábainkat, az arcunkat, míg végül egyik nem leszünk, elválaszthatatlanok, szíami ikrek.”

Műút-könyvek, Miskolc, 2021

Vissza-visszatérő motívum a regényben a férjhez kötődő csillag, illetve az elbeszélőhöz kapcsolódó piros gyógyszerek. Mindkét jelkép egyfajta támaszték szerepét tölti be, a külvilággal való megküzdésben segítenek, de az apától kapott háborús érdemrendre utaló csillag inkább a keménységet („[A] csillag ököl lesz, az ökölből harag, a haragból halál, de soha nem felejtés.”), a főhős által szedett piros gyógyszerek viszont a gyengeséget jelképezik. Ezekre a pirulákra utalnak a könyv borítóján látható gránátalma magjai is.

Az írástudatlan főhős férje szélsőségesen szigorú katonai nevelésben részesült, és jellemző módon azt a szót vetette elsőként papírra, hogy *katoná*, de nemcsak bűnös, hanem idővel maga is áldozattá válik. Kezdetben, amikor szinte gyerekként a harctérre került, még nem a gyilkolás egzotikuma, hanem a távoli országok vonzották, később a narrátor elmondása szerint „az utazás fogalma végleg összekapcsolódott a vérontásával, a vakáció az emberélet elvételével, a világlátás a rajtaütéssel, a szigetvilág a sortűzzel. a *férjem vérel rajzolt térképet a világból, és csak lassan, évek alatt undorodott meg saját teremtő kezeitől.*”

A létezés fizikai aspektusai hangsúlyos szerepet kapnak a könyvben, az anatómiaatlász újra és újra felbukkanása is az emberi test központi szerepét jelképezi, amelyben szintén háború dúl, és az öröm perceit is fájdalom hatja át („hosszasan horzsolódunk egymásba, és ez mindkettőnknek fáj”). Házasságuk gyermektelen, a főhős teste ellenáll a „halhatatlanság utáni sóvárgásnak”, szerinte „egy női test soha nem csak egy női test, hanem hadsereg”, a háború emberanyagának reprodukálására is szolgál, amit ő tudat alatt is elutasít. Férje halála után azonban váratlanul mégis teherbe esik,

és úgy érzi, hogy ezáltal rászakadt az „utódlás borzalma”.

A szerző az idézett interjúban úgy fogalmaz, hogy túl akart lépni a hagyományos női traumairódalom gyakran a sztereotípiákat csak tovább erősítő látószögén, és olyan regényt kívánt megalkotni, amely univerzálisabb emberi problémákra fókuszál: „Az *ostoba* írásakor szerettem volna a nyelvet, az istent, a halál kérdéseivel foglalkozni, de egy rendkívül érzékeny, a létezés kérdéseivel egyedül szembesülő «magányos női hős» szemszögéből. Absztrakt kérdésekkel is foglalkozó, nyers és szenvtelen beszédmódú női elbeszélőt akartam létrehozni, ugyanakkor nem akartam megszépítve ábrázolni a fizikai és mentális szenvedéseit. A saját test utálata, a groteszk női test, a nem jól működő női test, a szabálytalanul működő női agy – ezek az irodalomban még mindig kevésbé reflektált témák... Mindenképpen olyan női beszédmódot, identitást akartam létrehozni, amivel azonosulni tudok, mert az olvasmányaimban ez eléggé ritka.” E megközelítésnek köszönhetően az os-

toba korántsem csak a női kiszolgáltatottságról szól, hanem általában az ember sebezhetőségéről, egy női elbeszélő nézőpontjából.

Az író kötetét abba a vonulatba sorolja, amely „a kortárs irodalom azon ágaival rokon, amiket »szürreális«, »kísérletező«, »látomásos« stb. címkékkal szokás ellátni”, ott-honosnak pedig a „»lírai, kísérletező«” próza világában érzi magát leginkább. A regény plasztikusan ábrázolja azt az idegenségérzetet és védtelenséget, amelyet az elbeszélő ebben a képlékeny, kapaszkodók nélküli közegben átél, és azt a küzdelmet, amelynek során a főhős megpróbálja „kisajtolni a testből azt, ami legjobban hasonlít az életre.” De különösképp a háborús utalások miatt („a kontinensen most törvényesítik a gyilkolást”) a mű arról is szól, hogy nemcsak a főhős sérülékeny, de az a kultúra is nagyon törékeny, amely körülvesz bennünket, s (bár a regény az orosz–ukrán konfliktus előtt íródott) különösen szomorú áthallásokkal is szolgál a szomszédunkban zajló háború miatt.

„Már késő” (?)

Légrádi Gergely: *Alkalomadtán*

Légrádi Gergely regénye ízig-vérig kortárs és magyar, tökéletesen illeszkedik a mai magyar próza jellegzetes sormintájába. Természetes, hogy napjaink alkotói közül egyre többen érzik úgy, hogy hozzá kell fűzniük saját névjegyüket is az értelmiséget manapság lázban tartó, mondhatni, „divatos” diskurzusok egyikéhez. Kétségtelen, hogy a pszichológia összefonódása a művészetekkel korántsem újkeletű jelenség, ám az ún. transzgenerációs átadások, a gyermekkori traumák egész életen átvonuló hatásainak középpontba helyezése az elmúlt években különösképpen reflektorfénybe kerültek. Ezt a tényt maga a regény sem kívánja letagadni, fülszövege egyértelműen fogalmaz.

Az *Alkalomadtán* nem egy hagyományos felépítésű, lineáris, ab ovo A-ból B-be tartó történet, sokkal inkább egy múltba révedő mozaik, amelynek a darabkái összekeveredtek. Többszólamú elbeszélés, ahol a szólamok látszólag egyre átláthatóbbá teszik az összképet, a regény végére mégis hatalmába kerítheti az olvasót néminemű disszonancia. Közhely, hogy az irodalmi alkotások centrumában mindig az atipikus, a hétköznapitól eltérő áll, amin keresztül a szerző mégis valamiféle általános(abb) jelenségre irányítja a figyelmet, mert úgy véli, az az olvasók megfontolására érdemes. Az *Alkalomadtán* főszereplői bizonyos szempontból nem is lehetnének hétköznapibbak: a statisztikák alapján a családi tragédiák közül legalább egy minden magyar családot érint (alkoholizmus, családon belüli erőszak, gyermekhalál stb.). A feszültséget nem önmagukban ezek okozzák, hanem

a harmóniával birkózó kakofónia, mely az elbeszélői többszólamúságból fakad. A regény nyolc fejezetből áll, a fejezetek pedig más-más szereplő E/1-es elbeszélésén keresztül engednek betekintést a kollektív családi múltba, amelyre fojtogatóan rátelepszik a ki-ki személyes indíttatásából fakadó, ámde mégiscsak közös (hallgatólagos) megegyezésen alapuló attitűd, miszerint a múltat jobb elfeledni, sőt el is törölni. A regény hátsó borítóján mintegy mottóként szereplő idézet alá is húzza azt a fajta ki nem mondottságra, hazugságokra épülő toxikus magatartást, amelyet a szöveg jól érzékelhetően tematizál.

Amennyiben az olvasó egy klasszikus krimi nyomozójának kíváncsiságával közelít a műhöz, elégedettség töltheti el, ahogy a végére ér, mondván, „sikeresen dekódoltam az utalásokat!” A valódi tét azonban ennél nagyobb: a főszereplő kisfiú/fiatalember, Andris sorsának alakulása, és az ő példáján keresztül mindannyiunké. Egyvalamit azonban nem szabad elfelednünk: bár a család története a regény végére látszólag logikus egészként tárul elénk, valójában a nyolc fejezetből hét egyéni nézőpontokat közvetít, melyek így szükségszerűen torzítanak. Kivételt képez ez alól a VII. fejezet, melyben a többitől eltérően külső szemlélőként, E/3-ban olvashatunk egy jelentőségteljes találkozásról apa és fia között. Ez a kivételesség gyanút ébreszthet bennünk, hogy tulajdonképpen ez a fejezet az egyetlen, amelyet az egész történetből „késpénznek vehetünk”. Ez az ún. „igazság”, minden mást fenntartásokkal kell kezelnünk

(a hét a teljesség száma). Ezt támasztja alá a közlésmód is: a szóban forgó fejezet szinte csak párbeszédkekből áll, míg az összes többi szinte csak belső monológokból. A fejezetek, ahol még megjelennek párbeszédke, más szempontból képeznek kivételt: ezek az anya, Edit szövegét közvetítik. Az egyetlen szöveget, melynek a pozíciója homályos. Az I. fejezet, a regény közel egyharmada, Andris belső monológja, a múltból való elmélkedés, melyet a történet egyetlen „jelenként” megragadható viszonyítási pontja, az édesanya temetése indukál. A II., IV. és VI. fejezet az édesapa, Zoli lejegyzett gondolatait sűríti, amelyeket könyvekbe rejt, remélve, hogy *alkalomadtán* Andris kezébe kerülnek. Az utolsó, VIII. fejezet a nagyapa, Imre levele unokájához. Több szempontból egyedi tehát Edit szövege, a III. és V. fejezet: a szövegek közül az övében vannak egyedül párbeszédke (pedantériája, kontrollmániája

miatt ő az egyetlen, aki szóról szóra emlékszik?), az övé nem köthető szorosán a többihez (honnan értesülünk a gondolatairól?), az övé az egyedüli, amely ebben a formában nem jut(hat) el Andriszhoz (nincs lejegyezve), és övé az egyetlen női nézőpont (ezért különbözik?).

Andris tanulsága valójában mindannyiunké: tedd tisztába a múltad, hogy boldog jövőd lehessen! A saját múltad pedig nem csupán a saját személyes életutad, hanem felmenőidé is, amely öntudatlanul is benned él tovább. Bár a regénybeli családtörténet 99%-ban racionális ok-okozati összefüggéseken keresztül tárul fel, az elfojtás ellenére is öröklődő múlt két misztikumba hajló példán át is felsejlik. Az egyik a regény ismeretében több egyértelmű réteget is sűrítő, a borítón is szereplő csatosüveg,

mely ezáltal a regény egyik fő szimbólumává emelkedik. Zoli szóhoz sem jut attól, hogy fia éppen ugyanolyan kovászos uborkát készít, mint a nagyapja, holott nem is ismerte őt. A másik még rejtélyesebb: a nagyapa álma a deportálásról, ami unokáját is kísérti, anélkül, hogy Andris hallott volna arról, mi történt a felmenőivel (később persze tudomást szerez róla). Ehhez a mozzanathoz kapcsolódik egy sajátosan magyar

(európai) összetevője is a regénynek, mely szintén gyakorta feltűnik a kortárs irodalomban: a zsidó identitás problematikája. A holokauszt kétségkívül kollektív történelmünk egyik legmegrázóbb ballasztja, amely örökre az utókorra nehezu, ámde jól érezhető, hogy a főszereplők is rendkívül nehezen tudnak mit kezdeni a hozzá fűződő viszonyukkal, ami Andrisra hatványozottan igaz – ez a téma, generációról generációra távolodva a szörnyűségeket átéltektől, egyre inkább elidegenítőleg hathat.

Légrádi korunk egyik kedvelt történetmesélési axiómájának eleget téve (hagyd az olvasót, nézőt gondolkodni!), nem válik végérvényesen didaktikussá (bár szereplői néha azok, elvégre mind Andrisra kívánnak hatni), és a „továbbgondolást” ránk bízva. Nem tudjuk meg, hogy a múlt megismerése milyen módon változtatta meg Andris jövőjét. Érzékletes példa lehet számunkra, hogy Andris és apja sosem beszéltek meg olvasásélményeiket, arra nézve, hogy milyen károkat okozhat az (el)hallgatás: az élmények mit sem érnek, ha nem osztjuk meg őket, nem teremtünk kapcsolatokat gondolataink, érzéseink ürügyén. Mindezzel együtt a befogadón múlik, hogy a regény végére érve az optimizmus vagy a pesszimizmus pártjára áll. Imre szándéka és levelének

Kalligram Kiadó, Budapest, 2022

(egyben az egész regénynek) utolsó mondata kétségtelenül az előbbinek kedvez („Utóirat: soha nem késő megtanulod [sic!] zongorázni”), ámde ott csenghet még fülünkben az idős Edit rezignált sóhaja, miszerint „már késő”. A regény egyik kulcsmondata is tőle származik: „[a szüleim] hosszú évek szívós munkájával elvették a derűmet.” Andris pedig már nem kislány, amikor végre sikerül (?) összeraknia a múlt mozaikdarabkáit, ekkor már túl van több kudarcra is (pl. egy sikertelen házasságon), adódik tehát a jogos kétely, hogy mégis: nincs már túl késő?

A két véglet között azonban ott van még Zoli, aki a fel-felmerülő kételyei között

(„kinek írogatom ezeket?”) talán mégiscsak utat találhat fiához, ha elrejtett jegyzetei eljutnak hozzá még a halála előtt. Ez a nagy *ha*, ez a fajta bizonytalanság könnyen rávetíthető magára a regényre is: kiket fog megszólítani? Önreflexióra buzdítja majd őket? Egyáltalán feladata ez, vagy „csupán” egy krónika az élet lehetséges ösvényeiről, amely nem ítélkezik? Nem feltétlenül egyszerű kérdések ezek, mindenesetre egy biztos: jelen sorok írója arra bátorítja olvasóit, hogy *alkalomadtán* adjanak egy esélyt Légrádi Gergely regényének, és keressenek saját válaszokat, illetve tegyenek fel saját kérdéseket.

Nails Collection (2022; 130×130 cm; Swarovski kő, applikáció, vegyes technika)

„Túl sok vagyok”

Rőhrig Eszter: Nem leszek elérhető, soha többé

„Túl sok vagyok” – idézi a fiatal költőnő, Louise Colet a (férfi) kritikusok véleményét első verseskötetéről, a *Dél virágairól*, amellyel 1836-ban meg akarta hódítani Párizst. Túl soknak tartották „indulatban, érzésben, temperamentumban.” Ám ezt nem is vehette rossz néven, hiszen valóban ilyen volt, és e tulajdonságokkal feltűnő szépség párosult, amit ki is használt céljai megvalósítására.

Büszkén állította e bibliai idézettel: „Vagyok, aki vagyok.”

Az említett verseskötetet nem kisebb íróhoz vitte, mint Chateaubriand, akinek dicsérső sorai megnyitották előtte Párizs irodalmi szalonjait, elsőként Madame Récamier-ét. Innen már egyenes út vezetett a költői hírnév és a botrányokkal tarkított irodalmi karrier felé. A romantika fénykorában vagyunk, Victor Hugo, Prosper Mérimée, Alfred de Musset, Alphonse de Lamartine Párizsában. E hírességek megfordultak később Colet saját szalonjában is.

A provence-i Aix-ből származó Louise Révoil, férje után Madame Colet a francia főváros egyik leghíresebb szépasszonya lett, aki vonzó megjelenésével jobban elbűvölte az irodalmi élet nagyjait, mint alkotásaival. Párizsban érintette meg az életre szóló szerelem is, a nála tizenegy évvel fiatalabb kezdő író, Gustave Flaubert személyében 1846-ban, amikor Colet már népszerű költő, két költeménye (*Versailles múzeuma*, *Molière emlékműve*) akadémiai díjat nyert. Kettejük viharos kapcsolata bontakozik ki Rőhrig Eszter életrajzi regényében, Louise Colet fiktív memoárja formájában. Már a mű-

faj is érdekes és merész vállalkozás, hiszen a költőnő emlékiratai megsemmisültek, csak Flaubert hozzá írt leveleiből és saját fantáziájából építkezhetett a könyv alkotója.

Colet „memoárját” két párhuzamosan futó szálla fűzi fel az író: az egyik a szerelmi viszonya Gustave Flaubert-rel, a másik pedig a nőírók, köztük hősnők helyzete a 19. század első felében. Colet és Flaubert az irodalomtörténet össze nem illő párhoz tartoznak. Mentalitásuk, alkotói módszerük, életvitelük merőben ellentétes, ami sok összetűzés forrása is.

Louise Colet feltűnő jelenség, aki tudatában van szépségének és költői tehetségének. Bátran, sőt merészen építi fel irodalmi karrierjét, és a siker érdekében minden eszközt bevet. Igazi romantikus alkat: szenvedélyes, kiobbano életkedvű, lobbanékony, színes egyéniség, érzelmei irányítják, a szerelemben türelmetlen és mohó. Erotikus kisugárzása alól Flaubert sokáig nem tud szabadulni. Szereti a szépet, és bármiben meg is találja, legyen az ruha, ékszer, egy gyönyörű táj vagy apró virág. Versei is túlcsondulóan szépek, túldíszítettek, nemritkán erotikus töltetűek. Könnyen és gyorsan alkot, nem javítgat. Társasági lény, szeret a közép-pontban lenni.

Gustave Flaubert – aki, ki tudja, miért, Geraldként mutatkozik be Colet-nek – inkább a szellem embere. Első látásra elbűvöli Colet szépsége, odaadása, és rabja lesz az általa eddig ismeretlen érzésnek, saját érzéki vágyának. Ő is vidéki, a normandiai Rouenből érkezik Párizsba, a vidék egyhangúságából a nagyváros

nyüzgésébe. Titkolt betegsége, az epilepszia később elhatalmasodik rajta, és megkeseríti az életét. Töprengő, javítgató író, aki csak a falusi magányban képes alkotni. A romantika távol áll tőle, abszolút realista, aki tényszerűen, sőt szenvtelenül ír. Szükszavú, egyszerű ember, Colet neki is „sok”, de nehezen tud szabadulni a búvőköréből.

Kapcsolatuk örökös hullámhegy és hullám-völgy, szenvedélyes együttlétek és botrányos szakítások jellemzik. Colet a szerelmet, Flaubert az írói munkát becsüli többre. Sokallja kedvese túlradó szeretetét és birtoklási vágyát, amelynek nyolc év után végül egy kegyetlen mondattal vet véget levelében: „... a maga számára nem leszek elérhető, soha többé.”

A szerelem mellett bizonyos munkakapcsolat is kialakul köztük. Flaubert igyekszik lefékezni Colet romantikus túlzásait és díszítéseit a verseiben, Colet pedig praktikus tanácsokkal segíti őt a *Bovaryné* írása közben. Szinte magáénak érzi Emma alakját, miközben öltözékét, viselkedését alakítja. Mire a könyv elkészül, Colet mögött már több verseskötet, akadémiai díjak, egyéb írások és két „botránykönyv” is sorakozik, amelyeket Flaubert (*Egy katona története*, 1856) és az őt követő szerető, Musset (*Ő, kortárs regény*, 1858) bosszantására írt a szakítások után, mert szavai szerint: igazságot akart szolgáltatni magának.

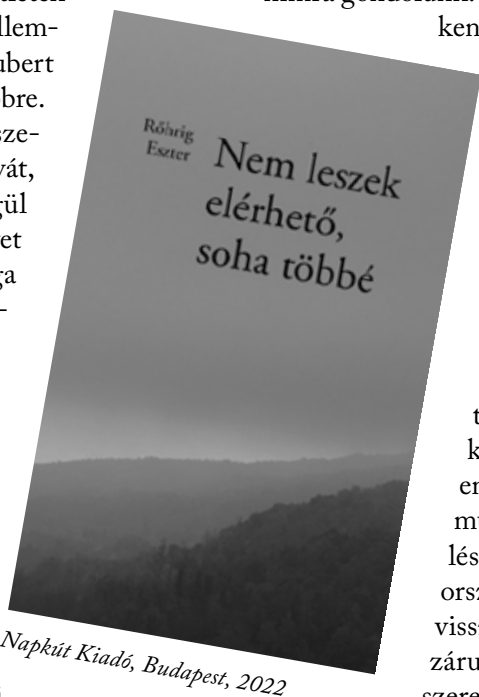
Az érzelmi viharok közepette bepillantást nyerünk a korabeli irodalmi életbe is, amelyről Colet így fogalmazza meg lesújtó véleményét: „A férfiak uralta irodalmi életben kizárólag a sor végére kerülök... A saját jogon nyilvánosság elé álló nő ma a külsejével, extrém allűrjeivel, mindegy, hogy mivel, csak valami feltűnővel hívhatja fel magára a figyelmet, de

kizárólag mint élvezetforrás, múzsa, modell.” Ebben a keserű megállapításban van igazság, hiszen a munkából élő nő nem volt jellemző abban a korban. A 19. századi író- vagy költőnők általában nemesi származású vagy jómódú családok lányai voltak, az írás nem volt számukra egzisztenciális kérdés. Elég, ha az angol Brontë nővérekre, vagy a német Annette von Droste-Hülshoffra, Bettina Brentano von Arnimra gondolunk. A férfi íróknak sem jelentett kenyérkeresetet az irodalom.

Colet viszont többször hangsúlyozza, hogy az írásból él, senkinek sem a kitarottja, bár elég nehéz elhinni, hogy egyéb anyagi segítség nélkül előkelő életszínvonalat tudott volna magának biztosítani.

Könyvében Röhrig Eszter megkísérli a viharos életű költő- és író alakját saját emlékirata írása közben bemutatni. A keretes én-elbeszélés Colet idős korában, Olaszországban kezdődik, ide is tér vissza, és halálával Párizsban zárul. A törzsanyag fiatal éveit, szerelmeit, utazásait követi, és az élmények hatására született, vagy

pénzzavarban írt műveibe ad egy-két mondatos bepillantást. A fiktív életrajzban nem annyira a költő, sokkal inkább a szerelmes, majd önérzetében megbántott, csalódott nő áll a középpontban. Ebből a nézőpontból értelmezve a történet már nemcsak Colet-ről és Flaubert-ről szól, hanem tágabb értelemben a férfi és nő kapcsolatáról, testi vágytól túlfűtött szerelméről, szakításról, és a szakítás feldolgozásának fázisairól női szemmel. Így a hangsúly az érzelmi életen, a lélekábrázoláson van, és erotikus epizódoktól sem mentes. A csalódás érzése elől Colet Itáliába menekül, és utazásai során Ischia, Capri, San Remo, Nizza megannyi jó és néhány rossz élménnyel is gazdagítja. A természeti képek, tájak, emberek mind felhoznak

benne valamilyen emlékfoszlányt Flaubert-rel való kapcsolatáról és a számára megalázó befejezésről. A Capriban időző Colet részvétet érez az ókori hetérák és a sziget kurtizánjai iránt, akiket a „Halálszikláról” dobtak a tengerbe, és feleleveníti Szalambó legendáját, aki szerelme kínhalálába pusztult bele. A két történetben szintén megalázott nőkről van szó, noha ellentétes előjellel. A heves vérmérsékletű, hirtelen haragú Colet idővel fokozatosan lehiggad, tűnődővé és szemlélődővé válik, sokat gondol saját halálára és a halála utáni időre. A helyzet megváltozik, időközben Flaubert híresebbé vált, ő pedig csaknem feledésbe merült.

A másik lelki trauma az öregedés folyamata, amely egy szép nő számára különösen keserves, de Colet nem panaszkodik, csak megjegyzi, hogy meghízott, teste elnehezült, új ruhát kell varratnia. Időskorában is próbálja megőrizni nőiességét. Egy régen áhított kagylóselyem sál megszerzése gyermeki örömmel tölti el.

Kedvenc Itáliájából Párizsba visszatérve a régi világ karikatúrájának tartja magát, mégsem idegen tőle a megújuló város és az új életérzés. A Bizet *Carmen*jében megjelenő modern nőideállal, a szabadon élő, férfiakra és kötöttségekre füttyülő cigány lánnyal lelki rokonságot érez.

Róhrig Eszter stílusával, nyelvezetével, tobzódó táj- és miliőábrázolásával visszaviszi

az olvasót a romantika korába. A kötet olvasása közben sok érdekességet megtudunk a korabeli párizsi művészvilág híres személyiségeiről, és nem mindig tiszteletre méltó életükről is. Megjelenik előttünk a 19. századi Párizs, a régi Montmartre és a nevezetesebb épületek. Colet itáliai utazásainak vizuális ábrázolása, az olasz táj szépségének aprólékos leírása elvarázsolja az olvasót. Az író nő szimpátiája hősnője iránt végig érződik, egészen beleéli magát a helyzetébe. Művelt, olvasott és nyelveket beszélő asszonynak ábrázolja, aki nemcsak a divat legapróbb részleteiben jártas, hanem a botanika kiváló ismerője is, mindenre nyitott, érzékeny, segítőkész. Irodalmi tevékenysége sokrétű, a költészet mellett útirajzokat, regényeket, tudósításokat is ír. Nagy kár, hogy az irodalomtörténet inkább Flaubert múzsájaként és botrányhősnőként tartja számon, mint alkotóként. Érdemes lenne irodalmi munkásságát is újra felfedezni és megismerni.

Ennek elősegítésére jót tett volna a könyvnek egy elő- vagy utószó, amelyben Róhrig Eszter, mint a francia irodalom jó ismerője, részletesebben taglalta volna Louise Colet főbb műveit, hiszen a fiktív memoár valós alkotói nevet takar. Igaz, hogy magyar fordítás nem jelent meg írásaiból, de talán ez a kötet felkelti az érdeklődést a francia romantika e sokoldalú, különösköltője iránt.

A történelem mint virológiai probléma

Garaczi László: *Weszteg*

„Az embereket ennek láttára rémület fogta el, és az egész városban riadalom támadt [...] Az emberek nyugtalanságát még csak fokozta, hogy e hetekben a halálesetek száma általánosságban is erősen emelkedett [...]” – írta Defoe *A londoni pestisben*. E szavakkal bizvást jellemezhetjük volna a koronavírusjárvány kitörése körüli feszült közhangulatot s a tetőzés idején a grafikonokat leső szorongást. Volt azonban olyasmi is, amire Defoe talán álmában sem gondolt volna, s amit Garaczi László *Weszteg* című karanténregényének egyik szereplője a következő szavakkal jellemez: „Győztes karanténidentitások, az izoláció romantizálása mint osztályprivilegium. Szelfi lótoszülésben a parafa jogamatracon...” A giccses karanténidentitások mellett a krízis feldolgozásának természetes szükséglete is magyarázza, hogy a pandémia bejelentésekor valóságos irodalmi járvány tört ki. Sokan hivatkoztak Boccaccióra (talán jobb, ha nem feszegetjük, hogy a *Dekameron* mesélőinél milyen osztályprivilegiumok érvényesülnek), s valósággal özönlöttek a karanténszövegek, hogy aztán legtöbbször elenyészsen a hírfolyamban. Garaczi László regénye ennél sokkal több.

A *Weszteg* három fúgaszerűen összefonódó, egymás témáit és motívumait folyamatosan ellenpontoszó és variáló szövegből építkezik. Első elbeszélőnk Fazekas Brúnó (a Brúnó csak gúnynév, valódi keresztnévét nem

ismerjük meg), funkcionális alkoholista, valamint gyógyszer- és számítógépesjáték-függő informatikus, aki valaha egyszerre készült rendszergazdának és költőnek. A hajdani bölcsészévek hagytak ugyan nyomon világszemléletén, de beszédmódját sokkal erősebben határozza meg a digitalitás nyelve. A második szólam Hajnié, egy gimnáziumi magyartanaré, Brúnó korábbi élettársáé, aki a digitális oktatás és a korlátozások útvesztőjében próbál eligazodni, s általános pánikéretén csupán a funkcionális alkoholizmus enyhít. Szerelmi sokszög bontakozik ki: Brúnó elhagyja Hajnit egy másik nő, Zita kedvéért, Zita pedig Brúnót egy harmadik nő, a német ökofeminista politológus, Sybille kedvéért, eközben a kényszeres szabálykövető Hajni váratlanul összegabalyodik konteós szomszédjával. A regény alaptörténete Hajni és Brúnó beszélgetése, kísérlet a kommunikációra, szakításuk feldolgozására, szerelmi dráma a végletes izoláció korában. A regény harmadik szövege Sybille adja („Sybille Koch a Humboldton doktorált [...], több tüntetésen őrizetbe vették, félmillió követő az Instán”), aki *Schnabel doktor énekei* címmel írt könyvet a középkori fekete halálról és a Covidról. E mű részletei épülnek be önálló fejezetekként a regénybe. Műfordítója és titkos szerzőtársa Zita, aki ellátja őt információkkal a magyar járványkezelés „pikáns részleteiről”, s ő küldi el a könyvét Brúnónak. (Sybille szövege Garaczi korábbi *Weszteg* című versének és azonos című

tárcájának beszédmódját és motívumkészletét viszi tovább.)

Sybille töredékes monológja hatásosan ellenpontoszza Hajni és Brúnó mindennapi bukdácsolásainak első személyű elbeszélését (Sybille prózájában nincs én). A két főszereplő sosem találkozik, csak digitálisan kommunikál. S a karantén csak kiélesíti az életükben már korábban jelenlévő totális elidegenedést: atomizált szubjektumok a késő kapitalizmus digitális spektakularitásának „új magányában” (Almási Miklós kifejezése). A legszebb példa erre a regényből a kommunikáció automatizációja: „Elküldöm Brúnónak az esti gifet, az egyik alak térdig a földben, a másik a fején áll, see you in my dreams. Beállítom ismétlésre, mostantól minden éjfélkor megkapja.” Az izoláció romboló hatása: a cselekmény előrehaladtával a két főszereplő tudata széthullani látszik, átveszik az uralmat a félelmek és az erőszakos képzelgések, rémálmok.

És persze nagyon is lehetséges, hogy nem volt semmilyen szerelem, a könyv olyan olvasatot is megenged, mely szerint Hajni és a többiek csak a magányos Brúnó képzeletében léteztek (ezt a lehetőséget vetette föl Szabó Gábor a *Műútban* és Deczki Sarolta az *ÉS*-ben).

Különösen izgalmas Sybille prózarészleteit olvasni. Doktor Schnabel, a félelmetes pestisdoktor – aki már Garaczi említett versében is szerepelt – allegorikus alakja többször felbukkan Sybillénél, mint afféle „korokon átutazó büntető apafigura”. A Covid-karantén idején is az ő árnyéka vetül a földiekre: „Doktor Schnabel széles válla, csőrös maszkja egy katonai szállító platóján.” S egy ponton az ő női párja bukkan föl Hajni elbeszélésében: antipatikus hölgy a vonaton, „[...] olyan, mint egy konténeres járványkórház

frissen kinevezett főorvosa. A maszk csörszerűen, fenyegetően kiáll az arcából.” A középkori képek egy közhelyet emelnek meg és lirizálnak, hisz a karantén egyik legfontosabb történelmi toposza épp a pestis volt. (Szimptomatikusnak is tekinthetnénk, hogy milyen nagy slágerkönyv lett Camus regénye, melynek allegorikus értelme kilúgozódott, miközben alig esett szó Defoe-ról.)

Brúnó kétszer is beleolvasson Sybille könyvébe, ám a szöveg elsőre nem nyeri el tetszését, le is teszi hamar: „A gyanús könyveknek először az első és utolsó oldalát olvasom el. Flash reading. [...] A többit el tudom képzelni, középkori pestis, kortárs társadalomkritika, disztópikus giccs.” Sybille szövege egyszerre ironikus és lírai. Monológja a főszereplők által elszenvedett eseménysorozat globális-történelmi perspektívában mutatja föl (ahogy ezt Tózsér Árpád a *Literán* kiemelte). Sybille nem épít koherens narratívát: a járvány alatt özönlő eszmefuttatások elemeit, nyelvi fordulatait töredé-

kekként rendezi egymás mellé. A pandémia nyelvi világát veszi számba, ahogy erre Angyalosi Gergely is rámutatott a *Jelenkorban*. Afféle tallózást végez (hasonlóan a mobilos hírfolyamot görgető szereplőkhöz). Disztópikus látomások keverednek a reális helyzetértékelés foszlányaival, húsba vágóan éles meglátások az okoskodó világmegfejtés közhelyeivel. A poétika lényege itt pontosan a heterogenitás, az inkohérenca és az inkonzisztencia: egymásnak ellentmondó tézisek, fogalmak, elméletek elemei, a „patogén antropocéntól” kezdve Tamás Gáspár Miklós politikai publicisztikájának parafrázisaiig (a forradalom és idő megállítása, valamint az etnicizmus fogalma), s az „eszmefertőzés” és a „spirituális járvány” kapcsán nehéz nem

Raszkolnyikov lázálmára asszociálnunk. Az önellentmondás természetes és szükségszerű, monológja a tűpontos analízis, a vulgáris spektákulumkritika, a konteó és a közhelyszótár között oszcillál.

Az eddigi kritikai diskurzusban viszont elsikkadni látszik Sybille beszélő nevének potenciálisan többértelmű, ironikus volta (az antik jósnők felidézése). Az apokaliptikus hangulat, a mindent elöntő világvége-víziók csakugyan kedveznek a szibillai beszédnek: „Solvet sæclum in favilla: / Teste David cum Sibylla!” (Bár a regény őt nem idézi föl – Nostradamus, maga is maszkviselő, „csőrös” pestisdoktor volt.) Mégsem az a lényeges, *mit* mond Sybille, a posztmodern influenszer-aktivista-próféta, hanem a *hogyan*, a nyelvi/retorikai képlet. Mert szakértők és sarlatánok, publicisták, filozok és celebek egyaránt dühödten prófétáltak, függetlenül attól, hogy a vírusban vagy az államban látták az ellenséget. Világvégét jövendölő Dávidokká és Szibillákká lettünk magunk is, akárhányszor hasonló szerkezetek hagyták el a szánkat: „A történelem mint virológiai probléma, a világvége banalitása, az igazi katasztrófa főpróbája, utolsó figyelmeztetés, kongatni a vészharangot, amíg új tudás nem fészkel be magát a húsba.”

Már csak néhány megkopott távolságtartó matrica emlékeztet a hajdani ostromállapotra, a WHO épp e cikk írásakor jelentette be a pandémia végét. A vírus nem hálás téma többé, a könnyelmű túlélő hajlamos elfelejtkezni a gyászolókról. Ha Garaczi László

karanténregénye jó másfél évvel korábban jelenik meg, bizonyára hatalmas szenzáció lett volna – így „csak” egy kiváló regény. Ennek semmi köze a mű irodalmi értékéhez, tömegpszichológiai jelenségről van szó, a szorongások hirtelen átcsoportosulásáról. Ám a *Wesztteg* még erre a paradox befogadási szituációra is képes reflektálni: „Az apokaliptikus elmarad, mert meguntuk. A fojtogató atmoszféra elhomályosuló emléke, még benne vagy, még véresen komoly, de már nosztalgiázol”; „A rettegés unalomba fullad, elhalnak a szerverek, amiknek létezéséről nem is tudtál, elbomlik a szemét az utcán.”

Garaczi regénye – és ebben az eddigi kritikai diskurzusban egyetértés uralkodik – jóval több mint kordokumentum, mint a karantén regénye. S ez nem a szerző kanonikus rangjának megadott tiszteletkör – sokkal inkább szól a prózapoétikai teljesítménynek, mely egyszerre képes kielégíteni a körmönfont szerkezet és az olvasmányos, sodró narráció, valamint a referencializálható olvasat és a posztmodern nyelvjáték egymással látszólag összeegyeztethetetlen igényeit. A pillanatnak szóló alkalmi szövegek (és az ún. „karanténirodalom” nagy része bizony ilyen volt) ma már nem járulhatnak hozzá az elmúlt két-három év feldolgozásához – a *Wesztteg* segít elvégeznünk ezt a feladatot. De jobb, ha tudjuk: ha az önkéntes szibillák és a „higiéniai misztikum” nyugdíjba ment is, doktor Schnabel továbbra is ott ólalkodik a rejtett zugokban, várja, hogy újból kezébe vehesse történelmünket.

Az előző számunk tartalmából

Visky András, Zalán Tibor, Finta Éva, Géczy János, Zsille Gábor, Gál János, Becsy András, Simon Adri versei

Csabai László, Ványai Fehér József, Vámos Miklós prózái

Lackfi János versei a Papírhajó rovatban

Tanulmányok Visky András, Dobai Péter prózáiról, Sipos Sándor művészetéről

Kritikák Darvasi László, Benedek Szabolcs, Géczy János, Márton Evelin, Gál János könyveiről

Bárka

IRODALMI, MŰVÉSZETI ÉS TÁRSADALOMTUDOMÁNYI FOLYÓIRAT

Megjelenik kéthavonta. Kiadja a Békéscsabai Jókai Színház

Felelős kiadó: Seregi Zoltán igazgató. Szerkesztőség: 5600 Békéscsaba, Andrassy út 1–3.

Telefon: 66/519-558, Fax: 66/519-560, E-mail: barkaszerk@gmail.com; Internet: <http://www.barkaonline.hu>

Szerkesztőségi fogadóórák: hétfőn 14.00–16.00 óráig.

Képszerkesztő, laptervező: Lonovics László

Korrektor: Halmi Tamás

Alapította: Cs. Tóth János (a Tevan Kiadó igazgatója) és Kántor Zsolt (főszerkesztő) 1993-ban

HU ISSN 1217 3053

Nyomdai kivitelezés: Kolorprint Kft., Békéscsaba

Megrendelhető a szerkesztőségben. Előfizetési díj: 1 évre 3000 Ft.

Terjeszti a LAPKER Zrt.

Kéziratokat nem őrzünk meg, de minden felbélyegzett válaszbortéccal ellátott küldeményt megválaszolunk.